

9.
45697

∴ SYNODUS ∴
DIOECESANA

LABACENSIS II

∴ QUAM ∴

DIEBUS 24—28 MENSIS AUGUSTI A. 1908

∴ HABUIT ∴

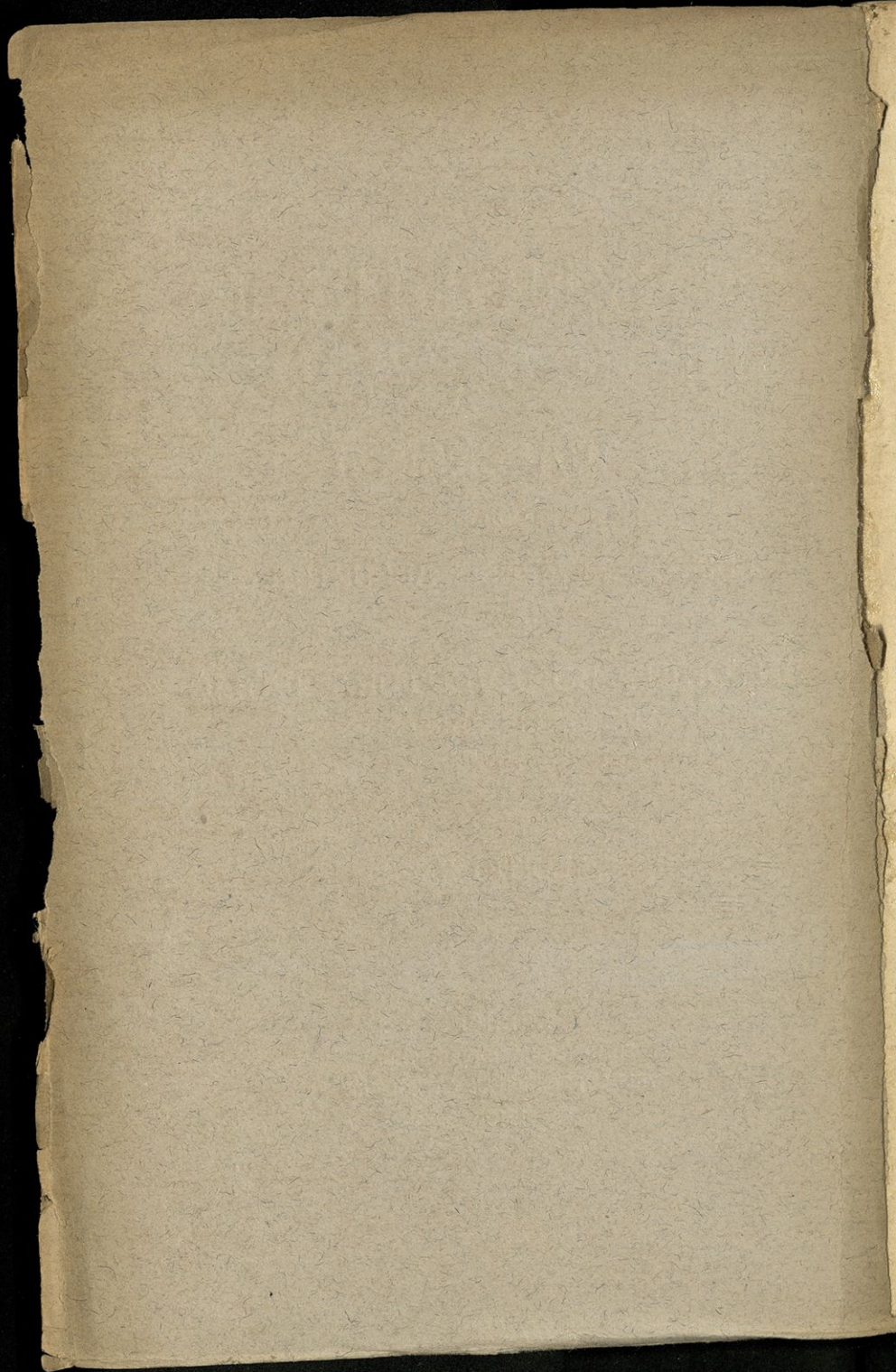
ANTONIUS BONAVENTURA JEGLIČ
EPISCOPUS LABACENSIS.

∴ EDITIO II. ∴

∴ LABACI ∴

SUMPTIBUS ORDINARIATUS.
TYPIS TYPOGRAPHIAE CATHOLICAE

∴ 1910 ∴

∴ SYNODUS ∴ DIOECESANA

LABACENSIS II

∴ QUAM ∴

DIEBUS 24—28 MENSIS AUGUSTI A. 1908

∴ HABUIT ∴

ANTONIUS BONAVENTURA JEGLIČ
EPISCOPUS LABACENSIS.

∴ EDITIO II. ∴

∴ LABACI ∴

SUMPTIBUS ORDINARIATUS.
TYPIS TYPOGRAPHIAE CATHOLICAE

∴ 1910 ∴

K. k. Studienbibliothek Laibach

45697

030043629

Synodus Labacensis secunda continuat opus, quod a Synodo prima, anno 1903 celebrata, incoeptum est.

Quapropter constitutiones et instructiones de illis partibus curae pastoralis porrigit, quae aut statutis dioecesanis nondum ordinatae sunt, aut quae in theologia pastorali tam praecise et accurate, prouti indigentiae dioecesis nostrae postulare videntur, pertractari minime possunt.

Materia selecta in duos distributa est titulos, quorum primus de ecclesia ut aedificio atque de omnibus illis rebus necessaria constituit, quae ad ecclesiam, ad cultum divinum atque ad instructionem populi pertinent, secundus vero instructiones continet de administratione bonorum ecclesiasticorum atque de officiis cancellariae.

Titulus I.

De cura pro ecclesia, cultu divino et doctrina christiana.

Parochus installatus curam suscipit *ecclesiae*, ut aedificium nec non omnia obiecta in illo legibus ecclesiae conformiter servantur, ut *cultus divinus* ordine praescripto peragatur, nec non ut populus christianus in *doctrina catholica* rite institutur.

Cap. I.

De ecclesia.

In omnibus populis loci inveniuntur pro cultu divino; in populis magis excultis hunc in finem magnifica aedificari solebant templa.

Inde haud mirum, si populus christianus inde ab incunabulis templis cultui divino destinatis sollertem curam impendebat. Nam templum christianum propter Deum ipsum personaliter in illo habitantem domus Dei dicitur atque vera est.

Si vero Deus ipse inter nos habitare dignatur, certe nullis sumptibus parcendum est, ut domus digna Illi prae-
paretur, quapropter ad aedificandam et exornandam domum Dei viventis res pretiosissimae conferri nec non omnis ars adhiberi debet et solet.

Quae vero ad domum Dei atque ad cultum divinum in illa peragendum necessario requiruntur, ab Ecclesia determinata eiusdemque legibus ordinata sunt.

Ex omnibus autem legibus et normis huc spectantibus Synodus nostra solummodo ad eas attentos reddet animarum curatores, quae docente visitatione canonica in nostra dioecesi prae ceteris inculcari debent.

Agendum autem est de *aedificio* ecclesiae, de *sacristia*, de *obiectis* in ecclesia, de *ordine quoad sedilia*, de colenda *arte* ecclesiastica, nec non de *museo* dioecesano.

§ 1.

De aedificio ipso.

Ecclesia ipsa, in quantum solummodo ut aedificium consideratur, *conservari*, si detrimentum passa est et ruinam minatur, *restaurari*, si vero omnino prolapsa est, ex *toto* *reaedificari* debet.

1. De conservatione ecclesiae.

Parochus ante omnia curare tenetur, ut tum ecclesia parochialis, tum ecclesiae filiales in statu integro conserventur. Quam ob rem *mandamus* parochis:

a) ut muros, fornices, turrim, tecta diligenter observent, ne forte *damnum* patiantur; nam *damnum statim* perceptum negotio facili refici poterit; si vero incuria parochi iam grave evasit, vix et nonnisi *magnis sumptibus* reparabitur;

b) ut curam habeant *tecti* tum ecclesiae tum turris, ne ob aliquem licet parvum defectum imbres et nives per tectum super antheria atque trabes, quibus tectum sustinetur, vel super fornicem ecclesiae cadant, quo in casu lignum evadet putridum et cariosum, fornix vero humida ita, ut in parte intrinseca fornicis maculae comparere possint;

c) ut oculos saepe *in muros* eorumque rimas et fissuras convertant, si quae super illis comparuerint; nam si rimas observaverit, causam illarum statim requirat; causae vero esse possunt iam in trabibus putrefactis, vel fornicem nimis gravantibus vel in trabibus turris haud iuste dispositis, ita ut ob motum campanarum muri quoque in detrimentum sui moveantur; aliae insuper causae fors in fundamentis plus minusve defectuosis inveniri poterunt;

d) ut *humiditatem*, quae muris valde nocet, ab ecclesia arceant; quapropter parochi curam babebunt, ut aquae imbrium, quae de tecto cadunt, a fundamentis ecclesiae amoveantur; item curam babebunt, ne ecclesiae pavementum situm sit sub superficie terrae circumiacentis, neque ob soli proclivitatem aquae pluviae versus fundamenta ecclesiae fluant; fors circumcirca ecclesiam fossam procurare debebunt sat profundam cum adiecto canali, ut aquae in fossa collectae per canalem abducantur;

e) ut ad detegenda damna parochi *ipsi simul cum vitricis* ecclesiae vel *alliis peritis* ecclesiam parochialem nec non ecclesias filiales cum omnibus partibus *quotannis* solliciti et accurate visitent, non autem nuntium de statu ecclesiarum aliunde exspectent.

2. De restauratione ecclesiae.

Si ecclesia detrimentum passa est, *restaurari* debet. In restauranda ecclesia vero parochos *monemus*, ut serio perpendant:

a) *Modum et stilum* restorationis, quapropter cum re-
rum peritis consilium capiant; stilus pro posse servetur, nisi in aliqua parte e. gr. in fenestris prior forma ex inscitia fuerit deformata, quo in casu reformari dedebit;

b) restaurationem inchoandam esse *a tectis et fornicibus et colliquiis*, unde detrimenta in ecclesia saepe saepius originem ducunt;

c) tunc manum ad *fundamenta* esse admovendam; nam defectus in fundamentis totae ecclesiae, praecipue muris, nocere multum potest;

d) servandam esse *formam tecti in turri*, quando elegans et artificiosa iudicatur, licet a stilo ecclesiae discrepet, quod praecipue de tectis in stilo »barocco« valet;

e) licere quidem ecclesiae parietes et fornices *coloribus* ornare atque *picturis*, at necessarium esse, ut ornamenta et picturae cum sanctitati loci, tum constructioni ecclesiae et stilo respondeant;

f) ut vero *reparatio* aedificii ianuae, fenestrarum, fundamentorum, turris atque inductio colorum et picturarum secundum praecepta artis ecclesiasticae fiat, *delineamenta cuiuslibet restorationis vel innovationis via ordinariatus ad commissionem dioecesanam pro arte ecclesiastica fovenda approbationis causa transmittenda esse.*

3. De aedificatione novae ecclesiae.

Quando ecclesia parochialis omnino prolapsa est, vel propter incrementum numeri parochianorum fideles capere non potest, tunc parochus et parochianis onus incumbit procurare sibi *novam ecclesiam*.

Ut vero tale negotium feliciter inchoari necnon ad finem exoptatum perducere possit, *requiritur*:

a) parochus ante omnia *fideles ad pium opus* omni meliori modo *incitare atque inflammare* debet, nam solummodo hoc in casu grande onus in se suscipere et sacrificia omnia etiam ingentia ferre parati erunt;

b) tunc simul cum viris, qui in parochia auctoritate eminent, *locum* designabit pro ecclesia, nec non *amplitudinem* numero parochianorum aptam atque *formam* stili;

c) his stabilitis ab architecto perito *delineamenta* novae ecclesiae procurabit, e quibus situs ecclesiae eiusque amplitudo et forma patebit; in quo delineamento ad situm sacri-

stiae, ambonis, baptisterii et confessionalium praeprimis attendendum est; turris, quae ecclesiae magnum decorem contribuit, *non* aedificetur *in fronte* ecclesiae ita, ut ingressus in ecclesiam per turrim pateret, neque in tali parte, ut necessariam fors amplificationem ecclesiae impediret;

d) praedicta delineamenta non exhibeant nisi *adumbrationem* ecclesiae eiusque partium, nam delineamenta perfecta nimiam pecuniae summam absorberent et forsitan frustra, sc. in casu, si delineamenta reiicerentur;

e) *delineamenta ad commissionem artis ecclesiasticae fovendae dioecesanam revisionis et approbationis causa transmittantur*;

f) eodem tempore *computus* fiat de expensis in aedificatione novae ecclesiae necessariis simulque fontes inquirantur, unde sumptus omnes praestari poterunt;

g) parochus providens *iusto* cogitabit *tempore* de praeparanda materia et pecunia; quae praeparatio fortasse *per plures annos* protrahi debet, imprimis in parodiis, ubi populus neque dives est neque numerosus; nam parvas collectas populus haud denegabit; quae tamen collectae per plures annos continuatae in magnam et sufficientem coalescent summam;

h) valde *pacifice* opus procedet, si *populus voluntarie* haud *coactus ad aedificationem necessaria conferet*; at saepe eveniet, ut populus ab uno vel altero viro inquieto et obstinato instigatus collectas ad novam ecclesiam necessarias denegat; quo in casu via ordinariatus potestas civilis libello supplicii rogabitur, ut sic dictam *concurrentiam* ordinare atque in exitum deducere non recuset;

i) exortis decursu laboris variis *difficultatibus*, exorta forsitan etiam pertinaci *oppositione* partis fidelium ne parochus animum despondeat, sed tranquillo animo usque ad finem illud continuet;

j) murorum incrustatio intrinseca et extrinseca, vel saltem extrinseca protrahatur saltem ad unum annum, ut propter accessum aëris humiditas e lapidibus vel alia materia removeatur;

k) *pictura* vero ecclesiae sive ornamentalis sive figuralis per plures annos *differatur*, ne prorumpente humiditate maculetur;

l) *altare maius semper fixum* sit, quod loci sanctitas postulare videtur; si sumptus desunt, omitti poterit saltem ad tempus pars altaris, quae supra mensam in altum eminet;

m) *non requiritur*, ut omnis ornatus ecclesiae statim procuretur; sufficit procurare ea, quae ad cultum divinum rite peragendum omnino necessaria sunt, omnibus aliis rebus relictis curae posterorum;

n) si ecclesia aedificata est fixumque altare possidet, opportuno tempore *consecrari* poterit; si vero una vel altera conditio consecrationis deest, cultui publico per *simplicem benedictionem* tradi poterit.

§ 2.

De sacristia.¹⁾

Ad supellectilem sacram asservandam ad aliosque usus *sacristia* valde necessaria est, quapropter revera apud omnes fere ecclesias constructa invenitur. Ut vero fini suo inservire possit, parochi *menentur*:

a) *si ecclesia ex integro reaedicatur*, iam in delineamentis ecclesiae sacristiae ratio est habenda, ut etiam sacristia stilo ecclesiae conformis sit adque cum illa quasi unum corpus efficiat; sacristia in ea parte ecclesiae sita sit, ubi radiis solis plus exponitur atque a periculo humiditatis melius praeservatur;

b) *in ecclesiis iam aedificatis* sacristia, quando indigentibus et fini non respondet, reconstrui, amplificari vel ob humiditatem in aliam ecclesiae partem, ubi id fieri poterit, transferri debet;

c) *ingressus* in sacristiam non sit solummodo ex ecclesia, sed etiam e platea, ne sacerdos, aedituus et ministri ingrediendo vel egrediendo populum orantem nimis perturbent, vel a populo nimis conferto exire vel intrare impediantur;

d) sacristia *bene custodiatur*, quapropter ianua sit firma, serae et pessuli sint fortes, fenestrae cancellis ferreis munitae;

¹⁾ Flis, Umetnost v bogočastni službi, pg. 112 sqq.; Atz, Die christl. Kunst sub voce Sacristei.

e) fenestrae ita ex adverso ponantur, ut, quod pro arcenda humiditate summopere necessarium est, facile aëri exponatur;

f) in sacristia *asservantur* paramenta, albae, corporalia, purificatoria, calices, ostensoria, libri, thuribula cum naviculis, linteamina, tegumenta et ornameta altarium, candelae, candelabra, picturae, statuae, aliaque utensilia pro ecclesia;

g) omnibus hisce obiectis recondendis *unica sacristia* vix sufficiet; ideo *altera* sacristia praeparabitur vel *locus supra illam*; in utraque sacristia vero *armaria* apta et artefacta iusto ordine disposita sint;

h) primum locum occupat *mensa*, ad quam sacerdos celebraturus induitur, quae mensa 1 m alta, saltem 2 m longa, 1 m profunda atque praeprimis variis ductilibus capsis altis 10 cm instructa sit; suadetur ut supra suppedaneum et iuxta fenestram ponatur; supra mensam ponatur armarium eiusdem longitudinis variis instructum capsellis et loculis;

j) *ductiles capsae mensae casulis* reponendis inservient, quae non plicatae sed *extensae* duae vel ad summum tres in singulis capsis condantur: in medio armario supra mensam pendeat crux, ante quam sacerdos celebraturus inclinationem facere tenetur; in *loculis* post crucem nec non ad dexteram et sinistram eius calices servantur positi super purum linteamen, nec non ostensoria, ciboria et libri ecclesiastici ordinatim dispositi; in *capsis* vero custodiantur purificatoria, corporalia et pallae et quidem munda separatim a maculatis; in parte superiore appareat *tabula* cum nomine regnantis summi pontificis, episcopi et imperatoris et *altera* cum adnotatione orationum imperatarum;

k) *aliud armarium* inserviet reponendis ornamentis, pulvinis, cereis, candelabris; si unum non sufficit, plura procuranda sunt; vexilla, sepulcrum, tumba et alia utensilia armariis dispositis in altera sacristia vel in loco sicco supra sacristiam servantur;

l) locus quoque aptus pro *genuflexorio et tabella*, in qua orationes ante et post missam occurrunt, destinetur nec non pro *tabella missarum fundatarum*;

m) cura adhibeatur, ut pro *prunis*, pro navicula et thuribulo *spatium separatum* fors in muro excavatum praeparetur, ne pavementum et muri a *prunis* et fumo inquinentur;

n) *lavacrum* quoque, pro posse artefactum, fors lapideum, ad murum sacristiae collocetur provisum canali, quo aqua ad manuum lotionem adhibita statim defluere possit; in *lavacrum* quotidie aqua recens infundatur: ad *lavacrum* praeparatum habeatur purum *manutergium*;

o) *scopae* praesto sint, *penicilli* quoque, *fasciculi plumarum* et fors *cauda vulpis*, ut pavementum scopis verri, altaria vero et statuae instrumento molliori, plumis, penicillis, absque damno a pulvere liberari possint;

p) *mundari* vero oportet pavementum sacristiae aliaque obiecta saltem singulis hebdomadibus; pavementum saepius etiam aqua purgetur; locus sacer et usus sacer obiectorum expostulat, ut paramenta et albae mundaе, omnia alia utensilia nitida sint; cura praecipua habeatur corporalis et pallae, quae ex oblivione saepe negliguntur;

r) in *sacristiam* praeter sacerdotes et ecclesiae ministros *nemo admittatur* exceptis causis revera *urgentibus*, ne squalor, coenum, lutum in sacristia congeratur; quapropter non esset absque re, si pro ministrantibus *crepidae* paratae essent, quibus adhibitis functionibus assisterent;

s) ultimo perpendendum est, utrum *fornax* quoque in sacristia collocari debeat atque *confessionale pro surdastris* tantummodo, nam confessiones in sacristia excipere ordinarie non licet; pro *surdastris* tamquam *confessionale* adhiberi fors poterit lignea crates firmata ad genuflexorium.

§ 3.

Intra ecclesiam.

Intrinsece ecclesia quoad omnes suas partes eam decentiam et dignitatem prae se ferat, quam *loci sanctitas* necessario requirit. Synodus nostra quoad singulas partes ea parochis in *memoriam* revocet momenta, ad quae prae ceteris attendere debent.

1. De altaribus.¹⁾

In qualibet ecclesia *plura altaria* esse possunt; in ecclesiis ruralibus sufficiunt *tria*, in parochiis vero parvis *unum*.

a) Inter omnia altaria eminet *altare maius*, in quo ordinarie etiam tabernaculum collocatur. Altare maius *semper fixum sit*, dum reliqua altaria portatilia esse possunt.

In altari maiori cura maxima impendatur mensae et tabernaculo.

b) Prioribus temporibus *mensa* saepe negligebatur, licet pars altaris potissima sit, cum super ea missae sacrificium Deo offertur. Decet et requiritur, ut mensa sit *marmorea* nec non undequaque etiam in parte superiori *polita*.

Stipes constructus sit e naturali lapide quadris; si vero laterculi adhibentur, *saltem quatuor anguli* lapidei sint, nam secus altare ut fixum consecrari non posset. Si vero columnae, quibus mensa superimponitur, praeferuntur, suadet, ut saltem anterior pars stipitis lapidea sit, ut posterior pars mensae super illam iaceat.

Cum super mensam altaris maioris poni debeant *candelabra* atque *tabernaculum*, propterea latitudo eius sit 1 *m* vel 1'5 *m*; longitudo circa 2 *m* vel 2'5 *m*, altitudo vero imprimis propter sepulcrum, in quo reliquiae reconduntur 12 vel 15 *cm*.

Opercula lignea, quibus olim mensae tegebantur, nunc ubique iam remota sunt, quapropter remota maneant; *proscribitur* quoque operculum *e metallo*, quod in margine mensae circumducebatur.

c) Altare proprium habeat fundamentum, cui superstruitur; ante illud sit *suppedaneum* ligneum vel lapideum cum *uno vel tribus gradibus*; decet, ut gradus etiam in utraque parte altaris prolongentur nec non, ut *pars altaris ad ecclesiam conversa artificiose* ornata sit.

d) *Tabernaculum* cum baldachino lapideum esse potest vel ligneum. Si lapideum est, intus ad arcendam humiditatem ligno fors populeo obducatur; propter securitatem contra flagitiosos homines ultimis temporibus tabernacula adhibentur

¹⁾ Flis, l. c., pg. 3 sq.

e ferro vel e chlabyde. In omni vero casu *ianua* tabernaculi firma sit atque claudenda firmissimo claustro. *Prohibentur* tabernacula, quorum pars interior *volvitur*. Observentur decreta congregationum de ornatu tabernaculi.

e) *Tabernaculum* architectonice coniunctum sit cum altari atque cum parte, quae supra mensam eminet, quae pars pro statuis vel imaginibus sanctorum destinatur. Caveant parochi, ne ista pars nimis alta, nimis ampla sit, curentque, ut cum magnitudine et stilo ecclesiae concordet. Quae partes in stilo »renaissance« vel »barocco« plus minusve artificiose confectae *haud removeantur*, nisi omnino iam prolapsae sint; secus melius est, ut modo simplicissimo restaurentur.

f) *Pars posterior altaris* saepe negligitur, immo varii loculi in ea inveniuntur, in quos aeditui scopos, candelabra, lagenas cum oleo, varia ornamenta aliasque res sordidas condere solent. Cum talis usus altaris cum sanctitate eiusdem nullo modo componi possit, omnino et severe prohibetur.

g) Cura *haud minor altaribus* impendatur *minoribus in ecclesiis parochialibus, nec non altaribus in ecclesiis filialibus*. Constructio stipitis enim et mensa, vel si mensa deest, pars stipitis superior, ubi altare portatile positum est, saepe saepius *valde indecens* est, ruinae similior, quam altari, sordida et pulverulenta.

h) Nimis sordidus in altaribus invenitur etiam *locus, ubi vasa* cum floribus collocantur, immo vasa ipsa *haud raro* ab altari propter squalorem removeri deberent. Etiam *christmale hinc inde sordidum* atque propter humiditatem loci *valde mucidum* invenitur.

i) Altare *portatile* in stipite altaris ita poni debet, ut supra illud calix et hostia facile collocentur, ergo ne a margine altaris nimis distet, in eademque sit planitie cum superficie altaris.

2. De cancellis.¹⁾

Cum ingressus in chorum, in quo altare maius erectum est, nemini permittatur nisi solis sacerdotibus et necessariis

¹⁾ Flis, I. c., pg. 117 sq.

ministris, ideo chorus ab ecclesia *cancellis* separatus sit oportet, de quibus *urgetur*:

a) Ut *laici* a choro arceantur, *altare maius cancellis a reliqua parte ecclesiae separetur*, vel, prouti magis suadetur, tota pars ecclesiae superior a navi eiusdem cancellis distinguatur;

b) cancelli fabricari possunt *e marmore* ita, ut lapidea sit tum oblonga tabula, quae columnis artefactis superponitur, tum isthaec columnae, tum gradus sub cancellis, qui fidelibus ad genuflectendum inservit;

c) sed cancelli etiam *e ferro* esse possunt, quo in casu gradus ante illos positus lapideus, oblonga vero tabula illis superposita lignea erit;

d) cum nostris temporibus cancelli etiam *distribuendae communioni* inserviant, cavendum est, ne altitudo eorum 75 vel 80 cm excedat;

e) eadem ex causa *tempore communionis cancelli linteo tegantur*, quo fideles utuntur, ne sacra hostia fors in pavimento decadat, sed albo linteo intercipiatur; linteum partibus duabus constet, quarum una a parte evangelii usque ad ostium cancellorum, altera e parte epistolae extendatur; *communione peracta linteum statim amoveatur*; linteum semper mundum sit, quapropter saepius lavari debet;

f) *laici, viri et feminae*, a choro arceantur, quare *scamna in choro pro laicis*, licet nobilioribus, *numquam permittantur*; si vero iam adsunt, neque absque scandalo removeri atque in alio ecclesiae loco disponi possunt, *tacite tolerantur*: sciant vero ii, qui sedilibus in choro utuntur, hanc consuetudinem esse abusum pro posse abolendum;

g) si spatium in ecclesia sufficiens permittit, etiam altaria minora similibus cancellis a reliqua parte ecclesiae secludantur.

3. De ambone (suggestu).¹⁾

Ambo praedicando verbo divino inservit. Quoad ambonem parochi *attendant*:

¹⁾ Flis, l. c., pg. 119 sq.

a) De *loco* ambonis nihil stricte praescriptum est; praefertur latus evangelii, at latus epistolae non excluditur, ita ut pro opportunitate loci et circumstantiarum unum vel alterum liceat eligere;

b) in restauratione ecclesiae vel eiusdem nova aedificatione locus ita seligatur, ut aditus ad ambonem facilis sit; aditus, si fieri potest, pateat *ex sacristia, vel prope ad cancellos*, quod saltem in ecclesiis minoribus obtineri poterit;

c) ambo *columna* suffulciatur, tum propter securitatem tum propter firmitatem; non placet, si ambo nidi instar absque fulcimento muro adhaeret;

d) *solum ambonis* ne distet iusto nimis a pavimento ecclesiae; *distantia 2 m* omnino sufficit; *diametros* spatii intrinseci sit circa *1 m*; super ambonem simplex *tectum* ita construatur, ut eius ambitus circa *20—25 cm* trans ambitum ambonis proemineat; ab ambone usque ad tectum non sint ultra *2 m*; quae mensurae omnino necessariae sunt, ne vox concionatoris nimis dispergatur, sed facilius ad auditores omnes perveniat;

e) *tabulae in ambitu ambonis* lignei vel lapidei arte distinguantur atque imaginibus sculptis vel pinctis exornentur v. gr. imagine Salvatoris vel evangelistarum; *pars superior* lata sit *25—30 cm*, ut liber super illam poni possit; diebus vero solemnioribus *pars superior ambonis pannis* pretiosis tegi potest ita, ut pannus super crepidinem sinuose dependeat; pannus affixus sit amboni intus; cavendum tamen est, *ne clavi ita proemineant*, ut concionatoris rochetum ab illis laceretur

4. De sedilibus ecclesiasticis.¹⁾

Finis *sedilium* is est, ut fidelium commoditati inserviant, ne illi a frequentatione ecclesiae arcerentur, si durante cultu publico semper stare vel in genua provoluti manere deberent. Quoad sedilia ecclesiastica parochi ad sequentes normas *attendant*:

a) *Sedilia pro viris* collocentur ex parte epistolae, pro *feminis* vero e parte evangelii, neque umquam licet, ut viri et feminae promiscue sedeant;

¹⁾ Flis, l. c., pg. 131 sq.

b) tum inter sedilia in media nave, tum inter sedilia et parietes ecclesiae *spatium liberum* relinquatur, ut fideles ad proprias sedes commode venire et ab illis commode recedere possint;

c) inter cancellos ecclesiae et sedilia sufficiens *spatium liberum* sit, ut durantibus sacris functionibus iuventus utriusque sexus ibi morari atque invigilari possit;

d) sedila in quolibet *angulo* ecclesiae, vel *immediate ad altaria* minora collocare non licet;

e) sedilia e *lignis* firmis et durabilibus conficiantur; suadetur lignum querceum; sedilia obducere coloribus non licet, color ligni magis placet; sedilia stabilitatis causa in *podio* 7—10 *cm* alto infigantur;

f) *forma* sedilium stilo ecclesiae correspondeat; pars conversa ad navim ornamentis c. gr. imitatione foliorum distinguatur, at cavendum est, ne in acumen exeat;

g) *mensurae* singularum partium seligantur tales, ut fideles commode sedere, genuflectere et stare valeant; experientia teste *scabella*, quae *aequa*, non vero inclinata sint, a podio non distent plus quam 13—17 *cm*, eorum latitudo sit 23—30 *cm*, atque ita collocentur, ut a margine pulpiti pro manibus circa 15 *cm* proemineant; *pulpitum* distet a podio 80—86 *cm* eiusque latitudo sit circa 15 *cm*, etiam pulpitum non sit inclinatum, sed aequum; *sella* distet a podio 46—48 *cm* eius latitudo sit 30—35 *cm*; ab uno arcu sellae ad alterum sit distantia 80 *cm*; longitudo vero sedilium a spatio ecclesiae definitur;

h) *nemini* fidelium licet *proprium* sedile absque licentia obtenta a parodio in ecclesia collocare, neque parodus facilis sit in licentia hac concedenda.

5. De confessionalibus.

Confessionalia administrando poenitentiae Sacramento inserviunt, quapropter omni ex parte sanctae huic destinationi respondere debent. Parochi *attendant*:

a) *cesset* illa incredibilis *negligentia*, qua praeteritis temporibus confessionalia tractari solebant;

b) *locum* quod attinet, in quo confessionale collocare oportet et decet, patens sit ita, ut ab omni plebe collecta in ecclesia videri possit; vituperatur consuetudo eligendi pro confessionali locum post altare maius, quae consuetudo solummodo in ecclesiis antiquioribus, in quibus alius locus aptus inveniri non posset, *vix toleratur*;

c) *dissuadetur* ponere confessionale in *sacristia*, ubi nonnisi surdi vel surdastrī ad confessionem admittantur; si vero alius locus in ecclesia pro confessionali haberi non posset, *tunc in sacristia confessio nonnisi ianuis apertis excipiat*ur;

d) *neque ad ianuas* ecclesiae confessionalia collocentur, nisi parvo atrio ibidem constructo aëris permeatus impeditur;

e) in restaurandis vel reaedificandis ecclesiis iam in earum delineamentis ratio habeatur loci pro confessionalibus;

f) *forma* confessionalis sit simplex quidem, at nihilo minus elegans et artificiosa; nam confessionale constans ex asseribus simplicissimo modo coniunctis neque placet neque sanctae destinationi respondet;

g) *dimensiones* seligantur tales, quales commoditas tum confessarii tum poenitentis requirit; spatium pro sacerdote ita sit *profundum*, ut confessarius pedes commodè protendere valeat, nimirum 90—110 *cm*, at solummodo in inferiori parte, in superiori vero inde ab *altitudine* ianuae profunditas minor sufficit: *sedile* pro confessario distet a podio 46—50 *cm*, profunditas sit 40—45 *cm*, latitudo vero 80—85 *cm*; *asser pro fulcimento brachii* sit movibilis, ut pro opportunitate plus vel minus alte protrudi possit; ordinarie distet a podio 80—85 *cm*, eius latitudo sit 10—15 *cm*; ex utraque parte confessarii in pariete dextero et sinistro confessionalis *crates* sint et quidem ita formatae, ut conversatio confessarii cum poenitente facilis sit; *latitudo cratis* distantis a fulcimento pro brachiis 12—15 *cm* sit 25 *cm*, altitudo vero 40—50 *cm*; ex altera parte parietis est locus pro poenitente, qui genuflexus confitetur, cuiusque commoditas requirit, ut *genuflexorium aequum non proclive* a podio non distet nisi 20 *cm*, at latitudo eiusdem sit 30—40 *cm*, *asser pro fulcimento bra-*

chiorum distet a podio 80—85 cm, sitque a tergo spatium, ut pedes commode protendantur;

h) quoad *formam extrinsecam* confessionale cum stilo ecclesiae concordet constetque e *tribus partibus*, sc. e *parte media* pro confessario, quae in superiori parte tecto concluditur, tunc e *partibus ad dexteram et sinistram*, quae partes tecto minori finiri, vel in superiori parte apertae esse possunt; locus pro poenitentibus e parte ecclesiae instructus sit *angusto pariete*, quo facies poenitentis contegatur; *ad crates* tum ex parte confessarii tum ex parte poenitentis *ostiolum ita appendatur ut ecclesiam versus aperiatur*, ne vox poenitentis vel confessarii a circumstantibus percipiatur;

j) *dissuadentur* confessionalia *valde ampla* ad instar parvi habitaculi: id valet de usu claudendi confessionale *porta vitrea* tum ex parte confessarii, tum ex parte poenitentis, nam talis usus a formis consuetis nimis elongatur, neque praeceptis ecclesiae de loco aperto conformis esse videtur; *locus supra ianuam*, qua confessarius in confessionale ingreditur, *patere potest vel velo coloris violacei* instrui, prout apud nos consuetudo fert immemorabilis.

6. De baptisterio.

In *baptisterio* aqua benedicta pro baptismo asservatur, immo baptismus ipse super illud vel ad illud conferri debet; ideo baptisterium sanctae huic destinationi omnino respondeat. Quapropter parochis *inculcamus*:

a) praeteritis temporibus etiam *baptisteria negligebantur* legesque ecclesiae desuper latae haud observabantur;

b) *locus* baptisterii sit prope ianuam ecclesiae, conspicuus et cancellis a reliqua parte ecclesiae separatus; si fieri potest, sacellum (v. gr. in infima parte turris) pro baptisterio collocando destinetur;

c) baptisterium *lapideum* sit, saltem pars eiusdem superior, in qua aqua baptismatis continetur, ne a ligno paulatim imbitatur: immo quando *lapis non satis solidus est, tunc in caverna eiusdem vas inseratur stanneum vel aereum* stanno obductum;

d) ponatur vero baptisterium saltem *super unum gradum* sitque coopertum *firmiter operculo*, quod semper clausum maneat clave remanente penes parochum;

e) baptisterium sit *artefactum*; pars continens aquam benedictam *rotunda* esse potest vel *angulata*; *operculo* cura maior adhibeatur, quod variis *figuris* v. gr. Ioanne baptizante ornari potest;

f) *res* ad functionem baptismalem necessariae: sal benedictum, abstersoria, bombacium, cochlear vel vasculum pro aqua haurienda, vestis alba baptismalis, olea ad baptismum praeparata in armario asserventur, quod in pariete ecclesiae immediate ad baptisterium artificiose construitur; ubi vero turris super baptisterium sat ampla et sat alta iam existit, nihil obest, quominus *res* praefatae in illa custodiantur;

g) suadetur, ut *cavitas baptisterii in duas partes* dividatur; sinistra contineat aquam benedictam, dextera instructa sit parvo canali, ut aqua benedicta baptismo collato per illum diffluere possit in piscinam; secus vero aqua baptismalis recipiatur in vase mundo, quod capiti infantis subicitur, unde postea in piscinam profundatur.

7. De choro cantorum.

Chori cantorum nomine intelligitur locus, in quo organum ponitur atque cantores collocantur. Relate ad hunc chorum parochos *monemus*:

a) *Specialem curam habeant scalarum*, quibus in chorum ascenditur; illae ab intrinseca, non vero extrinseca parte ecclesiae construantur;

b) *scalae* simul cum parietibus, quibus illae adhaerent, persaepe valde sordidae immo et dirutae relinquuntur, quod ob ecclesiae sanctitatem dedecet;

c) *sub scalis* receptacula pro scopis, purgamentis aliisque rebus nullo modo permitti possunt;

d) quantum fieri potest, saltem in novis ecclesiis chorus *tantummodo pro organo et pro cantoribus* destinetur, quam ob rem *scalae ostio* claudantur; *clavis ostii* sit in manibus organoedi;

e) si vero ecclesia nimis angusta vel antiqua consuetudo chorum etiam pro fidelibus postulat, tunc parochus provideat, ne tempore cultus divini scalae a iuvenibus occupentur atque ne ingressus ad chorum cuilibet pateat, sed nonnisi cantoribus et viris;

f) in choro ipso cantores *proprium septo munitum locum occupent*, ad quem praecipue propter cantatrices facilis sit aditus, patens atque sine latebris;

g) *sedilia* pro fidelibus ita disposita sint, ut fideles in choro quasi in conspectu omnium sedeant, nemo vero moretur in angulis obscuris vel in loco a tergo organi.

8. De quibusdam aliis obiectis.

Videtur saltem utile, adhuc de quibusdam aliis obiectis breviter tractare atque parochos ad convenientem illorum formam *attentos reddere*:

a) In ecclesia tot sint *ianuae*, quot naves, ad minimum autem duae esse debent; ianua navis maioris prae ceteris tum magnitudine tum ornatu distinguatur; *valvae ecclesiae ad extra aperiuntur*, ut populus imprimis imminente aliquo periculo absque pertimescenda obstructione facile et celeriter ex ecclesia exire valeat; dissuadentur vero ianuae positae ex adverso et quidem propter nocivum aëris permeatum;

b) prope ad maiorem ianuam intra, non extra ecclesiam *labrum* sit cum aqua benedicta; labrum innitatur columnae, sitque confectum secundum regulas artis, neque nimis altum, non ultra 1 m, ut infantes quoque aquam sumere valeant; labrum saltem singulis hebdomadis *mundari* debet et nova aqua benedicta provideri;

c) in hac parte ecclesiae *parvum armarium* pro eleemosynis recipiendis poni potest; materia sit solida; adhibeatur ferrum, vel si est ligneum, ferro saltem obducatur; muro vel columnae tam firmiter adhaereat, ut mediis ordinariis avelli non possit; claustroque artificioso provideatur, ne a furibus facili modo possit aperiri;

d) *pavimentum* ecclesiae pulchritudine et pretio superet pavimenta in palatiis saecularibus; adhiberi pro illo potest

sic dictum „cement“ vel „chamot“; lapides vero colorati et pulchre dispositi praeferuntur; nomina sancta, cruces, vel imagines Sanctorum in pavimento ne compareant;

e) *lampades* in stilo ecclesiae et artefactae ante altaria in tali altitudine dependeant, ut a fidelibus transeuntibus haud facile attingi possint; dum lampades tales ante altaria suadentur, ante altare, in quo Sanctissimum reconditur, praecipuntur et quidem duo vel saltem una;

f) in parietibus ecclesiae *tabulae viae crucis* non desint, quae margine lignea, fors deaurata in stilo ecclesiae cinctae sint; monendum, *crucem* tabulis affixam ad lucrandas indulgentias absolute necessariam esse; tabulae depictae sint super linteam, non autem super chartam; ad arcendam humiditatem ita appendi debent, ut intra illas et murum aer permeare possit;

g) *duodecim cruces*, quae apostolorum dicuntur in signum et memoriam consecrationis, e parietibus numquam deleantur;

h) ad illuminandam ecclesiam adhiberi potest sic dictum »gas« vel lux electrica vel quaelibet alia, dummodo species arceatur theatralis et dummodo super altare candelae cereae praesto sint;

j) diximus iam muros ecclesiae *coloribus* obducere licitum immo exoptatum esse; pictura sive ornamentalis sive figuralis decens sit atque adaptata structurae ecclesiae ita ut partes architectonicae magis compareant.

9. De munditie in ecclesia.

Cum ecclesia domus sit Dei viventis, patet diligentiam maximam adhibendam esse, ut *mundities in omnibus ecclesiae partibus et obiectis* servetur; quapropter parochos *monemus*:

a) Cura adhibeatur *altarium* cum mensae, tum tabernaculi, statuarum et columnarum, a quibus re molli v. gr. cauda vulpis, vel fasciculo pennarum vel linteamento *pulvis qualibet hebdomada* removeatur;

b) idem observandum quoad *ambonem, sedilia et confessionalia*; podium scamnorum *aqua* mundare oportet; confessionallia saepe inveniuntur *squalida* praesertim ex parte confitentium;

c) doceatur populus, *ne pavimentum ecclesiae, domus Dei sputis conspurcet*; at nihilominus pavimentum non solummodo scopis, sed *qualibet hebdomada etiam aqua mundetur*;

d) *baptisterium* siccum teneatur, mundum sit a pulvere tum extrinsece, tum intrinsece; munda sint vasa et lintheamina in baptismo adhiberi solita;

e) neque *atrium ecclesiae* cum turri negligatur, etenim ad ecclesiam pertinent;

f) ne lampades et pavimentum sub illis *oleo* inquinentur, aedituus cautus sit in oleo infundendo et luce paranda; *pars* quoque lampadis *vitrea saepe purgari* debet, ut nitida pellucidaque appareat;

g) de scalis chori deque parietibus ad illas iam diximus; at parietes quoque totius ecclesiae simul cum fenestris saepius a pulvere et sordibus mudentur.

§ 4.

De ordine quoad sedilia.

De usu *sedium* in ecclesia saepe *lites* graves fideles inter et parochum exoriuntur, ob quas non solummodo parochus molestias sed etiam cura animarum detrimentum patitur.

Ad praepediendas tales *lites* iam anno 1898¹⁾ ordo de elocatione et usu *sedium* ecclesiasticarum stabilitus et publicatus est. In congressu decanorum anno 1906²⁾ de illo ordine disceptatio inducta atque ad finem deducta fuit. Praesens vero Synodus *ordinem praefatum nonnullis additis emendationibus probat atque publici iuris facit*.

a) *Sedilia* ecclesiastica utpote apparatus ecclesiasticus *ecclesiae propria* sunt. Reditus e locatione provenientes sunt pars proventuum ecclesiae. Expensae pro sedilibus restaurandis vel conficiendis solvendae sunt e redditibus ecclesiae; ad cavendas *lites* collocare in ecclesia proprium sedile nemini licet;

¹⁾ Škof. List, 1898, pg. 175.

²⁾ Škof. List, 1906, pg. 95.

b) de *sedilibus disponit parochus et vitrici*, quibus administratio bonorum ecclesiae commissa est; *fideles* non acquirunt nisi *ius utendi* determinatis sedibus; quapropter sedes pro lubitu mutare, vel sedes vendere, vel usum earum quocumque modo in alios transferre, nemini fidelium permittitur;

c) *ius vero utendi* sede in ecclesia in nostra dioecesi regulariter et ordinarie *publica auctione* ab illo acquiritur, qui maiorem summam pro illa promittit; acquiri autem non potest nisi *a personis physicis*, non vero a domo vel a familia: e personis praeferuntur *possessores*, utpote qui pro necessitatibus ecclesiae prae ceteris contribuere obligantur; deinde veniunt personae, quae in parochia *stabili modo* habitant; *non parochianis sedes ordinarie non venduntur*; quaelibet persona tantummodo *unam* sedem acquirere potest et quidem mas in latere virorum, femina vero in parte mulierum;

d) in sacristia, in presbyterio et in choro destinato cantoribus sedes numquam venduntur excepto casu necessitatis; sed etiam in casu necessitatis non venduntur ad dies vitae, sed solummodo ad unum annum, si taxa conveniens solvitur;

e) *gratis* reserventur sedes quaedam pro patrono, pro vitricis, pro magistris, qui discipulos inspiciunt et fors pro una vel alia adhuc persona; patrono sedes in honoratiori loco destinetur; famulae parochi reliquis parochianis ne praeferantur; in parochiis, ubi maior confluxus extraneorum praecipue tempore vernali vel aestivo habetur, horum ratio habeatur, ne a cultu divino arceantur; chorus ecclesiae, vel sacristia, vel oratoria ad dispositionem extraneorum parata esse possunt;

f) *ius ad sedem cessat*: 1. per mortem possessoris, 2. per eiusdem voluntariam renuntiationem, 3. per apostasiam a fide catholica, 4. per eius emigrationem ex parochia quocumque de causa;

g) parochus *ius est*, possessori *adimere facultatem* utendi sede: 1. si possessor taxam ter admonitus non solverit; 2. si quis *ius utendi* sua sede arbitrio proprio in alios transtulerit; 3. si proprio Marte in sede aliquid immutaverit vel illam obseveraverit; 4. si per longius temporis spatium a parochia absens fuerit e. gr. si laboris causa in Germaniam vel in Ame-

ricam profectus ibique per quinque annos commoratus fuerit, quin nuntium de se dederit; 5. si quacumque ex causa situs sedilis in ecclesia mutari, vel sedile tolli debuerit, quo in casu possessori alia sedes vacua, vel prima, quae vacabit, cedi debet; 6. si possessor sedis excommunicationem incurrerit;

h) *publica auctio* sedium vacantium ad *finem decembris* stabiliatur ita, ut novus ordo semper 1. januarii indueatur; auctio sedium bis duabus dominicis terminum praecedentibus publicetur; in hac publicatione sedes elocandae determinate designentur;

j) *praeter summam in auctione promissam atque infra annum solvendam* quotannis ad finem anni alia quoque taxa, prouti in singulis parochiis usus obtinuit, solvi debet; si decurrente anno sedes quacumque ex causa vacua evaserit, taxam ad finem anni persona praestabit, quae illam occupavit, quo in casu familiares prioris possessoris praeferuntur;

k) nemo petere potest *restitutionem summae* in auctione, stabilitae, si sedem amiserit; excipitur casus mortis vel emigrationis, si sede magno pretio obtenta nondum per decem annos usus est; quo in casu pretium in decem partes divisum possessori pro rata temporis restituitur;

l) *litibus exortis* partes recursui ad potestatem civilem renuntient, sed iudicio decanali tamquam primae instantiae, vel iudicio officii dioeceseani tamquam secundae et ultimae instantiae semet subiiciant;

m) parochus *librum* habeat, ubi singulae sedes, possesores et solutiones pretii in perpetua evidentia habentur;

n) *ordo sedilium* in qualibet parochia huic ordini conformetur; at in nonnullis parochiis demum decursu temporis per prudentem agendi modum parochi et vitricorum abusus vigentes tolli atque ordo praesens vim obtinere poterit; abusus vero sunt:

1. Si sedes a possessoribus *quasi in dominio* tenentur, ita ut ab illis vendi vel haereditario modo transferri in alios consueverint, quo in casu non raro ab una persona plures sedes possidentur atque pro pretio aliis elocantur;

2. si *sedes domui definitae ita adscripta est*, ut novus possessor domus sedem quoque soluta parva taxa obtineat; ad *tollendos hos abusus parochus omnem conatum adhibeat et quidem*:

in 1. casu ecclesia *sedes recuperare* quo meliori modo contendat; fors soluta pecunia id obtinebit, fors possessorem ad renuntiationem vel ad testandum ecclesiae permovebit, in omni vero *casu mercatus cum sedibus ecclesiasticis stricte prohibetur*;

in 2. casu definitur, mutato possessore sedem fore vacuum, nisi novus possessor *filius* sit prioris possessoris, quo in casu filius sedem patris, uxor autem sedem matris, retinere poterit, at pro *taxa annuali maiori* prae illa, quae a ceteris fidelibus tribui solet; haec taxa maior a parochio et vitricis determinatur, a decano vero confirmatur vel corrigitur;

o) praedictus ordo *singulis annis immediate ante auctionem fidelibus publicari debet*, ut ortis forsitan litibus nemo ad ignorantiam tamquam causam excusantem provocare possit;

p) *libertatem ecclesiae in disponendis sedilibus ecclesiasticis lex quoque civilis agnoscit*; potestas civilis tunc solum negotiis super sedilibus ecclesiasticis semet ingerere posset, si ordinatione potestatis ecclesiasticae lex civilis laederetur aut si stante hac ordinatione ecclesiastica ordo publicus perturbetur; praxi autem edocemur, iura privata emptione, locatione, fundatione aut quocumque legali modo acquisita et in usum deducta circa possessionem certae legis ecclesiasticae ad partes iudicis civilis pertinere posse.

§ 5.

De arte colenda.

Religio atque artes intime coniunctae semper et ubique reperiuntur. Quid mirum, si religio christiana utpote perfectissima artem non solummodo fovet, sed ad perfectionis apicem evexerit.

Sacerdotes, ministri religionis, *artes pro posse promoveri* conentur, nam tali studio ceteris addito occupationibus munus suum sacerdotale penitus adimplebunt.

Ut vero omnes sacerdotes ad culturam artis excitentur, propterea hac Synodo *admonentur*:

a) *Clerici* studiis artis ecclesiasticae solleter vacent, ut principiis genuinis imbuti ad opera artium in ecclesiis promovenda magis evadant idonei;

b) *sacerdotes* in variis constituti vocationibus *studia artium minime negligant*, de quibus in conventibus Sodalitatis disceptare haud absque re erit;

c) in *itineribus* susceptis gressus suos ad *templa atque ad musea* dirigant, quae operibus artificiosis abundant, ut solidam peritiam et subtile de artis christianae operibus iudicium sibi acquirant;

d) in *renovandis vel comparandis novis obiectis pro ecclesia* v. gr. sculpturis, picturis, lampadibus, altaribus, fenestris ianuis artis semper meminerint nec opus nisi viris in arte peritis perficiendum committant;

e) ne vero conservanda tollantur, abolenda retineantur et restauranda deformentur, *nullus parochorum opus arte conficiendum in ecclesia suscipiat nisi consulta commissione dioecisana pro arte fovenda; cui lineamenta obiectorum via ordinariatus obtinendae approbationis causa transmittantur.*

§ 6.

De museo dioecesano.

Inter omnes constat, *museum*, in quo monumenta artis conservantur, plurimum adjuvare pulchri venustique sensum. Nam cum singula artis praecepta pluribus exemplis illustret, deinde cum historiam artium sub oculos subiiciat, iudicium elegans excolit et acuit ac animam artis amore imbuit.

Insuper *pietas* quoque requirit, ut res artificiose, quae vetustate et longo usu detritae sunt atque in usu versari desierunt, nihilominus *conserventur*, non autem vilissimo pretio veneant vel omnino reiiciantur: conservari vero vix poterunt, nisi conveniens museum praesto sit.

Quapropter haec nostra Synodus sacerdotibus inculcat:

a) *Obiecta*, quae ad ecclesiam pertinent, licet trita vel vitiata videantur, *inconsultis peritis, praeprimis inconsulta*

dioecesana commissione vendere vel prorsus abiicere nullo modo licet;

b) altaria, imagines, sculpturae, paramenta, calices, si commissio iudicaverit, *reficiantur* et quidem nonnisi a viro perito, qui obiecti characterem antiquum servare studebit;

c) si vero quacumque e causa refici nequeunt, *facultate obtenta ab ordinariatu, museo* dono dari possunt; proh dolor, quod museum dioecesanum proprias aedes nondum habeat; at in museo provinciali in Rudolphino locus separatus operibus artis ecclesiasticae destinatus est, in quo illa conservationis et studiorum causa custodiuntur, iure proprietatis manente penes museum dioecesanum vel ecclesiam;

d) exoptantur etiam *exempla* (»copiae«) obiectorum, delineamenta altarium, ecclesiarum, sacellorum, suggestuum, baptisteriorum, scamnorum, calicum aliorumque obiectorum sive ad architecturam, ad sculpturam, ad picturam, ad artem fabri lignarii, vel fabri aerarii, fabri claustrarii, vel ad artem pertineant textrinam; etiam photographiae talium obiectorum valde desiderantur;

e) si vero sacerdotes recentia opera artefacta possident, bonum peragerent opus, si inter vivos vel mortis causa illa *museo donare* vellent.

Cap. II.

De cultu divino publico.

Cum ecclesiae *cultui divino*, privato et publico, destinatae sint, ideo Synodus nostra absolutis ordinationibus relate ad ecclesiam ut aedificium, apte de cultu divino, qui in ecclesia ad sanctificationem fidelium et gloriam divinam peragi solet, tractabit. Omisso cultu privato non aget nisi *de cultu divino publico*.

Ad cultum divinum publicum pertinent imprimis oblatio sancti missae sacrificii, concio et instructio catechetica, nec non aliae piae devotiones; quapropter Synodus *de ordine omnium functionum* necessaria mandat.

Ordo quamplurimum non solum a curato animarum, sed etiam *ab aedituo* dependet, quare *de aedituo* quoque Synodus necessaria praescribat.

Insuper ad cultum fovendum nec non ad pulchritudinem et vim specialem eiusdem ostendendam etiam *cantus* adhiberi solet; quam ob rem regulas *de cantu ecclesiastico* Synodus praeterire non potest.

§ 1.

De ordine cultus publici.

Ordo cultus publici, qui in dioecesi Labacensi adhuc nunc vim habere deberet, decreto episcopi Antonii Aloysii de die 31. Octobris 1827 praescriptus fuit. Haud mirum si iste ordo exortis decursu annorum indigentiis novis non sufficit. Qua causa praedecessor noster, princeps-episcopus Jacobus anno 1897. conferentiis pastoralibus thema de ordine cultus divini mutando et perficiendo proposuit. Ast propter translationem suam ad sedem archiepiscopalem Goritiensem intentionem suam relate ad ordinem cultus divini publici exequit non potuit, sed executionem Nobis, indigno eiusdem successori, reliquit.

Nos vero in hac Synodo mandare volumus omnia, quae necessaria esse videntur ad stabiliendum tum ordinem *in genere*, cum ordinem quoad *sanctum Missae sacrificium*, *conciones* et *catecheses*, quoad *expositiones Ss. Sacramenti* ei quoad *alias devotiones* tum in ecclesiis *parochialibus*, tum in ecclesiis *filialibus*.

1. De ordine cultus divini in genere.

De servando *ordine cultus divini in genere* mandamus:

a) ad functiones sacras populus *sonitu campanarum* invitetur et quidem sequenti modo:

in festis suppressis, diebus dominicis et festis de praecepto invitatio fiat *duabus vicibus*; *primo una hora* ante initium missae vel aliae devotionis communis in parochia cum sonitu unius campanae minoris vel maioris pro ratione festi; *secundo uno quadrante* ante initium sonitu duarum, plurium vel omnium campanarum pro maiore vel minore festivitate;

ad *missas quotidianas* sufficit invitatio *unica, quadrante ante initium*, sonitu duarum campanarum;

excipiuntur *ecclesiae cathedralis, collegiata et conventuales*, in quibus ordo praescriptus non valet nisi ad *missas et devotiones principaliores pro populo parochiano*, si capitulis et conventui parochia adnexa est, secus pro populo in genere;

usus immemorialis, qui in quibusdam parochiis obtinuit, diebus dominicis et festivis ad missam principaliorem invitandi fideles sonitu campanae prima vice *duabus horis* ante initium, non interdicitur;

b) *decursu ultimi quadrantis* ab aedituo, a ministrantibus et a celebrante *omnia praeparentur ita, ut sacrum vel alia functio immediate ad pulsationem horae inchoari possit*; quo modo, addita fors una alterave admonitione, populus tempori determinato assuescet properabitque suos gressus, ne cum scandalo fidelium nimis sero in ecclesia compareat;

c) *in diebus dominicis atque in festis de praecepto* signo maioris campanae *initium* ss. missae annuntiabitur; pars quoque missae principalis, nimirum *consecratio* fidelibus *pulsu campanae* maioris et quidem pro duplici consecratione duplici intervallo indicabitur;

d) *aliae pulsationes* decurrente ss. missae sacrificio *prohibentur*; *prohibetur praepimis abusus, qui in multis locis obtinuit, ut sc. ad varias ss. missae partes omnes campanae fors modo artificioso pulsantur* et quidem a iuvenibus, qui in turri degentes periculum incurrunt, quonimus praecepto ecclesiastico de audiendo sacro satisfaciant;

e) *signo campanulae*, quae a ministrantibus pulsatur, populus in ecclesia collectus *ad principales partes* ss. missae, sc. ad offertorium, ad sanctus, ad elevationem et ad communionem attentus reddatur; *maiores campanae*, quae fere ubique usu venerunt strepituque suo nervos fidelium irritare solent, ab altari amoveantur;

f) si *eodem tempore plures sacerdotes* celebrant, ut in ecclesiis cathedrali, conventualibus, vel in ecclesiis, ad quas peregrini confluunt, saepe evenit, ad praefatas partes ss. missae campanula non pulsetur, nisi ad *sacrum principale, ad sacra*

vero reliqua campanula non pulsetur nisi *ad elevationem* et quidem pulsatione brevi haud strepitosa, ne fideles in devotione vehementer perturbentur.

2. De ordine quoad missam.

Praeter ordinem in genere *specialis quoque ordo* quoad singulas functiones, quae ubique in omnibus parochiis praescriptae sunt, a Synodo nostra determinari debet; nam uniformitas, quae ab omnibus desideratur, alia via stabiliri in dioecesi haud poterit. Quoad *missam* animarum curatores ad sequentes attendant ordinationes:

a) *missa quotidiana* saltem una *tempore statuto* celebretur; tempus determinetur ita, prouti populi non vero sacerdotis commoditas postulat; exceptiones necessariae, quae in parochiis cum duobus vel pluribus sacerdotibus vix contingunt, die dominica ex ambone voce intellegibili publicentur;

b) idem observetur *diebus dominicis et festis de praecepto*; in parochiis, ubi *unus* tantum residet curatus, hora pro opportunitate populi stabilita dicatur missa parochialis;

parochi vicini tempus missae ita determinent, ut in una parochia missa celebretur mane, in altera vero serius ita, ut omnes fideles utrique parochiae adscripti sive priori, sive posteriori sacro intervenire queant;

propter Sacramentorum susceptionem omnino suadet, ut in vicinis parochiis missa *alternatim* una die dominica mane sequenti vero serius celebretur;

c) in parochiis, quibus *duo adscripti sunt sacerdotes, diebus dominicis et festis de praecepto* duo sacra peragantur et quidem eo temporis intervallo, ut ii fidelium, qui mane custodes domorum fuerint, secundo commode interesse possint;

d) in parochiis vero, *ubi plures adsunt sacerdotes*, tempus pro tertio et ulteriori sacro a paracho ita definiatur, ut a fidelibus arceatur periculum, ne indifferentes contenti sola missa praedicationem verbi divini cum magno detrimento suae animae numquam vel vix unquam audiant: *unum sacrum suadet statim absoluta prima missa*, ut communicantes pro gratiarum actione assistere illi possint;

e) in nostra dioecesi pro sacro faciendo *determinatur hora 6. et 10., rarius hora 9.,* quod tempus semper stricte observandum, nec umquam propria voluntate mutandum est, nam experientia docente tali modo indigentiis fidelium optime provisum est;

f) *missa parochialis* est missa, quam parochus, qui pro populo illam applicare tenetur, celebrat; *licitum est*, ut parochus primum vel secundum sacrum pro lubitu sibi eligat; ast *licitum non est*, ut parochus sacris, ad quae populus parochianus confluit, relictis cooperatoribus vel aliis sacerdotibus, ipse alia hora sibi magis conveniente absque assistentia populi celebret;

g) *missa pro sponsis*, vel *missa in die depositionis defuncti*, *die septimo*, *die anniversario*, vel *missa a privatis exoptata* celebrari poterit tempore conducto cum partibus, dummodo diebus dominicis et festivis sacrum pro fidelibus praeeptum nullo modo turbetur.

3. De ordine concionum.

Conciones sequenti modo instituantur:

a) *Concio ordinarie infra missam post Evangelium* habeatur; quando vero tempore missae *Sanctissimum* expositum est, praeceptis ecclesiasticis magis convenire videtur, ut concio missam praecedat; praecipitur autem *concio ad utrumque sacrum*; si circumstantiae loci, e. gr. in urbibus, tertiam missam circa horam octavam expostulant, summopere *suadetur*, ut cum hoc sacro concio brevis per 10 minuta coniungatur;

b) *thema concionis* ratione dominicae vel festi seligatur; in *sacro primo* commendantur *homiliae*; summopere exoptantur *conciones liturgicae*, quibus cursus anni ecclesiastici cum varietate festorum, quae diversam indolem prae se ferunt, illustratur; pro indigentiis loci vel temporis *conciones dogmaticae*, nec non *apologeticae* saepe desiderantur;

c) curent animarum pastores, ut decursu temporis, fors decursu 5 vel 6 annorum *omnes doctrinae fidei et morum saltem principales*, ab illis pertractentur; quapropter thema cum dispositione in *speciali libro* describatur, in quo pro qualibet dominica et pro quolibet festo unum folium praesto sit;

d) *mandamus, ut in qualibet parochia quotannis per decursum trium mensium conciones catecheticae instituantur, quibus quolibet anno pars quinta catechismi ergo unum caput sistematice explanetur atque per decursum quinque annorum totus catechismus maior concionibus catecheticis absolvetur; a parochio determinetur, utrum tales conciones in sacro primo et secundo an in uno tantum habeantur; tempus quoque anni a parochis determinetur illud, quo praeprimis viri et iuvenes magis domi morantur nec non ad ecclesiam confluunt;*

e) *sacerdos postquam ambonem ascendit, salutat populum verbis: Laudetur Jesus Christus, signat semetipsum signo crucis, genuflexus orat Pater et Ave, surgens publicat ordinem pro missis alisque functionibus desursu hebdomadae, annuntiat ieiunia, varias collectas proclamatque sponsos, tunc legit epistolam et evangelium, ad cuius initium signat se signo crucis omissis verbis ad hoc signum consuetis, osculaturque librum evangelii; quibus peractis sequitur concio; post concionem genuflexus orat Pater Ave, semel vel pro circumstantiis etiam saepius atque virtutes theologicas, benedicit populo, descendit in sacristiam, ubi paramenta sumit, proceditque ad altare et continuat missam;*

f) *ubi usus viget, ut post concionem variae commendationes instituantur, iste usus quam plurimum restringatur, ne tempus nimis protrahatur; eadem ex causa communio, saltem diebus, quibus plures ad sacram mensam accedere solent, non infra missam, sed ante initium missae distribuatur, ast ita ut missa nullo modo retardetur vel immediate post missam;*

g) *missa et concio spatio unius horae absolvantur, exceptis diebus festivis, in quibus ad horam cum dimidia extendi possunt.*

4. De ordine catechesis dominicalis.

Maximi momenti, haud minoris ac conciones, catecheses quoque habeantur; ut vero fructum suum assequantur, modo sequenti reformentur:

a) diebus dominicis post meridiem hora statuta ad parvulorum aequae ac adultorum instructionem *catechesis* instituatur, atque *materiae in catechismo maiori contentae* ita distribuantur, ut per decursum *quatuor annorum* omnis materia absolvatur; *anno quinto historia sacra antiqui, anno sexto illa novi foederis*, prouti in evangeliiis et in actibus apostolorum continetur sequendo exegetas, qui cum ecclesia sentiunt, *explanentur*;

b) explanatio autem non fiat per modum catecheticae concionis, sed per *modum cateheticum*: materia tractanda ab initio brevibus verbis concepta proponitur, tunc quaestiones per ordinem catechismi pronuntiantur, responsa ad singulas proferuntur, lucide declarantur, solide demonstrantur, inter-nusque nexus quaestionum ad invicem et cum responsis detegitur, ad finem cum applicatione ad vitam quotidianam atque cum exhortatione catechesis concluditur;

c) catechesis incipit cum oratione Pater et Ave; post catechesim sacerdos cum populo repetit illa capita doctrinae christianae, quae omnibus scitu necessaria sunt atque ad finem libri impressa inveniuntur; quae capita in quatuor partes dividantur, ut qualibet dominica una tantum pars pie pronuntietur; postea catechesis cum Pater et Ave concluditur;

d) catechesi finita *recitantur litaniae* omnium Sanctorum coram exposito Sanctissimo; valde desideratur nec non summopere commendatur, ut data benedictione et Sanctissimo recondito *in ecclesia retineantur pueri et puellae, qui annum aetatis decimum sextum nondum compleverunt*, quibuscum sacerdos *modo magis familiari* et magna cum *affabilitate* catechesim *breviter* repetit illosque brevi sed cordiali applicatione facta adoratione Ss. Sacramenti dimittit; ubi autem talis instructio minus conveniens iudicatur, praedicta iuventus infra festum Nativitatis Domini et Paschatis saltem sexies ad instructionem catecheticaam convocetur;

e) catechesis cum orationibus et litiis *numquam ultra unam horam* protrahatur, ne populus ab illa avertatur; immo facta diligenti praeparatione parochus resp. capellanus catechesim tam instructivam reddat, ut non solum feminae et puellae, sed viri quoque et iuvenes ad illam attrahantur;

f) in festis vero de praecepto, nec non in diebus dominicis, quae maiorem solemnitatem prae se ferunt v. gr. dominica Paschatis et Pentecostes, catechesis non instituitur, sed exposito Sanctissimo *litaniae festo convenientes* recitantur resp. cantantur et quidem in festis Domini *litaniae* Ss. Nominis Jesu, in festis Ss. Corporis Christi et Ss. Cordis Jesu *litaniae* de Ss. Corde Jesu, in festis b. Virginis Mariae *litaniae lauretanae*, in festis Sanctorum *litaniae omnium Sanctorum*;

g) quibus festis tempus postmeridianum utiliter adhiberi poterit pro conventibus Congregationis Marianae, vel tertii ordinis vel aliis utilibus devotionibus;

h) ab hoc ordine excipiuntur *Dominicae in Quadragesima* et *Dominicae* quatuor temporum, quibus loco catechesis via crucis peragitur;

j) excipitur quoque *quaelibet 1. dominica cuiuslibet mensis*, in qua hora pomeridiana destinata catechesi adorationi publicae Ss. Sacramenti utiliter consecratur;

k) ast *dominicae mensis Maii nullo modo eximuntur* sed catechesi per mediam horam addatur devotio maiialis cum lectione et litiis.

5. De ordine devotionum publicarum.

Decursu anni ecclesiastici *variae devotiones publicae* ad fovendam populi fidem et vitam christianam in usum venerunt; quae devotiones praecipue ultimis temporibus a die in diem multiplicantur.

Ne vero variae devotiones ab arbitrio dependeant populi vel singulorum sacerdotum atque pro lubitu assumantur vel omittantur, Synodus nostra *ordinem devotionum publicarum* necessario stabiendum existimavit.

Quapropter pro nostra dioecesi *sequentes devotiones celebrandas* mandamus:

a) *tempore adventus* sic dictas missas »Rorate« summo mane et quidem *quotidie* in parochiis, ubi plures sacerdotes adsunt, saltem *bis* singulis hebdomadibus in parochiis, quibus tantummodo unicus sacerdos adscriptus est; missa Rorate celebretur modo solemniori;

b) *triduum in honorem St. Joseph*, patroni universae ecclesiae et patroni specialis Carnioliae; triduum hoc celebratur diebus 16., 17., 18. Martii, quibus diebus missa finita sacerdos Sanctissimum exponit, gunuflexus recitat orationem pontificiam in honorem St. Joseph, benedicit populo cum Sanctissimo illudque reponit;

c) *devotionem mense Maio in honorem b. Virginis Mariae*; quae devotio institui potest mane vel vespere, quotidie vel saltem sabbatis et diebus dominicis, prouti parochus perpensis circumstantiis prudenter iudicaverit; cuius devotionis observetur *modus sequens*: mane ante missam, quae ad altare b. V. M. pulchre ornatum nec non organis sonantibus celebratur vel vespere tempore statuto instituitur lectio vel concio brevis de b. V. M.; post missam resp. post lectionem exponitur Sanctissimum, recitantur resp. cantantur litaniae lauretanae, benedicitur populus, qui recondito Ss. dimittitur;

d) *devotionem novemdiale in honorem St. Spiritus* ante festum Pentecostes, quae feria VI. post Ascensionem Domini inchoatur sequentique modo peragitur: finita missa exponitur Sanctissimum, recitantur orationes praescriptae et data benedictione populus dimittitur;

e) *devotionem infra Octavam Corporis Christi*, infra quam quotidie celebratur Missa coram Sanctissimo, quocum Missa terminata populo benedicitur; in urbibus nec non in maioribus pagis, ubi concursus populi maior praevidetur et revera obtinet, etiam vespere statuto tempore coram Sanctissimo litaniae de Ss. Corde Jesu recitari possunt;

f) *triduum in honorem Ss. Cordis Jesu* quod in die octava Ss. Corporis Christi incipit atque feria VI. in festo ipso et Sabbato continuatur, ut fideles ad solemnitatem ipsam, quae ruri a feria VI. in dominicam sequentem transfertur, omni cum pompa peragendam praeparentur; triduum hoc sequenti modo instituitur: vel mane finita missa coram Ss., vel vespere hora fixa litaniae Ss. Cordis cum orationibus pie recitantur, dein populo benedicitur, qui reposito Sanctissimo dimittitur; suadetur saltem feria VI. in festo ipso missa solemnior cum brevi lectione vel concione de Ss. Corde Jesu;

g) *solemnitatem in honorem Ss. Cordis Jesu* vel in die ipso vel praecipue ruri *dominica festum sequente*; solemnitas fit modo, quo festa Paschatis, Pentecostes et alia primae classis per annum celebrantur; missa erit votiva de Ss. Corde Jesu cum Gl. et Cr. atque cum commemoratione Dominicae; concio sit de Ss. Corde Jesu; post meridiem hora statuta Sanctissimum per unam horam publicae adorationi exponatur; uno quadrante ante finem huius horae cantantur litaniae Ss. Cordis Jesu, daturque benedictio ritu romano;

h) devotionem Ss. Rosarii mense Octobri resp. Decembri modo iam praescripto: infra missam recitatur pars Ss. Rosarii, missa finita exponitur Sanctissimum, recitantur litaniae lauretanae cum oratione pontificia in honorem St. Joseph, data benedictione Ss. iterum reconditur;

j) *cultum Ss. Cordis Jesu in Ss. Sacramento qualibet prima dominica cuiuslibet mensis modo iam consueto*: invitatis mane omnibus fidelibus hora determinata postmeridiana Sanctissimum solemniter exponitur adorationi; tempore adorationis fideles divisi in duos choros alternatim recitant preces e libro »Večna molitev«, initio vel ad finem addi possunt cantus convenientes vel recitari Ss. Rosarium; quadrante ante finem horae cantantur litaniae Ss. Cordis, quibus oratio cum consecratione Ss. Cordi adiungitur atque consueta benedictio ritu romano;

k) *adorationem Sanctissimi per integrum diem ab hora sexta mane usque ad horam VI. vespere* et quidem semel in anno in omnibus parochiis, bis in anno in quibusdam amplioribus, die ab ordinariatu iam determinato; quae adoratio peragi debet modo iam praescripto et usitato;¹⁾

l) quolibet sabbato tempore, quo »Ave Maria« pulsatur, litanias lauretanas coram Sanctissimo in pyxidi recluso, quibus finitis datur benedictio; quod saltem in iis parochiis observandum est, in quibus populus ad solemnitatem facile venire potest;

m) qualibet vigilia festorum de praecepto litanias convenientes eodem modo in iisdemque parochiis;

¹⁾ Vide Škof. List, an. 1904, pag. 109 sqq.

n) *missionem popularem* quolibet septimo, vel saltem quolibet decimo anno, modo a rectore praescripto cum missa quotidiana coram Sanctissimo, cum litiis, recitatione ss. Rosarii, visitatione viae s. Crucis et aliis, quae usu venerunt;

o) *devotionem viae s. Crucis*, qualibet feria VI. vel dominica in Quadragesima, et qualibet Dominica quatuor temporum, et quidem tempore determinato pro catechesi, quae tunc omittitur; in qua devotione preces ad singulas stationes pie recitabit sacerdos stans in ambone, ut a cuncto populo audiri atque intelligi possit; aedituus cum ministrantibus et cruce progreditur a statione ad stationem, dum populus in scamnis stat vel genuflectit;

p) qualibet Dominica in Quadragesima conciones de passione Domini vel de aliis veritatibus, quibus populus ad compunctionem commovetur atque ad percipienda Sacramenta paschalia incitatur;

q) *solemnitatem maiorem occasione primae communionis infantum*, ad quam populus, praecipue parentes et cognati invitentur; infantes e loco, in quo colliguntur, solemniter pompa pulsantibus campanis in ecclesiam ad locum sibi designatum deducantur; post concionem convenientem renovant vota baptismalia; solemnitas ss. missae a parodio determinetur; immediate ante communionem, quae infra missam administratur, brevis praeparatio ad sanctam actionem suadetur; post missam infantes saltem per unum quadrantem Deo gratias agant et quidem duce catecheta; postea dimittantur; post meridiem vero b. Virgini Mariae solemniter devoveantur;

r) *expositio Sanctissimi diebus ante feriam IV. Cinerum*, ubi per unum diem vel per omnes tres dies introducta est, probatur; quoad reliquas parochias summopere suadetur, ut ad expianda peccata gulae et luxuriae Sanctissimum saltem semel exponatur et quidem vespere durante una hora, ad cuius finem recitantur vel cantantur litaniae Ss. Cordis et data benedictione Sanctissimum reponitur;

s) *suadetur*, ut maiori pompa celebretur communio generalis membrorum Congregationis Marianae et quidem quolibet anno bis sc. in festo utriusque patroni eiusdem: dies

festivus S. Familiae; devotio pomeridiana tertii Ordinis cum concione; commendatur devotio sex dominicarum in honorem St. Aloysii atque exercitia spiritualia pro singulis statibus;

t) *tempore siccitatis vel imbrium* permittitur parochis devotio, quam populus desiderat, v. gr. triduum cum missa coram Sanctissimo, vel processiones ad alias ecclesias;

u) devotiones hebdomadae maioris, praeprimis illae feria V. in Coena Domini, feria VI. et sabbato ad sepulcrum, solemnitas Resurrectionis cum processione, processio in festo s. Marci (litaniae maiores), processiones in triduo rogationum (litaniae minores) atque processio in festo Ss. Corporis Christi modo consueto instituantur.

5. De ordine in expositione Ss. Sacramenti.

In nostra dioecesi Ss. Sacramentum saepius exponitur, quam in ordine cultus publici ex anno 1827. provisum est. Quoad ordinem expositionis singulae parochiae multum discrepant. Cum vero uniformitas quam maior desideratur, ideo tum quoad expositionem Sanctissimi, tum quoad benedictionem cum Illo Synodus nostra statuit:

a) expositio Sanctissimi fiat *in variis devotionibus* supra enumeratis sc.: in triduo in honorem St. Joseph, in devotione maiiali, in devotione novemdiali in honorem S. Spiritus, in devotione ss. Rosarii, qualibet I. dominica cuiuslibet mensis post meridiem, in devotione adorationis per integrum diem semel resp. bis in anno, in triduo ante feriam IV. Cinerum;

b) *intra missam Sanctissimum exponitur*: in festis I. cl. de praecepto excepta feria II. Paschatis et Pentecostes intra utrumque Sacrum; in festis II. cl. de praecepto atque fer. II. Paschatis et Pentecostes sub Sacro solemni; insuper in festo Ss. Familiae atque in festo Ss. Cordis Jesu item sub sacro principali;

deinde *in Dominicis* quatuor temporum et Adventus, *in Dominica* infra Octavum Ss. Corporis Christi atque *in Dominica* gratiarum actionis sub sacro principali;

etiam in omnibus *feriis Adventus* sub Missa Rorate, *infra Octavam* Ss. Corporis Christi, qualibet *prima feria* VI. cuius-

libet mensis atque in triduo ad honorem Ss. Cordis Jesu, sub missa primitiarum, jubilaei sacerdotalis, installationis novi parochi; tempore missionis popularis vel exercitiornm; sub missa ad petendam pluviam vel serenitatem;

c) *benedictio cum Sanctissimo datur devotione vel missa finita et quidem in solemnitatibus maioribus rito romano, in minoribus vero terminata strophae cantus in lingua populari;*

excipitur solummodo sacrum celebratum in festis I. cl. et in solemnitatibus, quae characterem I. cl. prae se ferunt, ut sunt primitiae, iubilaei et installationes novi parochi, quibus in casibus toleratur benedictio cum Sanctissimo tum ante tum post sacrum et quidem hoc modo: celebrans intonat »Tantum ergo« resp. »Genitori«, cantores stropham canunt, strophae finita cantores et organum silent, silentio facto datur benedictio, omnino vero prohibetur benedictio in medio strophae;

d) hic ordo quoad expositionem Sanctissimi atque quoad benedictiones cum Illo *parochias omnes in nostra dioecesi obligat; solummodo privilegia manent, quibus ordines et congregationes aliunde modo legitimo ditatae sunt.*

7. De ordine cultus publici apud ecclesias filiales.

In nostra dioecesi *permultae ecclesiae filiales* devotionem et fidem maiorum nostrorum testantur. Titulo foundationum vel titulo legitimae consuetudinis etiam sacrificium missae apud istas ecclesias saepe celebrari debet. Pastores animarum onus istud sat grave portare non recusabunt, populumque die dominica ex ambone ad sacrum invitabunt.

Usum praefatum Synodus nostra valde probat; illa non impugnat nisi *abusus* in excursionibus ad ecclesias filiales, quae *diebus dominicis et festis de praecepto* postulantur. Relate ad istos excursus Synodus nostra statuit:

a) *Experientia docente concursus populi ad ecclesias filiales diebus dominicis et festis de praecepto ansam praebet multis peccatis: si consueto tempore missae sacrificium cum concione apud ecclesiam parochialem propter excursum ad ecclesiam filialem haberi non potest, multi fidelium domi manent et sacrum non audiunt; propter angustiam ecclesiae*

filialis multi illuc venientium ecclesiam ingredi non possunt, sed coacti extra illam manent vel, prouti saepius contingit, in cauponis potui, fors nimis, indulgent; iuvenes et puellae occasione hac ad conventus illicitos et peccaminosos agendos abutuntur; haud raro saltationibus et aliis illecebris, praeparatis ab hominibus lucri cupidis, viris praepriis iuvenibus et puellis occasio proxima ad peccata praebetur gulae, ebrietatis et luxuriae, quibus tunc dies Deo consecrati profanantur;

b) quapropter tales excursus ab ecclesia minime probantur, sed propter impetum populi ad praecavenda mala maiora *solummodo tolerantur*; valde desideratur, ut *populus, immo iam inventus scholaris* suis temporibus de periculis excursionum deque repugnatia ecclesiae contra illas edoceatur;

c) praecipitur *ne excursus novi inducantur*; existentes vero eo quod aboleri non possunt tolerantur, dummodo pericula peccatorum, tum a curatis animarum, tum a populo ipso omni meliori modo arceantur vel saltem minuantur:

d) hunc in finem Synodus haec secunda mandata primae Synodi, *quibus vel saltationes omitti vel excursus suspendi debent*, iterum renovat et *stricte servanda* denuo inculcat;¹⁾

e) *prohibentur vero excursus in festis per annum principalioribus*, videlicet: in festo Circumcisionis D. N. J. C., in Epiphania, in festo Purificationis B. M. V., Annuntiationis B. M. V., S. Joseph, in Dominica Palmarum, Resurrectionis D. N. J. C., in festo Ascensionis, Dominica Pentecostes, in festo Corporis Christi atque in Dominica infra Octavam huius festi, in festo Ss. Apostolorum Petri et Pauli, Assumptionis, Nativitatis B. V. M., Dominica tertia Octobris utpote in Dedicatione omnium ecclesiarum, in festo omnium Sanctorum, Immaculae Conceptionis B. V. M., s. Stephani protomartyris et in patrocinio ecclesiae parochialis;

f) *missa, intra quam concio diei respondens habeatur*, hora statuta solemniter celebretur; ast in ecclesiis filialibus, utpote in quibus Sanctissimum haud servatur, *missa coram Sanctissimo haberi non potest*; fideles vero compellantur, ut

¹⁾ Synodus I., pg. 49.

finito sacro nisi a cognatis et amicis invitati fuerint ad mensam, quo citius domum revertantur, ab omni intemperantia vel alio excessu abstineant; *sacerdos bono exemplo praeluceat*;

g) in pluribus vero parochiis inveniuntur ecclesiae filiales quibus missa coram Sanctissimo *permiti* poterit; dantur sc. ecclesiae, ad quas populus *peregrinationis* causa concurrere consuevit, vel quae *alia e causa* exceptionem merentur; quapropter Synodus, quae tales ecclesias singulatim enumerare non potest, mandat, ut in *conferentiis pastoralibus anni proximi tales ecclesiae respectivi decanatus designentur, atque ut elenchus earum, nec non dies, quibus missa coram Sanctissimo exoptatur, Ordinariatui probandus transmittatur*;

h) insuper Synodus mandat, ut in *istis conferentiis* revisioni subiiciantur illae *ecclesiae filiales, quae iam ab immemoriali tali privilegio gaudere contendunt*; conferentiae perpendant, num ista privilegia *servari adhuc debeant, an tolli*; iudicia sua proponant Ordinariatui, a quo definitiva feretur sententia;

j) manent *processiones* ad ecclesias filiales, prouti decursu temporis ex voto, vel ex alia probata causa usu venerunt, quibusque pietas fovetur;

k) praesupponitur ecclesiam, in qua cultus divinus peragendus est, in bono inveniri statu, parietes, altaria, sacristiam, paramenta aliaque requisita praescriptis ecclesiasticis respondere; nam secus functio sacra interdicatur.

§ 2.

De organoedo et aedituo.¹⁾

Ordo atque splendor cultus divini non solummodo a curato animarum, sed ab *organoedo quoque et aedituo* multum dependet. Quapropter parochio cura incumbit, ut personas idoneas seligat illasque de obligationibus earum rite instruat.

Quapropter Synodus non potest non praescribere ea, quae hos ministros ecclesiae concernunt. Aget vero Synodus

¹⁾ Škof. List, 1906, pg. 89 sq.

de collatione muneris, de vita eorum et relatione ad curatos et populum, de specialibus eorum obligationibus, atque de salario illis solvendo.

1. De collatione muneris.

Quaeritur de *persona*, quae organoedo et aedituo *munus iure* conferre potest. Sciant parochi:

a) utrumque eligit, instituit et dimittit *parochus cum vitricis*; qui iustramentum collationis exarabunt curabuntque, ut in illo officia, onera, proventus, modus dimissionis vel resignationis accurate explicentur, talique modo litibus et scandalis ansa praecidatur;

b) *communitati civili ius nullum competit* neque in casu, quando uterque ex toto vel ex parte a communitate *sustentatur*: *excipitur* vero casus iuris legitime acquisiti;

c) id dicendum *de patrono*;

d) organoedum necessarium esse iudicio *ordinariatus* probatur;

e) ius dicendi sententiam, num communitas aedituum sustentare debeat, *ad potestatem civilem*, non vero ad communitatem ipsam pertinet;¹⁾

f) in *ingressu muneris* manu data parochus nec non vitricis profitemur fore, ut munus suum fideliter exequatur; quae professio sequentibus verbis fieri poterit:

»Ego N. N. coram Deo omniscio et omnipotenti promitto, me superioribus meis ecclesiasticis obedientiam praestitutum in omnibus, quae ad munus meum et ad vitam vere christianam pertinent, me res ecclesiasticas mihi commissas conscientiose servaturum nec non obligationibus omnibus plene satisfacturum esse.«

2. De vita et variis eorum relationibus.

Cum aedituus et organoedus ecclesiae deserviant, per se patet *vitam illorum immaculatam relationesque ad clerum et populum ordinatas esse debere*. Quam ob causam Synodus mandat parochis, ut sequenti modo instruere utrumque satagant:

¹⁾ Quae sub a — e dicta sunt, a natura ecclesiae utpote societatis perfectae resultant et insuper ab ipso nostro summo foro iudiciali administrativo (Verwaltungsgerichtshof) probata sunt.

a) aedituus et organoedus *vitae sit immaculatae*, in omnibus uterque *cum ecclesia sentiat*, bonoque exemplo populo fideli praeluceat;

b) ideo *puro zelo* pro Deo atque pro eiusdem domo inflammatus sit, in omnibusque officiis sufficienter *instructus*, ad omnia idoneus nec non semper *paratus*:

c) uterque veram *foveat pietatem* ope orationis quotidianae et frequentiori susceptione Sacramentorum; nam pietas cum humilitate, prudentia, temperantia, continentia, parsimonia, fidelitas et amor omnium laborum status in omnibus christianis, praeprimis in personis servitio ecclesiae adlectis, necessario praesupponuntur;

d) si unus vel alter *familiam* habet, ad aedificationem populi fidelis valde desideratur, ut vita familiae sit revera christiana atque ut uxor et infantes, vel saltem infantes sacrum quotidie audiant;

e) *vestitus* utriusque neque sordidus sit neque nimis splendidus, sed statui conveniens et mundus; in sacris functionibus *annulo* haud utetur, nisi uxoratus sit; *manus* lotae sint semper, praeprimis tempore, quo hostias ad missam conficit, vel paramenta fors valde nitida et pretiosa tangit; ad tactum veli maioris pretii, librorum nec non diebus ecclesiae solemnioribus *chirotecis* mundis, albis utatur;

f) *ab operibus et muneribus*, quae muneri ipsius minus congruunt, quibusque ab obligationibus sui status *abstraheatur*, omnino abstineat, licet valde desideratur, ut *artem aliquam* e. g. sartoris, hortulani sciat, vel ut qua organoedus idoneitatem ad munus secretarii in communitate vel ad alia munera v. g. ad gerendum protocollum, ad componendum computum, ad scribendos alios variorum generum libros in variis associationibus sibi procuret;

g) *habitaculum* semper teneat mundum; nullam cuiuscumque vocationis personam licentia a paracho non obtenta stabiliter in domum recipiat, multo minus conventus suspectos praeprimis conventus inventutis utriusque sexus in domo sua toleret;

h) *folia, diaria, et libros* neque pecunia sibi procuret, neque legat, neque quacumque e causa in domum admittat, nisi omni ex parte probatos et licitos;

j) uterque promptam praestabit *obedientiam* parochio in omnibus, quae ad munus eorum nec non ad vitam christianam, quae exemplaris esse debet, pertinent; cooperatores quoque aliosque sacerdotes debita prosequetur reverentia iisque postulantibus servitia libenter praestabit;

k) *varias instructiones* ad munus melius exequendum datas a parochio, item *admonitiones* et *animadversiones* fors et *vituperationes* animo docili, absque murmuratione, absque contradictione suscipiet, iram fors emergentem fortiter reprimet, excusationes vero quiete et reverenter proferet atque, si indigne vel iniuste se oppressum et humiliatum fuisse putat, recursum ad superiores, ad decanum, vel archidiaconum, vel ad ordinariatum modo convenienti instituet semperque paratus sit ad dissensionem pacifice componendam;

l) *erga parochianos* uterque affabilis sit atque humanus; caveat autem ab iuvenibus immorigeris, corruptis, bacho atque veneri deditis; caveat quoque ab hominibus et factionibus ecclesiae vel clero parochiano offensis; cautus sit in commercio cum sexu femineo, praecipue in illo cum puellis, fors sat procacibus, ne passione captus fideles scandalizet atque in proprium ruat interitum;

m) *domus parochianorum* non frequentet nisi compulsus necessitate vel officio; numquam in variis domibus quasi ex consuetudine inanibus confabulationibus, detractionibus vel aliis ineptiis tempus protrahat; neque in cauponis, licet honestae sint, in noctem seram consideat, sed *debito tempore domum abeat, illas vero omnino fugiat*, in quibus iuvenes vel viri iam ebrii sermones sordidos proferunt, cantilenas inhonestas cantant, ultra modum clamant vel rixas parant; a *saltationibus* semper abstineat, nec umquam locum ingrediatur, in quo saltationes parantur;

n) neque cum *famulabus parochi* familiariter agat, neque cum illis frequentius et diutius sermocinetur ac officium procurandi vinum pro missa vel prunas pro benedictione omnino expostulat;

o) de *rebus officiosis*, v. gr. de poenitentibus, de communicantibus, de baptizatis, deque aliis rebus, quae occasione muneris sui comperit, silentium teneat, ne rixis et scandalis ansa praebeatur;

p) vi muneris obligatur, *ordinationes parochi* ad alios sacerdotes vel in genere ad personas quascumque perferre, quae cultum divinum vel curam animarum concernunt;

q) *collectas* pro ecclesia, vel pro quacumque alia pia causa proprio Marte numquam suscipiat.

3. De obligationibus organoedi.

Quoad ordinem chori et cantus parochus curabit, ut organoedus ad ea, quae sequuntur, attendat:

a) in locum chori, qui pro organoedo et pro cantoribus destinatus est, *neminem alium* admittat; quapropter suadetur, ut haec pars chori *a reliqua parte cancellis separata* ianuisque clausa sit;

b) in parte chori convenienti *armarium* collocetur, in quo compositiones, libri, aliaeque res necessariae servantur, ne disiectae in choro sordescant, lacerentur, pereant;

c) procuretur *inventarium* omnium requisitorum; in inventario compositiones, libri, resque omnes pro cantu acquisitae describuntur et quidem sub numero currente; requisita enim omnia sigillo parochiali et numero currente muniantur, ut ab omnibus aliis rebus ut possessio chori dignosci possint;

d) ad *conservandum ordinem*, ad *praecavendas confurbationes et ad arcendum strepitum*, quo cultus divinus perturbaretur, omnino necessarium est, ut organoedus *ante initium* sanctae functionis in choro compareat; nam tunc usque ad initium omnia cantoribus necessaria praeparare, nec non perturbationem sacri praecavere poterit;

e) tum in cantu tum in musica organoedus *leges ecclesiasticas* desuper latas semper prae oculis habebit, quarum principales in Synodo praesenti recensentur atque inculcantur;

f) organoedus *textus* seliget conformes tempori ecclesiastico nec non partibus missae; in *missis cantatis* textum

in lingua *latina* adhibebit; secus vero atque in *devotionibus popularibus* cantus proponat in lingua *vernacula*; textus ecclesiasticos numquam commutabit, neque ex toto vel parte omittet, neque ordinem perturbabit; non requiritur magna copia missarum in lingua latina, ast quas possidet, curabit, ut a cantoribus *accurate et praecise* producantur; *pronuntiationem* verborum non negliget; *cantum choralem* pro viribus promovebit;

g) organoedus *textum et notas pro singulis vocibus accurate describere tenetur*, ita ut cantores notas habeant, folia omnia munita sigillo parochiali et signata numero currente in *armario* clauso custodiet, ne pessumeant; *expensae* e proventibus ecclesiae currentibus solventur;

h) folia cum notis et textibus organoedis vicinis vel variis associationibus sive ad usum, sive ad describendum *commodare absque expressa parochi licentia non permittitur*;

j) organoedus nullo parcat labori necessario, ut *sufficientem numerum cantorum acquirat* illosque in cantu *diligentissime exerceat*; exercitium *in seram noctem* protrahere non licet; neque licet, exercitium *cum singulis puellis* seorsim instituere vel *iuvenes et puellas* semper simul et promiscue ad exercitia vocare; sed ad praecavenda scandala, puellas omnes semper eodem tempore doceat, iuvenes vero seorsim a puellis exceptis una vel altera vice, cum ad cantum in ecclesia rite producendum exercitium omnium tum cantorum tum cantatricum simultaneum necessario requiritur;

k) organoedus *cum cantoribus* affabilis sit, mitis et patiens; nullum aliis praeferat, prae aliis extollat vel vituperet; lites fors exortas pacifice componat; textum eligere non permittat cantoribus, vel uni ex illis, neque propriae coniugi, sed textum attendens ad vota cantorum fundata ipse determinabit;

l) cantores et cantatrices absque praevio consensu parochi neque admittet, neque dimittet, neque ut vicinis parochiis subsidium praestent, permittet; ad chorum non admittantur nisi *personae probatae pietatis et integritatis vitae*; *scandalosas parochi denunciare tenetur*; in genere *bonae famae* sui chori maxima cum circumspectione invigilabit;

m) organoedus prae manibus habeat *diarium*, in quo cantilenae determinatae pro singulis dominicis, vel diebus festivis, pro processionibus vel pro aliis devotionibus inscribantur, atque saltem in vigilia festorum parodio ad comprobandum proponantur;

n) organoedus *ad perfectionem* in sua arte quotidie maiorem anhelabit, quapropter *exercitium* tum theoreticum tum practicum *numquam negliget*, sed quotidie continuabit, libenterque ad cursus musicae sacrae, qui ad fovendam musicam sacram saepius instituuntur, venire properabit.

4. De obligationibus aeditui.

Obligationes aeditui sunt multiplices. Parochus cum patientia et longanimitate illum instruat atque ad singulas saepius attentum reddat, ne oblivioni dentur. Sunt vero fere sequentes:

a) *in ingressu* muneris *claves* ad ecclesiam, turrim et sacristiam a parodio accipit, quas absque licentia parodi nemini committat;

b) aedituus *pulsationem campanarum* pro more plus minusve solemnii, prouti in dioecesi et in parodia invaluit, procurare tenetur; pulsatio vero *ea accurate fiat hora*, quae determinata est ut fideles ad missam aliasque devotiones invitentur, vel ut diebus Sabbati et vigiliarum dominica vel festum fidelibus annuntietur; ad »*Avemaria*« pulsatio brevis sit;

caveat aedituus a pulsatione, quae *campanis ipsis periculo* foret v. gr. si ex una parte campanae pulsatio esset vehementior ac ex altera parte; iuvenes, qui propter maiorem solemnitatem pulsationem *magis artificiosam* producunt, attenti reddantur *ad pericula*, quae campanis imminet; *

campanae suo tempore *purgari* debent a variis sordibus nec non *oleo* comparato e mineralibus perliniri; *ianuae* infra et supra campanas clausae teneantur; *iuvenes et viri inepti vel ebrii* ad campanas, immo neque in turrim admittantur; *tempore sacrae functionis* commoratio in turri apud campanas minime permittitur;

viri vel iuvenes, qui ab aedituo in subsidium vocantur, *mercedem* consuetam vel conductam e proventibus ecclesiae percipiunt;

c) aedituus *horologio* quod in turri collocatum publico usui inservit, magnam curam et sollicitudinem impendet; *determinato* temporis intervallo motui rotarum providebit, ne ob incuriam eius horologium tempus falsum indicet;

aedituus horologium singulis mensibus a sordibus *purgabit* nec non oleo apto *perliniet*;

de damno quocumque vel horologio, vel campanis, vel turri imminente vel fors iam exorto parochum quo citius certio-rem reddet, ne illud ingravescat magnosque pro reparatione sumptus exigit;

d) quam diligentissime invigilabit aedituus, ne *lumen aeternum* ante tabernaculum unquam extinguatur, quam ob causam non solummodo mane et vespere sed etiam interdiu certitudinem de illo non extincto sibi procurabit; eadem e causa oleum melioris generis saepius infundet, novum linum (stenj) immittet, atque lucernam prouti decet mundabit;

si praeter lucernam in facie tabernaculi aliae quoque ante altaria vel ante imagines ad pietatem fovendam pendent, etiam istae suis temporibus accendantur atque mundentur;

e) pro natura festivitatis *candelabra* plus minusve pretiosa, ast semper munda in altaribus collocabit, nec non cereis providebit;

pro festivitate aedituus *cereos plures vel pauciores accendit*; ceram, quae defluit, colliget, cum parte cerei non consumpti servabit, atque parochio ad vendendum tradet; parochio non permittente nemini quidquam vendat, eo minus in usus proprios convertat, ne reus sacrilegii fiat;

f) aedituus *iusto tempore praeparabit omnia, quae ad missam, ad ministranda Sacramenta, ad peragenda funeralia, ad processiones et benedictiones reliquasque sacras functiones necessaria sunt*, prouti altaria, mappas, cereos, paramenta, aquam, vinum, hostias, ampullas, thuribulum cum navicula, thus et prunas, rituale, missale aliosque libros; *parochus* aedituum saepe saepius de modo, quo omnia rite tractentur, dis-

ponantur, munda servantur atque comparentur, *summa cum patientia instruet nec non semper invigilabit*;

g) aedituus *munditiem* quoque altarium, vasorum, candelabrorum, scannorum, confessionalis, pavimenti, parietum, paramentorum, totiusque ecclesiae sollicitè procurabit et quidem modo, qui pro munditiè procuranda a personis expertis praescribitur;

h) *expensae* pro rebus et laboribus, quibus mundities procuratur, e currentibus ecclesiae proventibus a parochò solvuntur; immo res ipsae a parochò emuntur, nisi pro uno vel altero obiecto parochus et aedituus de summa annuatim solvenda consenserint, quod hoc in casu ab aedituo procurari debet;

j) diebus dominicis et festivis immo, ad omnes maiores solemnitates aedituus *vestimentis induatur ecclesiasticis*; gressus aeditui in sacristia et in ecclesia, praecipue tempore missae vel cuiuscumque sacrae functionis non sit strepitosus, sed quietus et facilis; si necessario aliquid *interrogare* vel interrogatus *respondere* debet, id *voce submissa* fiat et non ultra strictam necessitatem; incedens per ecclesiam *manus iunctas teneat*, nisi instrumentum aliquod vel aliud sacrum obiectum portat; transiens altare tabernaculi genuflectat et quidem unico genu, nisi Sanctissimum sit expositum, quo in casu genu utroque genuflectet;

k) aedituus *invigilabit ministrantibus*, ut pro loci sanctitate devoti sint et exemplares, ut responsiones accurate addiscant atque ut in omni sua opera fidelibus aedificationem, non autem scandalum praebeant;

l) si altaria, paramenta, vasa, armaria, muri, portae, fenestrae *defectuosae* evadunt, aedituus *parochum* certiore reddet; omne *damnum* pro viribus ab ecclesia arcebit, nivem hiemali, gramen autem verno tempore ab ecclesiae muris removebit, ne muri humiditate inficiantur; *vias* quoque circa ecclesiam, nec non in coemeterio purgatas tenebit;

m) *alia quoque officia*, quae ad ecclesiam eiusque indigentias pertinent, v. gr. procurare »postam«, subire aedituus non recusabit; si extraordinaria sunt, nec in susceptione

muneris praevisa, *mercedem* convenientem percipiet, secus vero ista officia in mercede iam conducta continentur;

n) *impeditus*, quominus ministerium suum impleat, v. gr. aegritudine, necessario itinere, exercitiis militaribus, consentiente et adiuvante parochia *substitutum* procurabit; quoad *salarium* substituto solvendum, ad praecavendas lites et aversiones, *statim in susceptione muneris cum parochia de illo conveniat*;

o) ius ad proventus incipit die, quo munus suum revera actualiter aggreditur; desinit vero tempore, prouti in decreto collationis determinatum fuit.

5. De salario.

Quilibet operarius mercede sua dignus est. Cum *aedituus et organoedus* parochiae inserviunt, a parochia quoque assignato sufficienti salario *sustentari* debent. Quaestio vero de sustentatione utriusque valde difficilis est; nihilominus *pastores animarum nullam occasionem solutioni favorem praetermittant, immo nullo parcant labori, donec feliciter soluta fuerit.*

Occasiones vero et circumstantiae pro varietate parochiarum statusque praesentis ita differunt, ut *ordinationes generales*, quibus omnes parochiae eodem modo obligarentur, *ab hac Synodo stabiliri non possint.* Ideo Synodus solummodo *viam indigitabit*, qua ad solutionem huius quaestionis favorem pervenire parochi studeant.

a) Suadetur, ut in parochiis saltem minoribus munus aeditui et organoedi in *una persona* coniungatur, quod in multis parochiis iam factum est; quo in casu organoedus *substitutum* inveniat, qui munus aeditui eo tempore exercebit, quo organoedus in choro detinetur;

b) in parochiis, quae domum vel saltem satis amplum locum habitationis pro aedituo et organoedo nondum procuraverunt, parochi omnem lapidem moveant, ut gravis iste defectus *quo citius tollatur*;

c) *parochi sollicitudinem omnem impendunt, ut proventus iam existentes integri servantur*; nam praecipue proventus

collecturae propter duritiem hominum saepe gravi periculo exponuntur, parochus ergo aedituum et organoedum *in colligendis pecuniis vel fructibus* promissis omni modo et studio iuvabit;

d) immo *parochus curabit, ut proventus*, ubi ita tenues sunt, ut ad alendum aedituum et organoedum cum familia minime sufficiant, ad quantitatem requisitam augeantur;

e) tale augmentum pernecessarium *ope concursus publici*, qui a gubernio indicitur, verosimiliter in omnibus illis parochiis obtinebit, in quibus fideles ecclesiam, splendorem atque munditiem illius, cantum et musicam sacram amant atque propterea desiderant; si parochus de dispositione dubitat, caute et prudenter illam excitare satagat; per se patet, *organistam quoque et aedituum* in obeundo suo ministerio tam conscientiosos nec non in conversatione cum populo tam affabiles et comes esse debere, ut ab illo aestimari et honore donari possint;

f) in singulis parochiis *associationes caecilianae* desiderantur, quae ad promovendam musicam sacram institutae dotationem quoque organoedi augere illumque sat contentum reddere possint et quidem vel annuis tributis membrorum, vel variis collectis per parochiam;

g) curet parochus, ut ditiores parochiani voluntariis donis hinc inde tributis paulatim *sortem* maiorem eo fine congerant, ut usurae in bonum organoedi destinentur;

h) sacerdotibus omnibus, praecipue parochis obligatio incumbit, omni meliori modo *adiuvare associationes*, quae ab organoedis et aedituis initae sunt, ut mutuam sibi opem ferant miserabilemque statum suum tolerabiliorem reddant;

j) ubi *ecclesiae redditus* permittunt, haud absque re erit, organoedum et aedituum in occasionibus solemnioribus, v. gr. in festo paschae, initio anni, post devotionem maiorem, in die onomastico *dono pecuniario* modo decenti porrecto adiuvare;

k) parochus contendat, ut aedituo et organoedo *alios quoque fontes* proventuum aperiat, v. gr. procurando illi munus in nostris associationibus, apud cassas parsimoniales, in communitate;

l) desideratur, ut organoedus et aedituus honestum et sibi conveniens *artificium* nosceret, quo tempore libero occupatus proventus augetet, v. g. absque dedecore agere posset hortulanum, sartorem, ligatorem librorum, horologiarium;

m) attendant parochi ad *leges civiles* in favorem aediuorum et organoedorum latas et adhuc ferendas, ut illarum ope status miserabilis eorum finem accipiat; num vero *lex assecurationis pro aetate et invaliditate* de dato 16. decembris 1906 fructus exoptatos latura sit, permulti dubitant; nihilominus parochi curabunt, ut organoedi, quorum salarium summam 600 C attingit, in numerum eorum, quibus pro invaliditate et senectute ista lege provisum est, adlegentur;

n) *multum illos parochos laudamus*, qui non obstantibus variis difficultatibus in parochiis suis media invenerunt, quibus salarium aeditui et organoedi ad sufficientem quantitatem auctum fuit.

§ 3.

De cantu ecclesiastico et musica sacra.

Ad cultus splendorem et suavitatem *cantus ecclesiasticus et musica sacra* quam plurimum conferunt.

Cum vero cantus ecclesiasticus est *pars sacrae liturgiae* et cultus publici divini complementum profecto *authenticum atque supremum iudicium de genuino cantu ecclesiastico*, qui vero suo fini correspondeat, non est penes quoslibet de plebe, sed *soli Ecclesiae competit*.

Ipsi quoque soli propria est potestas condendi *leges* de conditionibus requisitis cantus ecclesiastici, quem in domo Dei habere vult v. gr. cantum stricte liturgicum et Gregorianum, vel permittit v. gr. cantum figuratum et musicum, vel saltem tolerat v. gr. symphonias instrumentorum.¹⁾

Inde patet *Synodum nostram* de cantu ecclesiastico et musica sacra *leges ab ecclesia latas publicare, atque cantum et musicam in dioecesi conformiter legibus Ecclesiae universalis ordinare obligatam esse*.

¹⁾ Wernz, Ius decretalium, tom. 3, pag. 479.

1. De cantu ecclesiastico et musica sacra in ecclesia catholica.

Praemissis *notitiis historicis* Synodus nostra *disciplinam vigentem* proponendo *codicem musicae sacrae iuridicum* Pii X. publicabit.

Notae historicae.¹⁾

Notas historicas de cantu ecclesiastico et musica Wernz in suo opere »*ius ecclesiasticum*« breviter proposuit, quem in sequentibus punctis secuti sumus.

a) *Cantus* cum pro sua natura cultui divino conveniat, iam in veteri lege atque inde ab aetate apostolica etiam in liturgia christiana fuit receptus. Nec primis saeculis Ecclesia solummodo in sacra liturgia cantum admisit, sed praeterea in agapis, officio divino sive horis canonicis, in funeralibus celebrandis.

Qui cantus ecclesiasticus a sanctis patribus v. gr. Ignatio, Ephremo, Basilio, Hilario aliisque commendatus et promotus certe iam saeculo tertio et quarto *per sacros canones* etiam contra *abusus* fuit defendendus.

Quodsi potissimum S. Ambrosius et S. Gregorius cantum ecclesiasticum ordinarunt, eodem tempore non defuerunt concilia, quae de cantu ecclesiastico *positivas conderent leges* v. gr. de psalmistis et cantoribus, de uniformitate cantus.

Cantus *Ambrosianus* etiam in alias regiones v. gr. in Galliam fuit divulgatus; at multo maiorem celebritatem nactus est cantus *Gregorianus*, quem ecclesia occidentalis praesertim in Anglia, Gallia, Germania una cum *ritu Romano* magis magisque adoptavit. Id quod potissimum factum est in Gallia et Germania ex saeculo octavo et nono, postquam Pipinus et Carolus Magnus sublato antiquo cantu gallico vel Ambrosiano cantum Gregorianum summo studio promoverunt.

b) Cum ecclesia per mille fere annos in cultu divino unice usa est cantu *unisono*, non polyphonico et multo minus musico, tandem circiter ex saeculo undecimo *retento cantu Gregoriano* etiam *cantus figuratus* per usum *organi* iam praeformatus paulatim introductus est.

¹⁾ Wernz, *ibid.*, pg. 480 sqq.

Novam artem Ecclesia non reprobavit, quamdiu *consonantiae, quae melodiam sapiunt*, supra cantum ecclesiasticum simplicem proferebantur et ipsius cantus ecclesiastici integritas illibata permansit. At nonnulli *novae scholae discipuli*, qui derelicto antiquo cantu ecclesiastico *lascivioribus* delectabantur modis, a Joanne XXII. anno 1322 circiter reprehensi sunt.

Quae revera sanctio romani pontificis cum abusus reprimeret, legitimam libertatem insignibus magistris non ademit; illi enim etiam post Joannem XXII inixi solido fundamento cantus Gregoriani in *genere diatonico* semper praeclarissima opera usque ad finem saeculi decimi sexti publicarunt.

c) Concilium Tridentinum postquam sess. XXII. decr. de observ. paucis gravibusque verbis *cantum lascivum in ecclesia reprobavit*, sess. XXIII. c. 18. de ref. *cantus* computique *ecclesiastici studium in seminariis clericorum praescripsit*.

Quo concilio finito romani pontifices v. gr. Pius V., Clemens VIII., Paulus V. cum reformationi liturgiae et librorum liturgicorum diligentissimam navarent operam, etiam in iisdem *libris* v. gr. in Missali, Caeremoniali episcoporum atque specialibus *ordinationibus* cantum ecclesiasticum *pristinae suae puritati restituere* et ad novum splendorem perducere studuerunt;

d) Profecto Joannes Pierluigi *Palaestrina* († 1594) cantum polyphonum ad eximium gradum perfectionis adduxerat, ita ut in ipso Caeremoniali episcoporum t. I. c. 28 atque quamplurimis conciliis provincialibus ille cantus non tantum per quandam tolerantiam, sed *positiva approbatione* *permitteretur*.

At negari non potest, eodem saeculo decimo sexto iam reperiri *vestigia novae cuiusdam musicae* ecclesiasticae, in qua paulatim derelicto cantu Gregoriano et in genere diatonico *usus generis chromatici* cum propriis melodiis a cantu Gregoriano alienis invaluit. Cuius novae scholae primi magistri insigniores extremos scopulos vitantes sane *musicam etsi minus perfectam tamen ecclesiis idoneam composuerunt*. Quorum *discipuli* minus attendentes ad legitimos terminos *inde ex saeculo decimo septimo et octavo a genuina musica ecclesiastica magis magisque recesserunt*.

Romani pontifices velut Alexander VII., Innocentius XII. atque concilia provincialia *novis abusibus exiguo cum successu* semet opposuerunt. Immo aucta potius est relaxatio probatae praxis ecclesiasticae, cum *praeter organum* iam per complura saecula ex legitimo usu receptum praesertim ex fine saeculi decimi sexti *alia atque alia instrumenta musica* in cantu ecclesiastico adhibita sunt. Unde factum est, ut potissimum saeculo decimo octavo et ineunte saeculo decimo nono musica ecclesiastica non raro magis conformis erat *theatro* quam domui Dei.

e) Quibus malis celeberrima Benedicti XIV. Encyclica »Annus« 19. Febr. 1749 efficax remedium non attulit. Verae et practicae reformationi musicae ecclesiasticae tandem saeculo decimo nono manus admota est, cum resuscitato zelo clericorum et laicorum in promovendis operibus catholicis etiam sacrae musicae suppetiae latae sunt.

Quae reformatio praeparata est per *solida studia de genuina natura musicae ecclesiasticae* profundioribus disquisitionibus historicis innixa et *praesertim maiore illa diligentia et reverentia, qua ex fontibus iuris ecclesiastici depromptae sunt normae* a romanis pontificibus, s. romanis congregationibus, conciliis provincialibus iam pridem statutae.

Quae leges ecclesiasticae, cum a concillis provincialibus saeculo XIX. celebratis praeexistentibus atque approbantibus romanis pontificibus denuo summa vi inculcatae *mediis quoque aptis, quod maius est, executioni mandarentur, reformatio musicae sacrae* multis in regionibus etiam *de facto* obtenta est.

Disciplina vicens.

Quam reformationem saeculo decimo nono exeunte fere ubique iam propagatam, Pontifex Pius X. summa sua auctoritate Motu proprio »*Inter muneris pastoralis*« de die 22. Novembris 1903 summopere promovit.

Pius X. affirmat¹⁾: »et quum desiderio flagramur, ut christianus spiritus omnifariam reflorescat et in omnibus christi-

¹⁾ Škof. List, 1904, pg. 78.

fidelibus conservetur, templi sanctitati et dignitati in primis est consulendum, quo fideles ad eundem spiritum a primo et non relaxabili fonte adipiscendum, id est, ab activa divinorum mysteriorum participatione et communi solemnique ecclesiae deprecatione, conveniunt.«

»Quamobrem, continuat Pontifex Pius X., ne quis post-hac excusationem afferre valeat super clara officii sui cognitione et in rerum iam praescriptarum interpretatione quaelibet auferatur cunctatio, conveniens existimavimus, principia musicam sacram in divini cultus functionibus ordinantia, synopsi quadam generali, praecipuas ecclesiae praescriptiones contra frequentiores in hac materia abusus perstringere.«

»Proinde *motu proprio et certa scientia* hanc nostram Instructionem publici iuris facimus, cui, quasi *codici Musicae sacrae iuridico* ex Nostrae Apostolicae Auctoritatis plenitudine, *sanctionem damus legis*, praesenti nostro Chirographo religiosiorem omnibus observantiam mandantes.«

Obsecundantes mandatis summi pontificis praefatum *codicem musicae sacrae iuridicum* iam publicavimus.¹⁾ Nihilominus obligatos nos esse putamus, in hac nostra Synodo denuo omnibus illum inculcare. Quapropter serio perpendatur pontificia :

Instructio super Musica Sacra.

I. Principia generalia.

1. Musica sacra, qua pars integralis sollemnis liturgiae, finis generalis particeps est, qui gloriam Dei et fidelium sanctificationem aedificationemque respicit. Ipsa ad decorem et caeremoniarum ecclesiasticarum augendum splendorem contendit, et quia Musicae praecipuum officium illud est, textum liturgicum, quod intellectui fidelium proponitur, apta exornare melodia, ita finis praecipuus Musicae est, eidem textui, maiorem adjicere efficaciam, qua fideles ad devotionem expeditius alliciantur, eoque melius, ad gratiae fructus, qui

¹⁾ Škof. List, 1904, pg. 78 sq.

sunt sacrorum mysteriorum celebrationis proprii, in se suscipiendos, disponantur.

2. Propterea Musica sacra illas qualitates, quae liturgiae conveniunt, in gradu optimo, atque *sanctitatem et excellentiam formarum* strictim praeseferre debet, ex quibus alter character eiusdem, scilicet *universalitas* promanat.

Sancta quum sit, quamlibet profanitatem non solum in seipsa debet remove, verum etiam in ratione, qua ab executoribus proponitur.

Ars vera sit, secus enim efficacia illa in animo auditorum frustraretur, quam Ecclesia in sua liturgia amplectens sonituum artem, assequi intendit.

Ast insimul *ars universalis* sit, hoc quidem sensu, quod, etsi cuivis nationi concedatur in ecclesiasticis cantilenis peculiaribus illis uti formis, quae, quodammodo, specificum musicae characterem, eidem nationi proprium, constituunt, formas ipsas tamen musicae sacrae generalibus characteribus tali ratione necessum est subicere, ut nemo quispiam alterius nationis, in earum auditione, animum ingrata perculsum sensione, experiatur.

II. Genera musicae sacrae.

3. Hae qualitates, in cantu gregoriano praeclare inveniuntur, qui, propterea cantus proprius Ecclesiae Romanae est, unicus cantus ab antiquis patribus in haereditatem ab ipsa receptus, et in suis liturgicis codicibus sollicite custoditus, quemque qua suum, fidelibus directim ipsa proponit, quemque in nonnullis liturgiae partibus exclusive praescribit, quemque studia recentiora pristinae integritati ac puritati feliciter reddiderunt.

His de causis, cantus gregorianus habitus est qua optimum musicae sacrae exemplar, proindeque, jure merito, sequens norma generalis stabilienda venit: *musicalis compositio ecclesiastica eo magis sacra est et liturgica, quo magis, in actione, in inspiratione, et in sapore, cantilenae gregorianae accedit, et eo minus templo est digna, quo magis, ab illo supremo exemplari, difformis dignoscitur.*

Antiquus cantus gregorianus traditionalis itaque in divini cultus functionibus diffuse erit restituendus, et ab omnibus, id pro certo habeatur, ecclesiasticam functionem nil iacturae in sua solemnitate esse passuram, quamvis solo cantu gregoriano perficiatur.

Potissimum in populi assuetudinem cantus restituatur, ut fideles, rursus partem activam in sacris functionibus assumant, prouti antiquitus moris erat.

4. Enunciatis qualitatibus, praeclare quidem, polyfonia classica, praesertim Scholae Romanae, potitur, quae saeculo decimo sexto culmen perfectionis, Petri Aloysii e Palestrina opera est assecuta; et progressu quoque temporis, compositiones exquisiti meriti liturgici et musicalis, protulit. Polyfonia classica, archetypo supremo cuiusvis musicae sacrae, cantui videlicet gregoriano, perbelle accedit, eaque de causa, in solemnioribus Ecclesiae functionibus Capellae Pontificiae, cantui gregoriano cooptari meruit. Haec igitur, uberrime, in ecclesiasticis functionibus restituenda erit, praesertim in insignioribus Basilicis, in Cathedralibus Ecclesiis, in Seminariorum caeterorumque ecclesiasticorum institutorum Oratoriis, quae mediis pollent.

5. Omni tempore, artium progressum Ecclesia magni fecit, favitque quidquid ab humano ingenio, in saeculorum decursu, boni pulchrique detectum est, in cultus ministerium admittens, legibus liturgicis, tamen, iugiter servatis. Consequenter, recentior musica in Ecclesia pariter admittitur, quum et ipsa, compositiones magni pretii, serietatis et gravitatis exhibeat, quaeque, ex integro, liturgicis respondent functionibus.

Nihilosecius, quum recens musica, praecipue in usum profanum assumatur, maximas urget conferre curas, ut, recentioris styli compositiones; argumentorum theatralium non proferant recordationes, neque in forma earum externa, ad instar profanarum compositionum, deducantur.

6. Inter varia musicae modernae genera, stylus theatralis, qui, saeculo ultimo elapso, in Italia praesertim fuit adhibitus, ad sacras comitandas functiones ineptus visus est.

Suapte natura, hoc musicae genus, cantui gregoriano et classicae polyfoniae, proinde principaliori normae cuiusvis bonae musicae sacrae, directissime opponitur. Insuper, interior structura, rythmus, et huius styli pactio, nonnisi, aegre, verae musicae exigentiis, flectuntur.

III. *Textus liturgicus.*

7. Lingua latina Ecclesiae propria est. Idcirco in solemnibus liturgicis functionibus, quaevis cantilena, vulgari idiomate conscripta, prohibetur, eoque magis, partium variabilium seu communium Missae, vel officii, cantus in vulgari idiomate, interdicatur.

8. Quum, pro quavis functione liturgica, textus, qui musices numeris conscribi valent, et ordo, quo proponi debent, determinati sint, haud licet talem ordinem perturbare, neque textus praescriptos commutare, neque, ex toto, vel in parte omittere, nisi forsan, Rubricae liturgicae Organi usum ad supplementum quorundam versuum, permittant, eo tempore, quo versus ipsi a Choro simpliciter recitantur. Iuxta Romanae Ecclesiae consuetudinem, Mocketum in SS. Sacramenti honorem, post *Benedictus*, in Missa solemni, cantare licet. Item, post decantationes praescripti Offertorii Missae, permittitur, ut breve quoddam Mocketum, super verbis ab Ecclesia approbatis, decantari valeat.

9. Textus liturgicus prouti in libris coordinatur, sine immutatione verborum, vel postpositione, sine repetitionibus indebitis, sine syllabarum abruptione, et iugiter modo claro et captui adstantium fidelium accomodato, decantetur.

IV. *Forma externa sacrarum compositionum.*

10. Partes singulae Missae et officii, etiam harmoniae numeris conscriptae, conceptum et formam conservent illis ab ecclesiastica traditione datas, quaeque, apprime, in cantu gregoriano enunciatur. Proinde diversa ratione, musicis numeris, conscribendus est *Introitus*, *gradualis*, *antiphona*, *psalmus*, *hymnus*, *Gloria in excelsis* etc.

11. Particulatim sequentes observentur normae:

a) *Kyrie, Gloria, Credo* etc. Missae, compositionis unitatem, quae textui est propria, retinere debent. Igitur, non licet hos cantus, disjunctis fragmentis, componere, ita, ut quodvis eorum fragmentorum compositionem musicalem perfectam exhibeat, quae a reliquo sejungi, et alia cum compositione substitui vealeat.

b) In Vesperarum officio, ordinarie, observanda est norma *Caeremonialis Episcoporum*, quod, pro psalmodia, cantum gregorianum praescribit, et musicam figuratam pro versibus *Gloria Patri*, et pro hymno, permittit.

In maioribus solemnitatibus tamen, licet cantum gregorianum, Chori alternis vocibus, cum, ita nuncupato, depresso musicae concentu (feaux bordon) vel cum versibus in eius similitudinem, apte conscriptis, proponere.

Interdum etiam permitti poterit, ut singuli psalmi, ex integro, harmonice conscripti, exequantur, dummodo in talibus compositionibus, forma, psalmodiae propria, conservetur; idest, dummodo cantores inter se psallere videantur phrasibus vel novis, vel a cantu gregoriano, vel, ad imitationem eiusdem, desumptis.

Idcirco, in posterum psalmi concentum facientes, proscribuntur et prohibentur.

In Ecclesiae hymnis, forma a traditione hymnis tributa, conservetur. Proinde non licet, exempli gratia, stropham »*Tantum ergo*« musicis numeris componere ad instar musicalium pensorum, cui: *romanza, vel cavatina, vel adagio*, nomen est inditum, et stropham »*Genitori*« compositionem motu hilari producendam exarare. Antiphonae Vesperarum ordinarie, melodia illis propria, proponantur. Quodsi, aliquo in casu particulari, musices numeris aptatae, decantentur, nunquam fas erit, eisdem melodiam concertus, neque Mocketi exemplar, vel melos praeferre.

V. Cantores.

12. Exceptis melodiis Celebrantis ad altare et ministrorum, quae, in cantu gregoriano, absque Organi modulatione proponi debent, reliquum totum, quod cantus grego-

rianus complectitur, choro levitarum est proprium, idcirco cantores Ecclesiae, si laici sint, vices ecclesiastici chori reapse gerunt. Ideo cantilenae, quae ab ipsis proponuntur, characterem musicae choralis, in earum potiore parte, conservare debent. Hac praescriptione tamen, cantilenae, ab unico exhibitae Cantore, non excluduntur. Sed haec unica vox, nullatenus fas est primum in functione locum tenere, ita, ut maior pars liturgici textus, tali ratione, exequatur; sed potius characterem simplicis nutus, seu melodici praesegminis, proferat, et, strictim, ad reliquam compositionis structuram, formam chori habentem, connectatur.

13. Ex hoc principio consequitur, Cantores in Ecclesia verum officium liturgicum tenere, proinde mulieres, quum talis muneris sint incapaces, in chori, aut capellae musicalis subsidium, admitti non posse.

Igitur, si acutis vocibus Sopranorum Altorumque uti placeat, partes hae, iuxta vetustum Ecclesiae morem, a pueris sustineri debebunt.

14. Postremo, in Ecclesiae musicali capella, nonnisi probatae pietatis et integritatis vitae homines admittantur, qui, corporis modestia, devotaque corporis compositione, sacro munere, quod in functionibus liturgicis explent, digni habeantur. Convenit etiam cantoribus, dum munia sua in Ecclesia exercent, habitu ecclesiastico et superpelliceo indui; quodsi in tribuna, conspectui populi nimis exposita, sistunt, cratibus defendantur.

VI. Organum et instrumenta musicalia.

15. Quamvis Ecclesiae musica conveniens, sit vocalis, tamen musica, comitante etiam Organo, permittitur. In aliquo casu particulari, debita moderatione, servatisque aptis respectibus, et alia musicalia instrumenta admitti poterunt, ast semper, de speciali Ord'narii licentia, iuxta *Caeremonialis Episcoporum* praescriptum.

16. Et quum cantus primum locum tenere debeat, ita, Organum et cetera musicalia instrumenta, cantum ipsum iuvare et numquam opprimere debent.

17. Non licet cantui proluxa praeludia praemittere, vel interludiis, illum intercipere.

18. Organi sonus, in cantus deductione, in praeludiis, in interludiis et similibus, non tantum iuxta propriam huius instrumenti naturam est proferendus, sed omnes qualitates, quibus musica sacra pollet, et iam, in antecessum, enumeratis, praesefere debet.

19. Cymbali usus in Ecclesia interdicitur, et etiam fragosorum instrumentorum, vel levium, prouti: parvum tympanum, grande tympanum, patellae, campanulae, et similia.

20. Usus concentus flantium instrumentorum in Ecclesia stricte interdicitur: solum in aliquo peculiari casu, praevis Ordinarii consensu, licebit delectum flantium instrumentorum numerum, spatio Ecclesiae commensuratum, admittere, dummodo compositio musicalis, proferenda, styli gravitate, congruentia, et ad organici styli similitudinem perstricta, eniteat.

21. In processionibus extra Ecclesiam, concentus flantium instrumentorum permitti potest, dummodo compositiones profanae excludantur. Desiderabile foret in tali occasione, ut concentus musicalis, ad comitandum canticum spirituale in latino vel vulgari idiomate propositum a cantoribus, vel a piis sodalitiis accedentibus ad processionem, cogeretur.

VII. Musicae liturgicae amplitudo.

22. Cantus vel sonitus ergo, non licet, ultra id, quod caeremonia liturgica postulat, Sacerdotem ad Altare immorari facere. Iuxta ecclesiasticas praescriptiones, trysagium *Sanctus* in Missa, ante elevationem absolvi debet, et hoc sub obtutu, etiam Celebrans ad Cantores prospiciat. *Gloria* et *Credo* iuxta gregorianam traditionem, respectiva brevitate donentur.

23. Generatim qua gravissima desuetudo damnanda est illa, vi cuius, in ecclesiasticis functionibus, liturgia secundo loco ponitur, et quasi musicae mancipium appareat, dum musica, simpliciter pars est liturgiae, et humilis administra.

VIII. Media praecipua.

24. Pro diligente harum praescriptionum executione, Episcopi, nisi hoc iam peregerint, in suis Dioecesibus commissionem peculiarem personarum in rebus Musicam sacram spectantibus, instituant, cui, modo oportuniore, munus invigilandi super musicis in Ecclesiis exequendis, demandetur, quaeque, non solum ad musicae congruentiam sed etiam ad vires cantorum, et ad perfectam executionem, animum intendant.

25. In Seminariis clericorum et ecclesiasticis institutis, iuxta tridentinas praescriptiones, ab omnibus, assidue et amanter, cantus gregorianus, ex traditione habitus, excolatur, et Superiores, hac in parte aemulatione, laudibus, animum alumnorum alacriter excitare satagant. Eodem modo, ubi hoc fieri potest, inter Clericos promoveatur institutum *Scholae Cantorum* ad sacrae polyfoniae et bonae musicae liturgicae executionem assequendam.

26. In praelectionibus liturgicis, moralis theologiae, iuris canonici, quae Theologiae studiosis proponuntur, haud praetermittantur capita, quae, peculiariter, ad principia et leges musicae sacrae, referentur, et doctrinam circa artis sacrae esteticam, speciali quadam instructione absolvi curent, ne Clerici, e Seminario discedentes, his notionibus ad perfectam culturam ecclesiasticam necessariis, destituantur.

27. Apud Ecclesias principales, antiquae *Scholae Cantorum* denuo instituantur, quemadmodum, hac illac, optimo cum successu, factum est. Institutio harum Scholarum in minoribus Ecclesiis, et ruri, clero zelo flagranti, facilis evadet, nam, earum ope, medium aptissimum, pueros et adultos circa se adunandi, prostat, cum eorumdem profectu et cum populi aedificatione.

28. Omni meliori modo satagatur, ut Scholae superiores musicae sacrae iam existentes, tueantur et florescant, atque iis in locis, in quibus desunt, instituantur. Ecclesiae magni interest, ut ipsa Ecclesia, instructioni suorum magistrorum, organoedorum et cantorum, iuxta sana artis sacrae principia, consulat.

IX. Conclusio.

29. Postremo, Cappellae magistris, cantoribus, personis de clero, Seminariorum, ecclesiasticorum institutorum et religiosarum Communitatum Praefectis, Parochis, et Ecclesiarum Rectoribus, Canonicis Collegiatarum et Cathedralium, ac praecipuis Ordinariis dioecesanis, cordi esto, ut has prudentes reformationes, iamdiu optatas et ab omnibus, communi sententia, exquisitas, favore prosequantur suo, ne auctoritas ipsa Ecclesiae, quae iterum iterumque eas proposuit et in praesenti urget, despectui habeatur.

2. De cantu ecclesiastico et musica sacra in nostra dioecesi.

Per se patet, codicem publicatum, qui a summa auctoritate ecclesiastica emanavit, quoad omnes ordinationes accurate esse observandum. Quam *observationem Synodus praesens urget omnibusque parochis, organoedis et cantoribus inculcat*. Quem in finem Synodus *statu praesenti descripto ordinationes quasdam edere vult*.

Status praesens.

Praeprimis *status praesens* tum musicae sacrae, tum cantus ecclesiastici *breviter* proponatur:

a) Encomia magna meretur praedecessor noster princeps episcopus *Chrysostomus*, qui *Associationem caecilianam* anno 1877 probavit, illique e *proventibus ecclesiasticis* media ad sustentandam *scholam caecilianam* porrexuit;

b) *associatio caeciliana* reformationem cantus ecclesiastici et musicae sacrae omni studio indicoavit atque usque ad nostra tempora continuavit, licet ab initio multa obstacula superare coacta fuerit;

c) *associatio caeciliana ad finem* sibi propositum pertingere conabatur *fundatione scholae organoedorum*, in qua iuvenes spiritu ecclesiastico imbuti musicam sacram nec non cantum ecclesiasticum legibus ecclesiae conformiter addicerent idoneique evaderent ad dirigendos choros ecclesiasticos per totam dioecesim;

d) ut vero non solummodo iuvenes scholae organoedorum sensu et cognitione cantus vere ecclesiastici et musicae sacrae informarentur, sed ut *sensus vere ecclesiasticus et cognitio legum desuper latarum quaquaversus per omnem dioecesim propagaretur omniumque animos pervaderet, folium quoque »Cerkveni glasbenik«* statim anno 1877 in lucem ediditum est et nunc quoque magno cum fructu editur;

e) unde *reformatio cantus ecclesiastici et musicae sacrae revera obtenta fuit*, prouti nostri *chori ecclesiastici* in omnibus fere parochiis testantur;

f) decursu huius reformationis multae ecclesiae organa artefacta ad normas de organis recentissimas sibi procuraverunt;

g) unde haud mirum est, quod affirmare licet, *praescriptiones codicis supra publicati in dioecesi nostra in omnibus fere ecclesiis iam observari.*

Ordinationes quaedam adhuc necessariae.

Licet felicem progressum in reformatione cantus ecclesiastici et musicae sacrae affirmare liceat, nihilominus *nonnulli defectus*, qui ob fragilitatem humanam studiis inhaerent reformationemque plenam aliquantulum retardant, a Synodo silentio praeteriri non possunt. Ad illos *removendos Synodus statuit*;

a) pro necessitate temporis *ampliari debent argumenta (materiae) tradenda in nostra schola organoedorum*; praeter institutionem in liturgia sacra, in historia musicae sacrae, in theoria cantus et musicae, in pulsatione cymbali (Fortepiano) et organi, in cantu choralis et figurali etiam in *kalligraphia*, in usu *machinae ad scribendum inventae* exerceri nec non in omnibus, quae ad *cassas parsimoniales, ad associationes oeconomicas, ad negotia associationum contra pericula ignis atque contra damna aliunde oritura, ad dirigendos varios libros in associationibus praescriptos necessaria sunt*, instrui debent; necessaria quoque videtur informatio de *constructione et reparatione organi*;

b) in scholam organoedorum pueri, qui *scholam popularem bono cum successu nondum absolverunt*, nullatenus admitti possunt; praefertur pueri, qui studiis *gymnasialibus* saltem nonnullarum classium vacabant;

c) e schola organoedorum statim ab initio dimittantur pueri, qui *talento pro cantu et musica omnino carent*, vel *talento haud sufficienti* praediti sunt;

d) testimonium habilitatis sine exceptione *nemini concedatur*, nisi *cursum integrum triennalem* bono cum successu compleverit;

e) successus probari debet *examine* ad finem cuiuslibet anni et illo ad finem triennii feliciter superato;

f) multo maior cura impendi debet *moralis iuvenum educationi*, quam omnes magistri scholae, praecipue vero catecheta fovere obligantur; *catecheta* paterna cura omnes prosequatur illosque vitae christianae, castitati servandae et frequenti Sacramentorum susceptioni suaviter nec non fortiter assuefaciat;

g) ad hunc finem obtinendum Synodus *vehementer desiderat*, ut pro omnibus scholaribus *convictus* procuretur, qui ad vitam ordinatam et vigilantiam efficacem absolute necessarius esse videtur;

h) quae in *codice musicae iuridico* de principiis musicae sacrae generalibus, de eiusdem generibus, de textu liturgico, de forma compositionum, de cantoribus, de organo nec non de instrumentis musicalibus atque de musicae sacrae amplitudine *dictum est in dioecesi nostra omnia conscientiose observari debent*;

i) excipitur *exclusio mulierum e choro*; expositis a Nobis Summo Pontifici circumstantiis, quae in dioecesi nostra quoad cantum et chorum vigent, *Summus Pontifex annuit Nostris precibus, concessitque, ut mulieres qua cantatrices in choris nostris ecclesiasticis tolerari possint*;

k) nihilominus valde desideramus, ut *chori puerorum* saltem in maioribus ecclesiis, praepriis in Nostra ecclesia cathedrali usu veniant speramusque fore ut in ecclesia cathedrali hoc Nostrum desiderium *proximo iam tempore* impleatur;

l) insuper mandamus, ut *cantus choralis traditionalis* tum in *schola organoedorum*, tum in *choris ecclesiasticis* quaquaversus per dioecesim, tum in utroque nostro seminario magis foveatur frequentiusque adhibeatur;

m) summopere desideratur, ut etiam *cantus in lingua vernacula*, qui in missa non cantata, ad litanias, ad aliasque devotiones populares permissus est, *populum magis pervadat* illeque simul cum choro cantare possit; initium sumatur a *iuventute* utriusque sexus, quam dirigens chori statutis diebus in cantu exerceat;

n) *organum saepius*, saltem quolibet tertio vel quarto anno, *a pulvere mundetur*, quolibet autem septimo, vel saltem decimo anno *omnino reparetur* et quidem per *viros peritos*, non vero per viros ignotos, qui circumvagantes semetipsos offerunt, licet testimoniis favorabilibus iactentur;

o) laudamus viros, qui annuos *cursus* instituunt, ut cantores, praepriis dirigentes chorum, tum directionem cantus, tum pulsationem organi, tum cantum choralem ipsum magis magisque addicerent; *parochis* iniungimus, ut suos *organoedos* si non omni vice, saltem saepius ad talem cursum *ire suaviter compellant et pro posse pecunia adiuvent*;

p) obsecundantes »Motu proprio« Pii X., *commisionem* instituimus, cui onus invigilandi super musicis in ecclesiis exequendis demandamus, quae non solum ad musicae congruentiam, sed etiam ad vires cantorum et ad perfectam executionem animum intendat; commissioni huic vero adlegamus *directorem chori ecclesiae cathedralis, directorem et magistros musicae in schola organoedorum, qui alios quoque viros in arte musica peritos sibi cooptare et coadunare possunt*;

q) ultimo *parochos* rogamus, ut *iuvenes in schola organoedorum exultos et in suis ecclesiis institutos paterno amore favoreque prosequantur* atque ad exercitia quotidiana et ad studium progrediendi incitent et omni ex parte prudenti suo iudicio adiuvent.

Cap. III.

De doctrina christiana.

Ad vitam christianam, sine qua finis ultimus obtineri non potest, praesupponitur *cognitio doctrinae christianae*. Quapropter baptizatis omnibus *iure divino* obligatio incumbit procurandi sibi sufficientem cognitionem religionis catholicae. Eadem e causa etiam *parentes, tutores, heri curare debent*, ut filiis suis vel pupillis vel famulis vel similibus personis sibi subiectis necessaria instructio religiosa impertiatur; *filiis vero, pupillis et famulis ius habent postulandi*, ne a parentibus vel a tutoribus vel a heris impediuntur, quominus talem cognitionem sibi procurent.

Ius autem tradendi doctrinam christianam *nemini competit, nisi soli ecclesiae catholicae docenti*, cui Iesus Christus, divinus Praeceptor et Salvator totius mundi, tale ius mandavit obligationemque imposuit. Quae competentia et obligatio pro ratione tamen suorum officiorum imprimis est penes *Romanum Pontificem* atque *Episcopos*, utpote qui authenticum magisterium constituunt.

Cum vero huic obligationi personaliter satisfacere non possint, ideo *per alios* aptisque legibus latis aliisque mediis instructionem catechetica curare tenentur, quod gravissimum munus per *missionem canonicam* demandatur.

Tali missione iam vi muneris gaudent *parochi*, qui *per se et personaliter* eo deputati et obligati sunt. Parochis adiunguntur *cooperatores*, qui vi missionis in parochiam ad officia omnia deputantur, quae a parochis ipsis imponuntur. Id valet de catechetis in variis scholarum generibus.

Praeterea personae habiles, quibus per missionem canonicam etiam publica quaedam institutio catechetica ex officio tradenda committi potest, sunt omnes *clerici* etiam inferiorum graduum, immo *laici* quoque atque honestae *feminae*.

Doctrina christiana autem traditur per *conciones et catecheses*; catecheses habentur vel in scholis, vel in ecclesiis, vel in aliis decentibus locis. Traditur vero vel *universa doctrina* christiana vel tantummodo *specialis pars* eiusdem

veluti in praeparatione ad primam confessionem, ad primam communionem, ad confirmationem.

Ecclesia catholica instructionem populi christiani, tum puerorum tum adultorum, inde ab initio semper urgebat, nec umquam cessavit frequenter inculcare populi christiani religiosam institutionem. Maxime vero *Patres Tridentini* de catechesi atque catechismo novas et accuratiores leges condiderunt.¹⁾ Quas leges Romani Pontifices sapienter executioni mandarunt tum publicatione catechismi Romani a *Pio V.* facta, tum approbatione et commendatione catechismi cardinalis Bellarmini per *Clementem VIII.* Qua in re Benedictus XIV.²⁾ suos praedecessores magno studio secutus est omnesque episcopos excitavit, ut salutare opus doctrinae christianae impensiori proveherent cura.

Nostris temporibus vero *Pius IX.* singulari ratione Episcopos praesertim Italiae de officio commonuit promovendi populi institutionem in doctrina christiana.³⁾ Quem scopum ut efficacius et universalius obtineret, in *concilio Vaticano* schema de parvo catechismo proposuit, quod vero vim legis nondum obtinuit eo quod concilium ante approbationem eiusdem abruptum fuerit.

Nuper vero *Pius X.* premens vestigia suorum praedecessorum institutionem populi, praesertim iuventutis, in doctrina christiana iterum inculcavit⁴⁾, modum huius institutionis solemniter praescripsit omnesque Episcopos suprema sua auctoritate obligavit, ut ordinationes suas executioni mandarent.

Episcopi quoque austriaci conscii sublimis muneris nec non obligationum, quae inde promanant, curam de solida instructione populi numquam intermiserunt. Quis oblitus fuerit conaminum, quae per plures annos continuabantur, de *catechismo uniformi* pro universa Austria conficiendo? Quae co-

¹⁾ Sess. XXIV. c. 47, de reform., Sess. XXV. de indice libr. et catech.

²⁾ Const. Etsi minime, 7. febr. 1741.

³⁾ Encycl. »Nostis«, 8. dec. 1849.

⁴⁾ Encycl. »Acerbo nimis« de 15. Apr. 1905.

namina fini suo felici frustrata non sunt, prouti catechismus noster id sufficienter probat.

Nos ipsi in prima Synodo de tradendo catechismo nec non de divisione materiae ad singulos annos scholasticos, prouti necessarium Nobis atque utile esse videbatur, quam plurima statuimus.¹⁾ Et quis sacerdotum ignoraverit Nos in *visitatione canonica* quam plurimum attendere ad rectam catechismi explanationem, prouti vera methodus, finis educationis nec non aetas infantum postulat?

In hac autem Synodo *ulterius* progredientes ad perfectionem maiorem evehere intendimus *catechetica instructionem* *puerum et adultorum tum in genere tum in specie circa ea doctrinae capita, quae educationem ad castitatem respiciunt nec non ad removenda vel saltem minuenda peccata luxuriae conferre possunt.*

§ 1.

De catechetica institutione in genere.

In dioecesi nostra institutio catechetica adultorum *singulis diebus dominicis et festis* tempore pomeridiano nec non adveniente tempore communionis *paschalis* praescripta observataque fuit.

Cum vero decursu temporis licet isthaec institutio nullibi omissa fuerit, varii defectus in illam irrepserint, Synodus haec statuit, quae necessaria sunt, ut defectus emendari atque institutio ipsa universalior evadere possit.

1. De dominicali institutione catechetica.

De hac institutione Synodus nostra iam superius²⁾ ea mandavit, quae ad maiorem fructum obtinendum necessaria, vel saltem proficua esse videntur. Quibus mandatis hic loci addit:

a) ad frequentandam catechesim, quae *singulis dominicis exceptis supra enumeratis* praescribitur, fideles omni meliori modo *opportune et importune* invitentur;

¹⁾ Synodus, I. pg. 12 sq., 156 sq.

²⁾ Vide pg. 29—31.

b) non solummodo in concionibus et occasione confessionum, sed, in *cura quoque animarum privata* moneantur fideles tum de obligatione sanctificandi integram diem dominicam, tum de obligatione *procurandi sibi* sufficientem cognitionem doctrinae catholicae, quae vero olim cognita oblivioni datur, nisi eiusdem capita in memoriam saepius revocentur;

c) cognitio talis gravissimae obligationis ad fideles *ope variarum associationum* propagetur v. gr. ope Congregationis Marianae, Associationis a sacra Familia, Tertii Ordinis;

d) praecipue vero *parentes* de obligatione edoceantur, qua filios filiasque suas ad catechesim dominicalem compellere teneantur atque curare, ut ad familiarem quoque tractationem de materia catechesis, quae vel absolutis litaniis, vel tempore hiemali instituitur, omnes compareant, et quidem omnes, qui *annum aetatis decimum sextum nondum compleverunt*;

e) de qua catechesi pueri et puellae non dimittantur nisi *completo decimo sexto aetatis suae anno*; specialem laudem publicam merentur, qui examen de tota materia catechismi subeunt illudque bono cum successu superant; completo autem decimo sexto aetatis suae anno ad examen paschale pro adultis venire obligentur;

f) parochus, vel si parochus viribus defecerit, eiusdem cooperator, *praeparationem* ad catechesim et quidem ad utramque conscientiose instituat, ne ob catechesim defectuosam, ineptem et inanem, fideles ab illa arceantur vel pueri et puellae aversione quadam impleantur;

g) sermo quoque sit affabilis, comis, serius quidem at nullo modo offensivus neque in catechesi ad populum, neque in illa repetitione cum iuventute, ut omnes ad illam quasi vi quadam attrahantur libenterque ad illam convolent;

h) nec diutius illa protrahatur, ac stabilitum est.

2. De paschali institutione catechetica.

Examen paschale iam ab immemoriali in dioecesi nostra vigens in appendice ad »Ordinem cultus divini publici anno 1827« iterum inculcatum fuit.

Illustrissimus praedecessor noster, *princeps - episcopus Chrysostomus* anno 1882 novam nostris temporibus adaptatam instructionem desuper edidit.

Ut vero examen hoc paschale *rite nec non in omnibus parochiis uniformiter* peragi valeat, *Synodus nostra mandata edita sua facit mandatque:*

a) *finis* huius examinis sit complementum libri »Status animarum«, repetitio partialis catechismi, institutio de variis obligationibus status respectu habito ad indigentias locales, ut fideles in vita christiana firmentur, contra varia pericula nostrae aetatis praemuniantur et ad fructuosam susceptionem Sacramentorum poenitentiae et Eucharistiae praeparentur;

b) examen instituatur infra I. Dominicam Adventus et II. Dominicam Quadragesimae;

ad examen invitentur *seorsim* viri, *seorsim* mulieres, *seorsim* pueri, *seorsim* puellae;

tempus ante meridiem aptum est pro viris et iuvenibus, *tempus* vero post meridiem pro puellis et mulieribus;

pagi, unde iuvenes et puellae eodem die invitantur, seligantur ita, ut iuvenibus redeuntibus et puellis advenientibus nulla detur occasio conveniendi in via;

qualibet vice tot invitentur fideles, ut parochus cum quolibet brevissimo saltem tempore occupatus esse possit;

invitatio fiat die dominica ex ambone et quidem voce clara et tam alta, ut ab omnibus facile intelligatur;

c) invitare autem ad examen oportet *omnes exceptis senibus, puerperis, reconvalescentibus et personis, quae vere impeditae* in doctrina christiana sufficienter instructae sunt, secus *seorsim* venire tenentur;

si in parochia *fabricae* inveniuntur, parochus cum possessore fabricae de tempore conveniat, quo operarii absque damno laborem interrompere et ad examen comparere possint; si talis consensus obtineri non potest, pro operariis dies dominica vel *tempus vespertinum* designetur;

in parochiis, in quibus *viri et mulieres quacumque ex causa ad examen venire cunctantur*, uno anno invitentur viri, quibus *schedula* etiam pro mulieribus traditur; sequenti anno

vero invitentur *mulieres*, quibus tunc schedula pro viris committitur; quo in casu mulieres et viri invicem ad examen semet compellent;

d) *examen* vero in *domo parochiali* teneatur, vel in *aulis*, quae pluribus in locis pro variis conventibus praeparatae sunt;

si vero *parochia ampla* est, tunc tale examen apud *ecclesias filiales* haberi potest et debet, quo parochus vel cooperator excurrat;

e) ad examen compareat *sacerdos veste talari indutus* prae manibus tenens librum »*Status animarum*«;

praemissa brevi *prece* ad Spiritum Sanctum e libro »*Status*« legat nomina membrorum familiae, quae comparere debuerunt et quidem potissimum tempore, quo patres familias vel matres familias comparuerunt; detectos defectus statim corrigat;

ne fideles ab examine deterreantur, *interdicuntur quaelibet collectae* exceptis donis, quae hac occasione pro necessitatibus ecclesiae in *usum* venerunt;

examen brevi *oratione* in gratiarum actionem concluditur;

f) *materia* examinis et catecheticae instructionis triplex est: primo examen modo catechetico fiat super *materiam hoc anno praescriptam*, quae eadem sit, ac per trimestre in *concionibus cateheticis* pertractata fuit; in initio harum concionum fidelibus *annuntiare* oportet, materiam concionum fore obiectum examinis paschalis;

deinde sequitur gravis *institutio de obligationibus et periculis status* v. gr. iuvenum, puellarum, parentum, maritorum, virorum; qua occasione cum viris partim etiam cum iuvenibus pertractari poterunt *pericula*, quae *ecclesiae, familiis, scholis et societati in genere imminet*; nec pericula praetermittantur, quae e *constitutionalismo* ipso, quo fere omnes civitates reguntur, contra *principia auctoritatis et subiectionis* emanant; *operariis* non solummodo iura, sed etiam *obligationes* explicantur; ferventer commendabuntur associatio a Sacra Familia, Tertius Ordo, Congregationes Marianae, Apostolatus orationis, associationes gymnasticae, item bona folia et boni libri;

ad finem doctrina repetatur de *Sacramento poenitentiae* et *Ss. Eucharistiae*, ad quae frequenter suscipienda omnes, praeprimis puellae et iuvenes, verbis efficacibus excitentur;

g) *praeparatio* ad hoc examen diligens sit atque conscientiosa; ab illo enim vita religiosa parochianorum multum dependet; iam *decursu anni* sacerdos notare sibi poterit eventus, quibus instructio applicari debet, atque quibus illa explicari poterit;

qualibet vice viam procedendi, admonitiones salutare, finem obtinendum sacerdos accurate pro circumstantiis sibi determinabit;

h) *puellas et iuvenes* severius examinabit; *viros et feminas* vero magno cum respectu tractabit, magis explicando et applicando procedet, interrogationes ita concipiet atque proponet, ut responsum sat facile dari queat, ne *viri publice humiliati venire amplius detrectent*;

omnino vero *abstineat* sacerdos a quaestionibus inutilibus, captiosis, aenigmaticis, *abstineat* quoque a *libidine suggillandi et confundendi* personas ignorantes vel sibi minus gratas, *nec umquam ostendat*, se decursu anni ab uno vel altero fidelium *offensionem passum* esse; item numquam peccata enormia *singulorum* carpiat, sed tantummodo *crimina, quae latius serpunt*, quibus boni mores corrumperentur;

j) *viris et mulieribus* et in genere personis aetate provectoribus schedulam examinis non deneget, nisi e *causa gravissima*;

nec iuvenes vel puellas absque schedula dimittat, dummodo necessaria necessitate medii et praecepti saltem sufficienter sciant bonamque ostendant voluntatem; nam *dimissi vix redibunt*, sed offensi non solummodo sacerdotem, sed forsitan etiam ecclesiam vitabunt; neque spes adest fore ut catechismum melius addiscant;

k) *sciscitetur* de personis, quae non venerunt, deque *causa*, cur non venerint; *privatim* quoque data occasione absentes suaviter admoneat atque pro futuro anno commonefaciat;

heros et parentes moneat de peccato omissionis, si famulos vel infantes suos *absque legitima* causa domi retinuerint vel volentes obligationi satisfacere malitiose impederint;

1) *tempore paschali finito* parochus provocabit patres vel matres familias, ut schedulas de peracta confessione paschali sibi vel personaliter vel per alios tradant simulque personam de sua familia denuntient, quae Sacramenta fors neglexerit, ut a paracho iusto tempore de obligatione moneri possit.

3. De Sodalitate doctrinae christianae.

Si *institutionem catechetica*m in scholis elementaribus, explanationem catechismi qualibet die Dominica hora pomeridiana, conciones catecheticas nec non examen paschale prae oculis habeamus, affirmare poterimus, *in dioecesi nostra de addiscenda doctrina christiana satis provisum esse.*

Ast in visitatione canonica reperimus, propter *circumstantias locales* inveniri fideles, quibus institutio fere nihil prodest. Cur? Quia propter longitudinem vel difficultatem itineris ad institutionem habitam diebus dominicis comparere non possunt.

Ob oculos nobis versantur *parochiae amplissimae* cum pluribus ecclesiis filialibus ab ecclesia parochiali valde dissitis nec non *parochiae montanae*, ubi accessus ad ecclesiam parochialem perdifficilis aestimari debet. Quapropter iuvenes et puellae, viri et mulieres vituperari minime possunt, si ad catechesim dominicalem nunquam vel vix umquam veniunt.

Inde vero *haud parva pericula* pro bonis moribus enasci solent. Tempus meridie *otio* teritur, otium vero initium est omnium peccatorum; saepe fit, ut *puellae et iuvenes* in variis domibus confabulationis et recreationis causa *confluant*, in varias incidant tentationes prolabanturque in peccata gravia. Insuper absoluta schola *doctrina christiana oblivioni* datur et quidem eo tempore iuvenili, quo omnem vim suam in animos iuventutis exserere deberet.

Quae mala, de quibus pastores animarum ingemiscunt, licet non omnino auferri, multum saltem minui possent, si

Sodalitas doctrinae christinae, a Pio Papa X. episcopis auctoritative inculcata, in talibus parochiis erigeretur.

Ne timeant sacerdotes fore, ut *novum onus* illis imponatur, quod existentibus oneribus superadditum portare amplius non possent. Ut angores removeantur, *Synodus naturam huius »Sodalitatis«* breviter explanabit:

a) *finis primarius* huius Sodalitatis est, *cognitionem doctrinae christinae* illis personis nec non illis parochiae partibus *praebere*, quae ob locales circumstantias in doctrina christiana sufficienter non sunt institutae, vel quae illam aquisitionem, eo quod catechesim dominicalem frequentare non possint, oblivioni dederunt;

b) *alter finis* consistit in eo, ut sodales tum exemplo tum precibus et persuasionibus *ad conciones et ad catechesim permovereant* eos, qui ob negligentiam, ob indifferentismum, vel ob pravam consuetudinem, v. g. iuvenes et viri, catechesim parvi vel nihil aestimant, illamque propterea nunquam audiunt; ut iuventutem tempore catechesis *invigilent*, ut *elemosynas* tribuant vel colligant, quibus catechismi vel alii libri compareantur, ut pro gratia et divina benedictione *preces* ad Deum fundant;

c) quem multiplicem finem *personae laicae* utriusque sexus promovebunt et quidem sub directione sui parochi vel curati vel cooperatoris, cuius erit, primo personas volentes atque idoneas *ad institutionem* invenire illisque ad tam grande opus excitare animos; secundo quaerere personas, quae ex amore Dei paratae erunt iuventutem *invigilare*, vel *elemosynas* quaerere, vel saltem *preces* fundere;

d) parochus vel cooperator *novit personas, quae in doctrina christiana prae ceteris instructae* sunt: inveniri autem poterunt vel in Tertio ordine, vel in Congregatione Mariana, vel in numero magistrorum, praecipue magistrarum in scholis popularibus, vel in aliqua excellentiori familia; quas ad se vocabit, de modo procedendi informabit illamque partem doctrinae christinae, in qua alios instituere debent, breviter illis explanabit;

e) tunc partes a parochiali ecclesia dissitas pro numero fidelium in *varios dividet coetus* et quidem seorsim illos iuvenes et seorsim illas puellas, quae scholam elementarem amplius non frequentant; dein seorsim infantes minoris aetatis; *cuilibet coetui praeficiet magistrum resp. magistram*, qui ad opus doctrinae christianae sponte semet obligaverunt;

f) *tempore a paracho constituto, vel saltem approbato*, coetus convenit; a magistro resp. magistra ea *pars catechismi*, quam parochus pro tali hora determinavit, *legitur*, breviter explanatur fors ope idonei libri et memoriae traditur; potest autem eligi pars, quae eo tempore in ecclesia traditur;

g) *locus* vero, in quo coetus congregatur, esse posset ecclesia filialis, vel spatiosius *habitaculum* cuiusdam domus vel spatium in alio *aedificio oeconomico*; sed locum pro coetu semel determinatum mutare non licet; etiam sub *divo* coetus haberi potest, si tempus id permittit;

h) curatus animarum coetus hinc inde *visitabit*; bis vel ter quolibet anno *coetus omnes convocabit*, examinabit et quasi ad certamen invitabit; magistros resp. magistras ex ambone laudabit, successus extollet, ad Sodalitatem invitabit, indulgentias proclamabit;

j) Sodalitati autem, prouti ex numero sub b. et c. patet, nomen dare possunt non solummodo personae, quae magistri resp. magistrae munere fungi intendunt, sed quaelibet aliae piae personae, quibus officium incumbet vel *ignaros ad catechesim impellere*, vel tempore catechesis iuventutem *invigilare*, vel *eleemosynam* ad emendos catechismos aliosque libros utiles *dare et colligere*, vel *precibus* ad Deum fuis gratias ad obtinendum finem necessarias implorare;

k) *archisodalitas*, cui omnes aliae aggregari debent, iam a Paulo V. *Romae* instituta, a Pio vero X. anno 1905 reformata fuit; in statutis eiusdem expresse dicitur, *huic archisodalitati ius esse constitutas ubivis per catholicum terrarum orbem doctrinae christianae sodalitates aggregandi* easque admittendi in communionem indulgentiarum, bonorum spiritualium ac privilegiorum, quibus directa concessione ipsa fruitur;

l) ut vero *sodalitas aggregari* possit, necessario requiritur:

1. ut eadem *canonice* fuerit constituta decreto Ordinarii loci;

2. ut ad Archisodalitatem deferatur una cum *supplici libello* authenticum exemplar *decreti*, quo *sodalitas* constituta fuit atque Ordinarii *commendatitiae litterae*;

m) in qualibet dioecesi eam doctrinae christianae Sodalitatem aggregare archisodalitati romanae satis erit, quam *Sodalitatem Ordinarius statuerit esse centrum ceterarum eiusdem generis*; hac enim aggregata simul aggregatae censebuntur aliae omnes *sodalitates*, quae in eadem dioecesi constituuntur;

n) talem *sodalitatem* centalem in ecclesia nostra cathedrali erigendam procurabimus.

§ 2.

De speciali institutione in doctrina christiana.

Quis ignoret, *luxuriae peccatum* nostris temporibus maiore vehementia maioreque extensione grassari ac temporibus praeteritis. Praecipue de *frequenti masturbatione*, quae tum iuvenes, tum puellas infecit, animarum pastores vehementer lugent quaeruntque remedia tum naturalia tum supernaturalia, quibus tantis et pro societate tam pernitiis malis occurrere possint.

Boni confessarii vero atque missionarii insuper dolentes conqueruntur de frequenti horum peccatorum *reticentia* in s. confessione atque de permultis *sacrilegiis* continuatis hic inde per plures annos inde a tenera aetate, unde remedia supernaturalia ad vulnera concupiscentiae sananda per se aptissima, inefficacia redduntur.

Tales querelas, prohi dolor, veras esse, Nos ipsi *propria edocti experientia* affirmare posumus. Multi sacerdotes de indefesso studio nostro mirantur, quo non solummodo tempore visitationis canonicae, sed aliis quoque opportunis occasionibus confessiones fidelium excipere solemus.

Ecce solutionem aenigmatis: *vulnera gravia*, quibus praeprimis iuventus laborat, deteximus et quotidie plura de-

tegimus; dolentes de tot peccatis, dolentes de innumeris iuvenibus et puellis, qui de salute sua fere iam desperaverunt putantes emendationem esse impossibilem, Nos in tribunali divinae misericordiae *causas* vulnerum investigamus *remediaque* opportuna quaerimus.

Variis *quaestionibus conferentiis* pastoralibus propositis etiam clerum Nostrum ad similia studia excitare conabamur. Cui fini ex Nostra intentione inservire debuissent praecipue *quaestiones propositae conferentiis* pro anno 1906 nec non *tractatus Noster sat prolixus* in recensione solutionum, quae a conferentiis nobis propositae fuerunt.¹⁾

Diuturna et frequenti experientia edocti sumus, *causam* tot malorum sitam esse tum in *universa educatione domestica* inde ab incunabulis, tum in manca, nimis generica, *insufficienti institutione puberum et sponsorum de sexto decalogi praecepto*.

Post diuturnam meditationem atque post frequentes ferventesque preces proposuimus nobis *primo* in hac *praesenti Synodo* ea principia delineare, quibus clare cognitis animarum pastores efficacius malis recensitis occurrere possent, dein decursu anni *plures libellos* edere, qui meliori educationi infantum atque profundiori institutioni puberum et sponsorum inservirent.

1. De educatione infantum universim.²⁾

Infantes inde ab incunabulis ita educari debent, ut ope *universae educationis* contra peccata luxuriae, quae praecipue ab adepta pubertate imminet, *praemunirentur*. Quapropter *media tum indirecta, tum directa* adhibere oportet.

Media indirecta.

Ad *media* servandae castitatis *indirecta* recensetur *omnis educatio* infantum, qua infantum intellectus ita edocetur atque voluntas ita corroboratur, ut periculis externis et internis

¹⁾ Škof. List, 1906, ad finem.

²⁾ Cf. Ludwig Auer, Alte Ziele, neue Wege, II. Teil, Erziehungslehre, praecipue pg. 413—453; Ernst, Elternpflicht.

infans resistere valeat. Quem in finem *educatores* ad nutus sequentes attendant:

a) infans omnimodae *verecundiae* assuescat; summi momenti est, ut *sensus contra laesionem* *verecundiae* magis magisque acuatur; iam *ante conscientiam sui* infans conscientiose custodiatur ab omni *denudatione* vel a quocumque *tactu genitalium*; adepta vero conscientia sui magis adhuc anxie foveatur consuetudo corpus semper habere vestibus *tectum nullamque partium genitalium admittere contrectationem*; *unica mater excipitur*, quae prolem suam provide tenetur *lavare*; lotionibus enim infans ad *puritatem corporis* omnimodamque munditiem amandam atque procurandam inclinabitur; simulque a matre edocebitur, quomodo serius *lotiones ipse* etiam in genitalibus, ast *verecunde* et caute facere debeat et non tam nuda manu, quam potius spongia vel lino humefacto.

b) infans custodiet *verecundiam* ab initio *ex obedientia* erga parentes; ast *paulatim causas* quoque noscere debet; quem in finem *periculosum esset loqui de rebus sexualibus*, sed sufficit, ut infans magis magisque *superioritatis* suae super animalia conscius fiat ita, ut de *similitudine* cum animalibus illum *pudeat* atque ut maiorem cum animalibus contrahere similitudinem *timeat*; sciat infans, oportere nos in omnibus, in quibus similes animalibus sumus, *valde caute agere, ne similitudo maior evadat*, nosque de superioritate nostra deiciamur; *talis sensus*, qui licet infimus, solidus tamen gradus moralitatis est, *ardenter nutriatur*; est enim valde *proficuum medium* indirectum contra *sexuales depravationes*, quod utilitate sua non carebit neque eo tempore, quo de rebus sexualibus sermo institui debebit;

c) infans de *utilitate* edoceatur *organorum corporaliū*, quae *secretioni inserviunt*; sciat, illas secretiones pro valitudine necessarias esse, ex perturbatione earum valetudinem subrui morbosque oriri; sciat quoque infans in secretionibus contineri *germen mortis atque putredinis nocivae valetudini corporali*, adeoque loca secretionibus destinata cito relinqui debere; tali modo infans a periculis praeservabitur, quae in

locis *secretis* illum manent; infans ergo pudore impleatur de functionibus, quas cum animalibus communes habet; ast organa, quae *generationi inserviunt*, *discat honori habere* multumque aestimare; haec organa *numquam ut per se inhonesta*, *peccaminosa* illi proponantur; nam quod *Deus* creavit atque ad fines determinatos ordinavit, inhonestum esse nullo modo potest; discat infans, *corpus suum ut permagnum Dei artificium respicere atque multum revereri*;

d) ut medium indirectum contra depravationem sexuale *explicatio de mundi conservatione* optime servit; quae explicatio *eo fine* instituitur, ut *in conservatione mundi infans revereri discat Dei potentiam, sapientiam et amorem*. Cognitio isthaec sit ut *templum*, in quo *Deus adoratur* et templum in quo suo tempore *cognitio quoque ei occurrit de propria origine, de mysterio propagationis generis humani*; vae educatori, vae infanti, si ille propagationem generis humani prima vice non in hoc templo, sed in palude voluptatis sensualis conspexerit; miretur infans sapientiam Dei in modo, quo plantae propagantur, dein in modo, quo aves, insecta oriuntur intelligatque hunc *modum propagationis esse voluntatem Dei, opus Dei*;

e) educator occasiones arripiat loquendi de *puro, sancto, nobili amore* duarum personarum, quae semet invicem adjuvant, ad bonos mores impellunt, a pravis moribus vero retinent; proferat quoque exemp^a *amoris caeci, pravi*, qui non amor, sed odium dici debet; infans, qui verum Dei et proximi amorem noverit, atque exerceat, perhorrescet amorem egoisticum, impurum, pravum sensualem; immo *de amore quoque sponsorum* sermo fieri potest, sponsorum scilicet, qui proposuerunt, se in perpetua coniunctione vivere, invicem in omni bono adjuvare, sibi invicem benefacere, praecipue in ardua ad salutem via opem sibi praestare atque ad illum ultimum finem unitis viribus tendere velle; hoc modo corda infantium, *quin de sexu mentio facta fuisset*, ad *purum amorem excitabuntur*, ab impuro, pravo vero praeservabuntur;

f) durante tali labore saepius occasio praebebitur, attentos reddere infantes ad *stupiditatem et miseriam et deprava-*

vationem eorum hominum, qui Dei sapientiam, amorem et benignitatem lucentem nobis in miris Eiusdem operibus, *non cognoscunt, vel irrident et spernunt, vel fors corrumpunt devastantque*. Verosimiliter fiet, ut infans una vel altera vice *verbum audiat indecens*, pravum, rude illudque domi narret, en *occasionem opportunam edocere infantem de periculis* a pravis sociis, a rudi sensu, a ferocibus verbis, ab impuris aspectibus et actionibus;

g) ast *sola cognitio* non sufficit, nisi eodem tempore etiam *voluntas* robur accipiat; discat infans in omnibus circumstantiis cogitare, iudicare et tunc eligere, ut *propriae activitati* asuescat; propterea educatio ab infantibus *pugnam et victoriam* postulet contra varias inclinationes, contra varia desideria, contra propriam voluntatem, qua illicita et prohibita appetuntur idque ex *intentione pura* quae omnibus operibus praeleuceat; discat infans *resistere* motibus illicitis, *conformare* semet disciplinae, *adimplere obligationes* omnes quidem *propria voluntate et intrinseca persuasione*, non vero solummodo mechanice ab aliis compulsus et propter poenas, quas secus incurreret;

h) curet quoque educator, ut *omnis possibilis tentatio relate ad propagationem hominis et ad res sexuales* ab infantibus omnino removeatur et arceatur; tota haec quaestio sancte semper et reverenter tractetur: veneni instar prohibeatur quilibet illicitus iocus, quilibet impudens aspectus, quodlibet pravum verbum, quaelibet obscoena pictura vel cantilena, quodlibet impurum exemplum; si *e vita animalium periculum* imminet, actiones animalium *ut animales*, hominis ergo *summe indignae*, declarentur; felices infantes, quibus discrimen inter homines et inter bruta clare patet!

j) ab infantia omnes assuescant de *matrimonio sancte sentire*; talem notionem de sanctitate matrimonii infantes ex exemplo parentum hauriant; sermo levis, vel sermo turpis de sponsalibus et de matrimonio nunquam instituatur coram infantibus, sed qualibet occasione sanctitas matrimonii extollatur, ita tamen, ut virginitas ex amore Dei prae matrimonio celebretur;

k) *motus intrinseci periculosi*, qui aspectibus variis, interrogationibus captiosis, pruritu omnia videndi et sciendi semet produnt, ab educatoribus *haud parvi pendantur*; sunt enim praeambula depravationis; quapropter infantes saepe *moneri* debent, quod pravos socios, sermones, actus ut pestim mortiferam fugiant, atque *matrem* de iis, quae perceperunt, *certiorem reddant*; talis infantium confidentia cum tenero amore excipitur, et infans, licet fors iam peccaverit, a matre non modo duro, sed miti et compatiendi tractetur:

l) educatores *caveant*, ne infantes e domo et e sensu infantium arripiantur atque in societatem cum adultis in itinera, in theatra, ad saltationes, ad colloquia adultorum admittantur; nam tunc infantes *desinent esse infantes*, nimis cito ante tempus maturescent et verosimiliter in vita sexuali corrumperentur; quod praecipue de *puellis* affirmari debet, in quibus prae pueris foveri debet sensus intimus sanctae verecundiae et omnimodae decentiae; qui infantibus potum praebet *alcoholicum*, cibos valde *conditos*, vestes modernas, qui e domo paterna eos educit, impudicitiae atque depravationi sexuali illos tradit;

m) sed ad omnia praedicta media oportet ut *media supernaturalia* accedant, sine quibus media naturalia fructu carebunt; educatio spiritu religioso, qui e vera Dei cognitione nascitur, imbuta sit; noverint infantes Deum Creatorem, omnimodamque ab Illo *dependentiam* atque strenuam obligationem, qua voluntatem Illius adimplere adstringuntur; noverint hanc voluntatem Dei ad ipsorum propriam salutem aeternam, immo et temporalem tendere; noverint infantes *amorem* divinum, prouti in revelatione, in redemptione, in institutione Ecclesiae et Sacramentorum manifestatur, ut amore incensi fugiant, quaecumque Deo displicent; noverint infantes *necessitatem* divinae gratiae ad vitanda peccata, ad exercendas virtutes, ad vitam christianam; noverint necessitate compulsi hanc gratiam a Deo *implorare* et propterea ab oratione numquam desistere, cultum divinum frequentare, Sacramenta *quo saepius* percipere; tenero amore afficiantur

erga b. V. *Mariam* et ad *Cor divinum Salvatoris*; venerari inducantur *Angelum custodem*, s. *Aloisium*, s. *Stanislaum*;

n) hoc modo *educatio* instituaturs atque continuatur inde ab incunabulis, quin sermo factus fuisset de re sexuali, infantes nihilominus contra pericula depravationis sexualis prae-munientur; ad hunc finem *omnes educatores cooperari* tenentur: sacerdos, parentes, magister.

Media directa.

Sub mediis directis intelligitur *institutio expressa de rebus sexualibus*. Talis institutio necessaria erit eo tempore, quo pueri et puellae *pubertatem* assequuntur. Hoc enim tempore *novos*, prius incognitos *motus corporales* sentire incipiunt, *differentia* quoque utriusque sexus magis magisque illis innotescit, immo *inclinationes* in dies vehementiores erga alterum sexum percipiuntur. Inde fit, ut infantes frequentius et intensiori modo *quaestione de origine singulorum hominum, de origine propria* occupantur.

Educatores, praeprimis parentes ad *tales quaestiones parati* esse debent, scireque tenentur, quid agendum *ne parvuli scandalum* patiantur. Quare fusis ad Deum precibus bene perpendant, an instructio sexualis *necessaria* sit et *quo ambitu*.

Ast *parentes nostri* hisce in rebus minime instructi sunt, in *plena ignorantia versantur*, et quidem in maximum corporale et spirituale prolis detrimentum. Unde vero *parentes* scientiam desuper sufficientem obtinere poterunt? Nam prae *ceteris educatoribus parentes* vocati sunt, ut prolem suam in re sexuali de scitu necessariis edoceant; institutio *individualis* sit oportet, quae igitur *in schola* omnibus discipulis simul *dari non potest*. Quapropter parentes de modo procedendi sufficienter instructi inveniantur. A quo? Respondendum: a pastore animarum.

Pastor animarum ergo edocebit parentes sicut de educatione in genere, ita etiam de institutione sexuali in specie, ut parentes modum procedendi bene percipiant. Licet Synodus *instructionem plenam* desuper dare *non possit*, utpote

quae speciali libello continebitur, *principales saltem nutus* pastoribus animarum proponere vult.

a) si *educatio universalis* ratione superius descripta instituitur, instructio sexualis iusto tempore absque speciali periculo depravationis dari poterit;

b) sunt vero *varii gradus* huius informationis; *infans septem, novem, decem* annorum impulsus forsitan ab externis circumstantiis, quin de actu sexuali cogitet, derepente quaeret: unde ego sum, unde meus frater, mea soror? *Non licet mentiri*, veritas a parentibus numquam, neque hac in re laedatur, ne infantes cognito mendacio parentum confidentiam in verba eorum amittant. Sed infantibus bene educatis hac aetate verosimiliter sufficiet responsum: »*infantes a Deo veniunt, qui illos parentibus dat, ut curam eorum gerant illosque iterum ad Deum perducant*«.

c) si vero infans nondum contentus est, quia de natiuitate fors quaedam audivit, tunc iam hac aetate de *maternitate* caute poterit edoceri! »*Deus permittit, ut infans in matre vivere incipiat*, atque ad illud tempus in illa crescat, quo idoneus evadit separatim ab illa vivere; hoc tempore in lucem editur; quia vero cibis ordinariis ali non potest, Deus matri lac procuravit, ut per aliquot menses infans ab illa nutriatur; durante tempore, quo infans a matre sub corde portatur atque ab illa in lucem editur, mater multa sustinet, immo dolores graves patitur; quapropter Deus in corde matris et infantis magnum amorem incendit, quo semet invicem prosequuntur; quare infans matri maximas et perpetuas debet gratias.«

d) infans tali responso fere semper contentus erit; ast hinc inde de *discrimine* quaeret inter puellas et pueros; primum responsum esse potest: tale *discrimen a Dei voluntate provenire*, qui pueros et puellas habere vult;

e) si vero infantes ad pubertatem pervenerunt, motusque atque instinctum sexualem licet nondum clare percipiant, verosimiliter *ulterius quaerent*; si autem tacent, nihilominus ex eorum physiognomia, ex omni agendi ratione patebit *intrinsece* eos desiderio sciendi plura occupari; nunc *instructio sexualis*

uberior necessaria esse videtur, quam mater filiabus, pater vero filiis, vel mater utrisque dare debet, ne infantes rem aliunde modo obsceno comperiant;

f) quo in casu mater resp. pater bene perpendat, quo modo infantem de re sexuali sciscitantem edocere possent, quin periculum perversionis sexualis timeatur; si infans modo supra exposito educatus fuit, institutio haec nec difficilis, nec periculosa erit; *fiat vero ita*, ut infans ex agendi ratione matris cognoscat, *rem*, de qua nunc agitur, esse *summi momenti, esse sanctam, esse mysteriosam, esse a Deo volitam, a Deo institutam*, neque prouti res communis vel profana tractandam, sed caute et quasi ante oculos Dei;

g) *formulare instructionis firmum et immutabile dari non potest*, nam institutio a multis circumstantiis dependet; nihilominus auctores catholici hunc procedendi modum *commendant*;

»Deus omnia creavit, atque omnia conservat; res vita carentes diu perdurant; res autem viventes: plantae, animalia, homines oriuntur, crescunt, intereunt vel moriuntur; ut vero res viventes nihilominus conserventur, *creator naturae earum facultatem iis indidit procreandi nova entia, novas plantas, nova animalia, novos homines; plantae producant semen*, quod in terram proiectum germinat, crescit, floret atque semen novum producit; similiter etiam in *animantibus semen vivificum* producitur, ast in animalibus semen non cadit in terram, sed semen ab animali masculino in interiora animalis feminini venire debet, ut in hoc animali vivere atque in novum animal crescere valeat; si hoc animal ad sufficientem evolutionem pervenerit, in lucem editur.«

»*modus similis in ortu quoque novi hominis obtinet*; semen viri venire debet in corpus mulieris, unde Deo permittente volente et cooperante corpus novi hominis suscipitur, cui a Deo anima immortalis creatur; hoc modo infans concipitur; bruta nesciunt, quid agunt; homo vero scit, debetque omnes actus secundum voluntatem Dei ponere, secus peccatum gravissimum contra Deum committeret; *homini numquam licet sequi instinctum caecum et sordidas passiones, sed in obe-*

dientia erga Deum semper et ubique, ergo etiam in hoc sancto opere agat oportet; quapropter illa coniunctio patris et matris, quae ad prolem procreandam necessaria est, Deo ita disponente nunquam licita est, nisi in matrimonio, quo pater et mater, postquam sibimet invicem pròmiserint, procreandi filios in amore et fidelitate nec non curam habendi pro illis, coniuncti fuerunt; extra matrimonium nihil tale fieri debet, nullus usus organorum, quibus conceptus filiorum peragitur, absque gravi damno corporis et absque gravi peccato permissus est«;

»infans ita conceptus per novem menses in matre manet, nam absque matre nec vivere nec crescere posset; postea a matre, quae multos dolores sustinet, in lucem editur; sed infans per plures menses a sanguine matris, quod volente Deo in lac convertitur ali debet, dum interea pater in sudore vultus sui familiae ad vitam necessaria procurare tenetur«;

»talis modus propagandi genus humanum a divina sapientia et bonitate procedit; vae homini, qui aliter ageret, vel istas institutiones irridere, despicere, invertere conaretur; *matrimonium* fons est magnae felicitatis pro patre et matre et pro filiis, si parentes divinam voluntatem semper prae oculis habent, secus vero, si parentes contra voluntatem Dei agerent, matrimonium fons erit peccatorum, poenarum a Deo ferendarum, infortunii pro corpore et pro anima, quasi infernus hisce in terris«

h) tali vel simili modo *magnae cum reverentia* instructio sexualis proli principaliter a matre detur; si universa educatio et necessaria haec instructio sancte et, prouti exposuimus, fini convenienter peragitur, spes fundata affulget, fore ut infantes a depravatione sexuali praeserventur.

2. De instructione puberum.

Ast non obstantibus omnibus curis nihilominus vel propter *internas tentationes* vel propter *externam seductionem* evenire potest, ut infantes in *gravia peccata luxuriae* prolabantur. Prae oculis habemus peccatum *masturbationis*, quod tempore adeptae pubertatis, vel iam prius ortum suum habere potest.

Proh dolor, quod masturbatio in utroque sexu valde *frequens* sit et, quod adhuc peius est, in *confessione* facillime *reticeatur*, unde fit, ut consuetudo in dies magis crescat et ut propter reticentiam nulla remedia, neque naturalia, neque supernaturalia, quibus morbus sanaretur, applicari possint.

Enumeratis *causis* masturbationis Synodus nostra animarum pastores edocere conabitur, quomodo *vulnus detegere*, dein vero detectum *curare* valeant.

De causis actuum carnalium et masturbationis.¹⁾

Educatores, praecipue parentes *causas* actuum carnalium cognoscere debent; secus enim prolem suam a peccatis carnis praeservare haud poterunt. Tales causas Synodus *brevisiter enumerabit*, ut animarum pastores illas prae oculis habentes idonei evadant, infantes, *praecipue vero parentes* de illis commonefacere:

a) *Mala exempla*, quae influunt in omnes, potissimum in pueros et puellas, praesertim viva imaginatione ac ingenii acuitate praeditos: haec mala exempla occurrunt in locis, in quibus multi homines colliguntur: in scholis, collegiis, carceribus, opificiis, officinis; mala exempla saepe coniunguntur cum sermonibus ac lectionibus impudicis, cum aspectu imaginum turpium; in locis, in quibus personae diversi sexus commiscentur, fere semper verae officinae impudicitiarum habentur; saepe et in familiis ob nimiam libertatem vestiendi, praesertim tempore aestivo, loquendi, vel ob nimios affectus significationes, ut oscula, amplexus, vitia obscoena addiscuntur; in familiis vero pauperioribus frequenter in eodem lecto iuvenes mares et feminae dormiunt; ex hac nimia familiaritate et contactu masturbatio et incestus saepe notantur;

b) *otium* est pater omnium vitiorum, potissimum vitiorum carnis; quum enim mens nulla occupatione utili tenetur et corpus pigrescit, saepe turpes cogitationes oriuntur et organa genitalia excitantur;

¹⁾ Antonelli, Medicina pastoralis, vol. I., p. 258—299, 305—399.

c) *solitudo* magnum fomentum impudicitiarum est; vir aut mulier impudici solitudinem quaerunt; agricolae ruri vi-ventes, pastores ac custodes animalium, qui diu soli manent, excitati a coitu animalium vel aspectu eorum genitalium, solitariis aut bestialitatis peccatis vacant;

d) *natura ipsa ciborum*, quibus vescimur, multum influit in motus sensuales excitandos; generatim affirmari potest cibos satis nutrientes et excitantes uti usus diurnus drogarum, crustaceorum, piscium, ostrearum etc. erectiones sexuales producere, at cibos quidem nutrientes at tonicos adversari hisce excitationibus; ratio ciborum mixta satis est commendanda; pro iuvenibus usus coffei et ciborum continentium alcool aufe-ratur; vini minima sit quantitas, aquae thermales sulfureae quam maxime excitant;

e) *nonnulla anni tempora*, quibus totum corpus se re-ficere et maiores vires acquirere videtur, h. e. ver et aestas, etiam ad excitandam venerem valde conferunt;

f) alia causa est *ratio institutionis nostrae iuventutis* in scholis publicis, si magistri et praeceptores indifferentes vel athei doctrinas christianas negligunt vel etiam negant tole-rantque, ut scholares *quoscumque libros* contra fidem et bonos mores, immo libros directe ad peccata sexualia incitantes le-gere valeant;

g) addendae sunt adhuc nonnullae aliae causae, quae licet *non in omnibus eodem modo* agant, nunquam *absque periculo* evadunt; his *saltationes* adnumerantur, quae con-gestiones in utero adducunt, quibus organa sexualia exci-tantur, motusque carnales producuntur, unde periculum con-sentiendi imminet; notandae sunt *machinae ad suendum*, motus enim pedum transmittitur parti inferiori ventris et causat etiam plenam satisfactionem cum suis effectibus; unde saepe fluxus oritur leuchorrhoeicus tam frequens in mulieribus his machinis utentibus; causae, quibus sexuales excitationes inducunt sunt adhuc: *diu sedere, lecto cubare supine*, cum hi status congestiones afferunt in medulla spinali, gestare *vesti-menta nimis angusta*, quae in motu confricationes in genita-libus causant etc.

h) supersedemus in enumerandis *causis intrinsecis*, quae in organismo humano sedem habent et excitationem centrorum generationis cum relativis effectibus afferre valent, quae vel physiologicae vel pathologicae sunt; sed tantum *causam frequentiore[m] masturbationis* adhuc signamus, nempe tempus *pubertatis* adeptae, quo iuvenes primas pollutiones, puellae verae initium suae periodi percipiunt, valde excitantur, ad contrectationem partium genitalium inclinantur atque propter voluptatem continuant, fors *rem aliis communicant* causantque per tactus impudicos pollutionem in se et in aliis.

De investigatione in peccata masturbationis.¹⁾

Cum causae masturbationis tam frequentes sint, an mirum est, si *tot peccata* huius generis committuntur? Si *parentes* prolem suam modo supra descripto educare contenderent, si insuper pericula nunc enumerata a prole arcere conarentur, periculum masturbationis multum imminueretur.

Ast *ubi sunt parentes*, qui educationi eo modo insisterent, quique pericula actuum carnalium cognoscerent et cognita a prole arcerent? Fere nullibi. Propterea *depravatio sexualis tam late* grassatur.

Remedium quippe praescribi posset in confessionali, ast vulnus non detegitur semper; *poenitens* enim confusus saepe *silet*, *confessarii* vero *indagare ulterius non audemus* et quidem prae timore, ne poenitens scandalum patiatur et *innixi doctrinae*, quod in dubio, an poenitens ex verbis confessarii, quod ignoraverat, discat, aut curiositate allexus inquirere aut tentare incipiat, omnino servanda sit regula: Melius est in multis deficere, quam in uno abundare (i. e. in probabilem ruinam poenitentis).

Licet *timor confessarii inanis non sit*, nihilominus experientia edocti *sequentem ad detegenda vulnera proponimus modum*:

a) si *adolescens* ad confessionem venit semetque de obscenis verbis, de sordidis cantilenis, de pravis sociis vel

¹⁾ Škof. List, 1906, ad finem.

solummodo de impuris cogitationibus vel desideriis accusat, caute interrogandus est non tantum de voluntario in istis peccatis, sed etiam de motibus carnalibus et de pollutionibus, quae cum talibus cogitationibus et desideriis certe coniunctae sunt quibusque verosimiliter consensum praestitit; dein interrogandus est, num fortasse etiam tactus inhonestos admisit; tunc sequitur quaestio de frequentia, diuturnitate atque de initio horum tactuum; ultimo de reticentia eorum;

tales quaestiones etiam in illis adolescentibus, qui valde honesti esse videntur atque de VI. praecepto vix mentionem faciunt, pro circumstantiis suadentur: nam certum est adolescentem cogitationibus et desideriis pravis tentatum fuisse, atque pollutiones passum esse; confessarius cognoscere cito poterit, num adolescens in istis peccaverit annon; si peccaverit, confessarius ulterius et quidem valde caute de tactibus inhonestis, deque eorum frequentia et reticentia interrogabit, nam periculum summum adest;

*b) si puella ad confessionem venit semetque de pravis cogitationibus, de obscenis colloquiis, de prava societate accusat, de masturbationem autem silet, confessarius contentus non sit, sed postquam paternis verbis confidentiam poenitentis sibi conciliavit, de motibus carnalibus, quos puella certissime passa est, quasi persuasus, illos excitatos fuisse, illam interroget; puella verosimiliter affirmative respondebit; qua confessione primus gressus ad ulteriora vulnera detegenda iam factus, verecundia falsa ex parte saltem iam superata est, quare confessarius ulterius progrediens caute de tactibus quoque inhonestis ex voluptate peractis sciscitetur; si poenitens *affirmat*, tunc facilis erit investigatio in frequentiam, in diuturnitatem et reticentiam talium actuum; de *pollutione* vero puella minime interrogetur, quia in feminis ab defectum seminis pollutio veri nominis non datur;*

si vero poenitens negat, confessarius peritus et sub influxu Dei e modo responsi et e voce fere semper diiudicare poterit, sit ne responsum verum vel falsum; si falsum iudicat, ad Deum suspiret atque per ambages ad eandem

quaestionem redeat; in multis casibus conamen eius effectum non carebit;

difficilior est casus, si poenitens *neque tentationes confitetur, vel tentationes vix attingit*; persuasus de periculis et de falsa verecundia confessarius *valde caute* de tentationibus, immo de desideriis pravis, deque voluntario in iis sciscitabitur; postea, nimirum in casu si viderit confitentem intrinsicis pugnis subiectam esse, de motibus carnalibus, qui cum tentationibus semper coniuncti esse solent, quasi de re certa interrogabit et ultimo quasi transeunter dicat: nonne, in tantis tentationibus hinc inde et tactus minus honestos admissos fuisse; in pluribus casibus poenitens tales tactus confitebitur, confessarius vero percipiet confitentem facilius respirare, ac si magnum onus ab illa ablatum fuisset; tunc facilis erit gressus ad frequentiam tactuum et reticentiam eorum;

c) si vero poenitens *infans est*, ad annos tamen *pubertatis* iam pervenit, confessarius illum non dimittat nisi valde caute et coram Deo etiam de peccatis luxuriae inquisiverit; fors infans ipse, puer vel puellula, verecunde mentionem de *tentationibus* fecit, vel etiam de *verbis* obscenis, quae audivit; tunc confessarius de *curiositate* investigabit, qua infans cogitationibus adhaerebat, vel verba talia audire desiderabat; dein ulterius progrediendo investigabit in *aspectus* et postea in *tactus* inhonestos primo solummodo *in genere*, tunc autem an illos solitarius in *se ipsum* admiserit; dein in *ortum* huius peccati investigabit, utrum ille per se tales tactus inchoaverit, an *ab aliis* edoctus fuerit; in hoc ultimo sat frequenti casu confessarius de mutuis aspectibus et tactibus interrogabit; confessarius tales quaestiones nunquam praetermittat in locis, in quibus infantes *animalia pascunt* et custodiunt, et in locis, in quibus *sermones impudici* frequenter habentur et in quibus *mutua seductio* saepius occurrit; quibus stabilitis confessarius quaestionem ponat de diuturnitate, frequentia et reticentia actuum;

si vero *infans pubertatem* nondum assecutus est, confessarius fere semper contentus erit admonitione de servanda verecundia et innocentia; in locis vero, in quibus *iuventus*

depravata est, vel in quibus infantes iam *scandalizati* inveniuntur, etiam cum talibus poenitentibus provide et caute de verbis et factis inhonestis tractandum est;

d) modum investigandi in gravia vulnera poenitentis *obiter* descripsimus; sentimus autem hanc *descriptionem valde imperfectam* esse; immo persuasi sumus *modum* investigationis talis, quo nec poenitens nec confessarius detrimentum patiuntur, nec *describi nec scripto addisci posse*; sed necessario praesupponitur tenera *verecundia in confessario*, extraordinarium *auxilium precibus a Deo imploratum*, affectus vere *paternus* in poenitentem atque *sensatio quasi instinctiva*, utrum ultiores quaestiones ponendae sint, an non, utrum poenitens revera immunis sit a talibus peccatis an non; *confessarius*, qui non orat fervide, qui Deum non habet semper prae oculis, qui ipse perfecte castus non esset, qui prae omnibus salutem animae non curat, ad talem modum agendi *non est idoneus*, sed detrimentum animae tum ipse patietur tum poenitens;

e) *causa* vero talis licet molestissimae investigationis in peccata luxuriae in periculis et damnis consistit, quae e peccatis luxuriae in totum organismum corporis emanant; nam *experientia* et *anatomia* docent, *centra nervea*, quae actibus generationis praesident, *inveniri in regione lumborum medullae spinalis, quae cum cerebro intime coniungitur*. Hinc facile intelligitur, *abusus* organorum genitalium exhaustire sensibilitatem medullae spinalis, mutationes anatomicas ac tabem adducere; ob relationem vero medullae spinalis cum *cerebro*, hoc etiam paulatim immutatur et suo officio amplius fungi non valet; ex quo multae *pessimae consequentiae* oriuntur, ex quibus notatur debilitas mentis ac corporis, magna defatigatio, maxima irritabilitas nervorum, hysteria, epilepsia, paralysis ac dementia;

cum vero *omnes sensationes*, sive ad medullam spinalem sive ad cerebrum perveniant, a *spiritu percipiuntur*, patet primas *sensationes*, quae tempore pubertatis oriuntur, et omnes sequentes mediante cerebro a *spiritu percipi*, et item *ideas turpes per phantasmata*, quae excitant, per me-

dullam spinalem *centra sexualia excitare*; quod quidem constituit strictam relationem inter organa genitalia et cerebrum et vice versa;

inde patet, cur *excitato cerebro* per causas sive internas v. gr. per ideas, per phantasiam, per morbos cerebrales, sive externas v. gr. per auditum, visum, tactum, odoratum, *medulla quoque spinalis irritatur et genitalia excitantur*; patet etiam, *morbos* fere innumeros, qui ex his vitiis oriuntur, repetendos esse non solummodo ex emissionem seminis, quod frustratur, sed *praecipue ex magna perturbatione et immutatione totius nervi systematis*, quae destructionem corporis paulatim secum fert;

f) putavimus, *utile, immo necessarium* esse, ut confessarii de damnis, quae e masturbatione oriuntur, bene instructi sint; nam secus neque parentes sufficienter instruere, neque poenitentes efficaciter a peccato retrahere poterunt.

De remedio contra peccata masturbationis.

Quid prodeset vulnus *detegere*, si illud *sanari* non posset? Concedimus sanationem huius peccati, si in consuetudinem venerit, *difficillimam* esse, ast affirmamus, esse tamen *possibilem*. Synodus nostra *viam ostendat, qua sanatio obtineri potest*;

a) confessarius peccatores huius generis *benigne excipiat*; immo cum occurrerint *suavibus verbis* adhortetur, ut viam rectam ingrediantur; praeterea *longa patientia*, diuturno studio ac cura vere paterna se induat oportet, ut hi infelices paulatim meliorem vitam arripiant, nam qui diu in voluptatibus carnis se volutavit, absque miraculo cito optimus non fit;

b) edoceat illos *de damnis*, quae ex masturbatione, immo etiam ex colloquiis, desideriis et cogitationibus obscenis non solum in animum, sed *etiam in corpus* emanant; *interrogando* inducat illos, ut *propria experientia* edocti perfectius intelligant, quomodo ex *auditu* sermonis impuri vel ex *tactu* impudico, ex *osculo* passionali *motus carnales* vehementes et *pollutiones* oriantur et quidem propter cohaesionem auditus et tactus cum cerebro, cerebri cum medulla spinali et me-

dullae spinalis cum genitalibus; sciant talibus irritationibus nervos debilitari, cerebrum quoque perturbari, sanitatem imminui, immo morbos gravissimos et pudendos oriri posse; nam cum tales consequentiae corporis et animae infelicibus istis ob oculos ponantur, facilius statum suum cognoscere et deplorare poterunt, quam si alia motiva illis proponerentur, cavendum autem est ab omni *exaggeratione*;

c) cognita relatione verborum, tactuum, osculorum in totum corpus cognitoque nocivo influxu, huiusmodi peccatores absque difficultate *cognoscent*, *cur occasiones peccatorum absolute vitare debeant*; occasiones vero sunt *colloquia inhonesta, conventus iuvenum et puellarum*, nam in tali conventu pravae cogitationes, prava desideria, pravae confabulationes excitantur, tactus illiciti et quidem saepe super nudum corpus habentur, inde motus carnales, pollutiones, tentationes et masturbatio; idem valet de *congressu iuvenum in cauponis*, de *pervagationibus nocturnis, visitationibus nocturnis puellarum*, quae ad fenestras vocantur; nam inde pravae cogitationes, prava desideria, tactus illiciti, postea tentationes gravissimae oriuntur, quae periculum masturbationis adducunt;

d) eadem via extremum periculum *saltationum* ob oculos ponatur; interrogando poenitens inducatur ad confessionem tempore saltationis fere semper oriri motus carnales, prava desideria, audiri verba obscoena, immo saepe tactus fieri summe indecentes, tentari amplexus, oscula et fors graviora adhuc peccata, unde domi vehementes tentationes et periculum masturbationis sequitur; cum tum adolescens, tum puella haec omnia e propria experientia vix non semper affirmare debeant, facile persuadentur, saltationes valde esse periculosas, ideo loca saltationum a puellis honestis et iuvenibus morigeratis omnino et semper, etiam occasione nuptiarum, vitanda esse;

e) inde facilis erit conclusio, tales occasiones vitari debere ab illo et ab illa, quae a peccato masturbationis sanari desiderat; his absolutis poenitens de *cogitationibus nec non desideriis* pravis edoceatur; pueri praecipue autem

puellae *matrimonium vitamque coniugalem desiderant putantque, talia desideria graviter peccaminosa esse*; instruuntur, talia desideria, quae ob instinctum sexualem saepissime oritura sunt, *peccaminosa non esse*; cum enim matrimonium res licita, immo sancta sit, et cum ipsa vita coniugalis inito matrimonio secundum dispositionem et voluntatem Dei ad propagationem humani generis necessaria sit, neque desiderium ipsius matrimonio inito peccatum esse potest; sed *adatur*, tales cogitationes inutiles, immo propter motus carnales, quae inde oriuntur, *periculosas esse*, ideoque in illis morari non licere;

edoceantur poenitentes, peccaminosas esse cogitationes, peccaminosa quoque desideria de *peccato nunc* in statu soluto *comittendo*, ideoque statim *reprobari debere atque conatum adhiberi mentem ad alia obiecta divertere*, illos vero tentationes spernere, atque coram Deo affirmare, se tale peccatum committere, innocentiam perdere, corpus maculare nullo modo velle;

f) his praesuppositis *instructio fiat de tactibus proprii corporis*; poenitentes clare edoceantur, quinam tactus peccaminosi sint, quinam periculosi, quinam omnimode liciti;

peccatum *non est, lavare corpus* etiam in pudendis, immo ad minuendas tentationes lotio corporis, partium quoque genitalium, tum in adolescente tum in puella multum confert, dummodo lotio fiat leniter, absque confricatione, verecunde, neque delectatio venerea intendatur;

lotio talis praecipue *puellis tempore menstruationis necessaria* esse videtur, nam propter immunditiam organorum istorum provenientem ex illo sanguine non solummodo periculosi pruritus oriuntur, sed etiam variae inflammationes et alii morbi; dicendum tempore menstruationis lotionem fieri debere aqua tepida; etiam puellis tredecim, quatuordecim annorum talis instructio caute et verbis valde decentibus deficiente matre a confessario dari potest; experientia docet, puellas quae hoc sciunt, a masturbatione fere semper abstinere; verum est, quod in hac re mater prolem instruere et dirigere deberet: ast nostrae matres hoc omnino ignorant;

peccatum vero est tactus genitalium, in puella etiam pectoris, ex *affectu libidinoso* propter voluptatem, quam motus carnales, qui ex tactu oriuntur, praebent; nam ex tali tactu illi pessimi effectus oriuntur, de quibus sermo supra iam erat;

tactus vero facti obiter, ex levitate vel ex magna curiositate, ita tamen, ut motus carnales non intendantur, licet periculosi sint, *non sunt graviter peccaminosi*; pueri qui hoc sciunt, multo facilius a vera masturbatione abstinere, dummodo iusto tempore, consuetudine masturbationis nondum contracta, desuper edoceantur;

g) eodem modo poenitentes etiam *de aspectu* proprii corporis edoceantur; sciant aspectus in pectus vel in pudenda leves, obiter factos, in casu necessitatis vel utilitatis nullum peccatum, si vero ex curiositate absque motu carnali admittuntur saltem peccatum grave non esse; aspectus vero protractos, factos ex libidine propter motus carnales, peccata gravia esse;

h) tali clara instructione facta *pueris et puellis animus redit* atque spes firma enascitur, fore ut pro futuro peccata omnino vitare vitamque magis tranquillam agere possint; laetabundi, contenti atque animo grato a confessionali recedunt, et quidem cum firmo proposito de vita nova et casta;

j) si opus fuit, *confessio generalis statim* peragatur; confessarius peritus paucis quaestionibus omnia e praeterita vita scitu necessaria comperta habebit, admonitione salutari, qua spes melioris vitae excitatur, confidentia in Deum fovetur, poenitentia et gratitudo insinuatur, poenitentem absolvet et dimittet;

k) persuasi sumus si parentes, praecipue matres infantes modo desuper indicato educarent, si pericula actuum carnalium noscerent atque pro viribus amoverent, si matres, vel saltem confessarii infantes accurate edocerent, quid de variis tactibus et aspectibus tenendum sit, quomodo et cur lotiones corporis licite peragi possint, in primis si istae lotiones inde ab infantia verecunde fierent, si denique confessarii modo pertractato procederent, futurum esse, ut innocentia

et virginitas magis floreret, ut peccata masturbationis multum rariora evaderent, ut genus magis robustum et sanum succresceret.

3. De instructione sponsorum.

Educatio prolis prae oculis habere debet *tempus in-undi matrimonii*. Sicut in reliquis viventibus culmen evolutionis obtinetur in aptitudine ad propagationem suae speciei, ita etiam de homine dicendum est, corpus ad culmen suae evolutionis pervenisse, cum aptum evadat ad generationem.

Propagatio vero generis humani voluntate divina coarctata est intra fines matrimonii. Ad matrimonium vero natura sua homines compelluntur, ast *matrimonium appeti non deberet propter voluptatem veneream, quae in illo licite haberi potest, sed propter desiderium propagandi genus humanum*: ergo matrimonium non quaeratur ob instinctum sexualem, sed ob instinctum conservandi et propagandi suam speciem. Tali modo *usus matrimoni nobilitatur* ita, ut dignitati hominis ratione utentis respondeat.

Quem *scopum universa educatio prae oculis habeat* oportet. Infantes inde a prima aetate amore Dei et *proximi* imbuendi sunt. Qualibet occasione ad amorem proximi exercendum incitentur, ut ex propria experientia sciant, quam *suave sit, relicto amore proprio, amorem in alios profundere*. Sciant quoque exercitio amoris erga proximum per bona opera *imaginem Dei* in ipsis perfici; nam Deus quoque amore compulsus nos creavit, ut amorem suum per tot benefacta in nos profundere valeat.

Ex animo ita comparato in iuvene et puella desiderium exsurget, creandi suam *propriam familiam, cui vivere suosque labores et sudores dedicare posset*. In sacerdote et in persona religiosa amor, qui in proximum se profundit, homines universim complectitur, in maritis autem in determinatas personas speciali vinculo sanguinis sibi connexas.

Universa educatio talem animi dispositionem efficere contendat. Qua dispositione iuvenis ductus virginem quaerat, quacum amore coniunctus generando prolem novam familiam

conderet, cui amore deditus secundum voluntatem Dei vitam suam consecraret.

Iuvenis virginem aptam invenit, illamque sibi desponsavit. Sponsus et sponsa coram parodio comparent, ut ab illo qua bono pastore ad novum statum, a quo salus utriusque, salus novae familiae, prosperitas status et ecclesiae dependet, praeparentur. Ab ecclesia *examen sponsorum* praescribitur.

Quod examen *triplicem finem* prosequitur. Primo indagandum est in impedimenta, si huic matrimonio aliquod ex illis obstat, deinde in sufficientem scientiam doctrinae christianae inquiratur, sine qua sponsi nec christiane vivere, nec prolem in christiana vita educare possent; tertio sponsi in illis edoceantur, quae ad vitam in matrimonio necessario scire debent.

Quomodo hoc examen in dioecesi nostra peragi soleat, ignoramus, ast e variis adiunctis iudicamus, examen hoc quoad finem primum et secundum rite institui, quoad *tertium finem vero plurimos parochos dubitare, quousque doctrina extendatur, quidque de usu matrimonii dicendum sit.*

Cum desideria de *nova instructione* pro examine sponsorum saepe iam ad nos pervenerint, necessarium esse ducimus, ut *nostra Synodus* talem instructionem parodiis nostris praebeat.

Putamus vero, hic loci omitti posse instructionem de prima et secunda parte huius examinis, sufficereque, si Synodus ea puncta proponit, quae ad tertium finem obtinendum necessaria esse videntur.

Coarctabimus vero hanc institutionem ad duo puncta; explanabimus sc. primo ea, quae scitu *utilia sunt ante matrimonium contrahendum*, deinde vero ea, quae ad *usum matrimonii* pertinent.

De utiliter sciendis in matrimonio contrahendo.

Dantur aliquae *circumstantiae, quae in matrimonium valde influunt*. Per se patet, *utile* esse, si sponsi iusto tempore de iis edoceantur; sunt vero sequentes:

a) primo sciant *legem haereditatis per generationem* in genere; hoc nomine intelligitur *factum*, quod filii in se ipsis ostendunt characteres speciales, tum physiologicos et pathologicos, tum morales, vel parentum, qui eos genuerunt, vel eorum patruorum vel avunculorum et avorum, et *transmissiones* eorum characterum ad sequentes generationes; quae haereditas si melius innotesceret, certe possibile esset valde minuire mala, quae tot matrimonia affligunt;

b) inspectis *vero notis*, quas filii accipere possunt a parentibus, *haereditas referri* potest ad notas *structurae et anomaliae* corporis vel ad characteres *physiologicos*, vel ad *morbos* vel ad horum *praedispositionem*;

quod spectat *ad anomalias* corporis, dicendum est, ipsas posse transmitti ad filios, quales sunt deviatio columnae vertebralis, gibbositas, claudicatio, labrum leprinum, surdismus, caecitas etc.;

haereditas *physiologica* complectitur transmissionem eorum characterum, qui referuntur ad vitam normalem, quae ab his plus minusve immutari potest; huiusmodi potiores sunt *robur corporis*, *temperamenta*, *longaevitas*, *fecunditas*, *visus* et qualitates *auditus*; notum est, *robur vel constitutionem physicam* genitorum directe transire ad filios, coniuges enim debilis constitutionis et valde discrepantis aetatis numquam gignunt filios robustos; *temperamenta* ad filios transmittuntur et coniuges eiusdem temperamenti gignunt filios eiusdem temperamenti ast magis intensi; ita duo nervosi vel duo sanguinei generant filios magis nervosos et magis sanguineos; *temperamenta* vero possunt mutari et corrigi, si coniuges opposita habent *temperamenta*; *longaevitas* saepissime transmittitur; *fecunditas* quoque maxime influit in haereditatem;

c) maioris momenti est haereditas nonnullorum *morborum*, quam valde cavere debent sponsi, ne postea in gravia et saepe irreparabilia damna incurrant; plures sunt morbi haereditarii, notabimus principaliores:

Syphilis variis modis, praecipue vero per *copulam* recipi potest;

scrophula alius est morbus haereditarius *valde diffusus in praesenti*, qui potest tamen haberi absque haereditate, cum aliae quoque causae physicae infantes praedisponunt, v. gr. aetas valde progressa parentum, magna debilitas vitalis puerorum, deficientia victus, domus non salubres, defectus aëris et lucis etc.; *scrophula* alios quoque morbos secum ferre potest, ut sunt ulcera, lupus morbi aurium et oculorum, inflammationes ossium, tuberculosis cerebri et pulmonum etc.;

phthisis seu tuberculosis item haereditarius est morbus, qui *valde diffusus est in praesenti et plurimi ob eam moriuntur*; *phthisis* est contagiosa et contagium locum habet praesertim per *salivam* emissam a morbo infectis super terram vel pavimenta cubiculorum, quae exsiccata in aërem diffundit bacteria, quae personis nocent, in quibus aliqua praedispositio ad *phthisim* invenitur, quae *praedispositio habetur per haereditatem* a parentibus acceptam et debilitatem physiologicam causa malae et insufficientis nutritionis, ex defectu aëris salubris, ex alcoolismo, ex diabete etc.;

cancer morbus gravissimus in praesenti frequens, praesertim in mulieribus per haereditatem transmittitur, vel saltem *praedispositio* ad illum;

eo modo, quo praefati morbi possunt transmitti ad sequentes generationes, ita etiam nonnulli *morbi nervorum* transmitti possunt, ex quibus praesertim notamus *hysteriam, epilepsiam, idiotismum et mentis alienationem*;

d) etiam *conatus ad crimina* recentes statisticae probant eodem modo transmitti; *alcoolismus* parentum quam maxime nocet filiis, qui nascuntur cum omnibus effectibus veneficii alcoolici, et praesertim cum affectionibus etiam gravibus nervorum et cum maxima facilitate contrahendi morbos et infectiones; filii alcoolicorum facile laborant microcephalia, hydrocephalia, imbecillitate mentis, idiotismo, impulsu ad crimina, hysterismo, debilitate voluntatis etc.;

e) praeter legem haereditatis attendendum est etiam ad *aetatem* contrahentium; praeter aetatem, quae capax est ad generandum, requiritur *corpus physice bene evolutum*; ut ex matrimonio optimi effectus consequantur, evidens est corpus

coniugum debere esse plene evolutum, robustum, physice sanum, adeo ut possint fortem et sanam prolem gignere; si genitores nondum assecuti sunt perfectum augmentum corporis, quod post vigesimum aetatis annum contingere solet et nondum fortitudinem praesertim nerveam adepti sunt, quomodo ex eorum corporibus debilibus poterit fortitudo ac optima valetudo ad filios pervenire?

item nemo de matrimonio ineundo consilium dabit, quum *aetas sponsorum nimis differens sit*, quia proles si concipiatur, multa incomoda pateretur et saepissime adulteria haec matrimonia comitentur;

f) ultimo dissuaderi debet matrimonium inter *consanguineos*; nam talia matrimonia multa adducunt incommoda, nisi nupturientes perfecta physica valetudine gaudeant; pericula vero pro prole eo graviora sunt, quo propior est gradus consanguinitatis; ad tertium gradum et ultra pericula minuuntur; damna vero experientia docente sunt: conceptiones imperfectae, partus praematuri, praedispositiones ad morbos systematis nervei et praesertim ad surdomutismum, hysteriam et epilepsiam, parva evolutio facultatum mentis, magna mortalitas infantum, scrophula, tuberculosis; insuper, si in parentibus nonnulla aderant germina morborum, facillime ad filios haereditate transmittuntur, aut matrimonia sterilia evadunt, aut filii aegroti plerumque nascuntur.

De usu matrimonii.

Postquam ea enarravimus, quae in contrahendo matrimonio utiliter sciuntur, tractandum est de usu *matrimonii*, de quo *sponsos accurate instructos esse oportet*.

Certum est, *sponsos institutionem de usu matrimonii desiderare, quae institutio autem propter magnam verecundiam difficillime porrigitur*, magnasque cautelas expostulat, ne de tractionibus et scandalis ansa praebeatur. Quam ob causam in huiusmodi instructionibus *sponsi ad confessionem relegantur*, ubi de dubiis confessarium interrogent. Ast experientia docente fit, *ut dubia huiuscemodi occasione confessionis vix umquam proferantur* et quidem propter nimiam verecun-

diam ex parte mulieris et propter nimiam levitatem ex parte viri, quorum uterque praefert vitam matrimonialem in incertum ducere.

Tali experientia edocti putamus, *instructionem de usu matrimonii faciendam esse ante matrimonium* initum et quidem vel *oretenus* sponso soli, sponsae vero teste matre vel femina provectionis aetatis, vel *scripto*, quod sponsis ad legendum in manus datur.

Necessarium autem est, ut ad evitanda peccata et alia pericula pro se et pro prole concipienda sponsi *sequentia doctrinae christianae capita bene noscant*;

a) usus matrimonii ex *triplici fine* licitus est: ad generandam prolem, ad fovendum mutuam amorem, ad vitanda peccata concupiscentiae; *primus finis est primarius, nec umquam excludi debet*, quapropter usus matrimonii semper absque ulla exceptione ita peragatur, ut proles concipi possit; alius usus matrimonii contra naturam, ideo graviter peccaminosus esset;

b) in usu matrimonii coniuges *verecundiae* meminerint; verum quidem est, in hoc usu praeter coniunctionem corporum ad conceptionem necessariam *varios tactus et aspectus non esse peccatum*, exceptis tactibus et aspectibus valde inhonestis, qui tamen ob indecentiam peccatum quidem leve, non vero grave constituerent; ast vir omni cura studeat, ne mulier umquam sensus pudoris et *verecundiae* amittat; quapropter prae oculis semper habeat conscientiam, se esse hominem et quidem hominem christianum, non vero brutum, atque animum pudicum et mentem alienam a turpibus in muliere decorem esse ac columnam firmissimam prosperitatis ac salutis in familia;

c) *status physicus et moralis* tempore debiti praestandi non sunt res negligendae, cum talis *status hoc tempore multum influat in qualitatibus physicis et moralibus prolis*; nam infantes concepti v. gr. in ebrietate, praesertim ex parte patris, sunt saepe satis proclives ad alienationes mentis, ad scrophulam, ad debilitatem ingenii etc.; status autem animi debet esse tranquillus, non gravibus cogitationibus aut sensibus odii, iracundiae, tristitiae exagitatus;

in usu matrimonii non debet prae oculis haberi tantum satisfactio carnalis, sed *cogitatio, quod in illo actu completur per parentes maximum officium, quod natura illis credidit, scilicet subministrare elementa ad novam creaturam confi-ciendam, quae ad aeternam coeli gloriam destinatur*; si a coniugibus haec prae oculis habentur, omnes meliores effectus e copula obtinebuntur;

d) cum ergo usus matrimonii *iuxta intentum naturae maximi momenti* sit, certe ex parte coniugum *debitam prae-parationem* postulat, ut scilicet quoad corpus et quoad animam tales sint, quales esse debent, ut proles physice et moraliter sana concipiatur, ne postea ipsos poeniteat concepisse, cum videant infantes a se natos pluribus morbis vel anomaliis corporis et mentis affectos; cavendum est, *ne copula nimio ardore et quodam instinctu brutali peragatur*, nam praeter alia mala etiam nimia defatigatio corporis, ob nimiam vim nerveam deperditam, inde consequeretur; id praecipue in *prima* matrimoniali coniunctione attendendum est, ne brutorum instar summa cum passione et in statu corporis male disposito convenient; formatio novi hominis *ratione* dirigatur oportet, neque casui relinquatur, sed coniuges semper curam habeant de dispositionibus necessariis, ut soboles gignatur fortis et sana;

e) quamvis usus matrimonii obtineri possit *quavis* hora, tamen horae *matutinae* videntur esse physiologice *consulendae*, cum corpus melius se habet ob reparationem virium in somno peractam, insuper animus quoque favorabiliores conditiones praebet;

f) *usus matrimonii quotidianus* non est peccatum nisi *leve* propter immoderantiam et propter mala corporis, quae ex tam frequenti irritatione nervorum et excitatione cordis oriri possunt; usum vero *semel vel bis* in hebdomadae adhibitum sequelae funestae non consequuntur; si coniuges, praecipue uxor debilioris constitutionis sunt, vel si iam senuerunt et ad aetatem quinquaginta vel sexaginta annorum iam pervenerunt, usus fiat rarior, immo rarissimus;

g) usus matrimonii *non fiat qualibet vel levissima causa*, sed tantum quando natura vel sufficiens ratio utilitatis illum exigit; *vir uxori parcat*, neque illam, si quoad corpus, vel quoad animum bene disposita non est, ad usum cogat; uxor vero libenter viro subdita esto, ne vir repulsam passus amorem minuat vel omnino amittat, ad variaque peccata prolaboratur; mulier, quae virum absque gravi causa repellit, graviter peccat;

h) tempore *menstrui* usus matrimonii licitus quidem est; propter aliquam physicam indecentiam vero et propter periculum sanitatis, quod uxori propter nervos nimis irritatos et excitatos imminet, abstinencia suadenda est;

i) tempore *praegnationis* usus matrimonii *simpliciter licitus* dicendus est; propter periculum abortus vero advertendi sunt coniuges, ne copulam renouent pluries eodem tempore et non nimis vehementer et cum impetu eam perficiant;

k) tempore *puerperii* usus matrimonii *licitus evadit post octo vel sex hebdomades*, postquam mater perfectam sanitatem assecuta est; usus ante hoc tempus nocivus esset, potissimum primis diebus, quibus omnino prohibetur;

l) tempore *lactationis* usus licitus est, licet conceptio hoc tempore difficilior sit;

m) tempore *morbi* coniux non tenetur reddere debitum, si inde grave damnum vel periculum sibi vel proli merito timeat; unde non tenetur sequentibus in casibus: si illud petat maritus *morbo contagioso* laborans v. g. syphilide, peste, lepra; neque tenetur cum *gravi periculo propriae vitae aut sanitatis*; nec tenetur cum *gravi periculo suae salutis*;

quoad usum matrimonii *in phthysi*, notandum est, grave periculum infectionis adesse per *oscula*, et *aliquando etiam per copulam*; cum vero phthysici magna concupiscentia saepe agitentur et ex *modico copulae usu* grave damnum illis non proveniat, videtur hanc eis posse *permitti*; *magna tamen parsimonia* illis hac in re omnino commendanda est;

n) non tenetur reddere, si petens sit *amens*, quia talis non est capax usus dominii, nec petit cum ratione et humano modo. Idem valet de *ebrio*, nam infantes concepti in ebrietate

facillime nascuntur proclives ad varios morbos; simpliciter petere et reddere licet tam ebrio quam amenti, nisi esset periculum foetus enecandi;

o) *extra usum* matrimonii liciti sunt amplexus, oscula, tactus etiam minus honesti, dummodo non intendatur pollutio, vel si per casum evenierit, absit periculum consensus, vel per copulam praepediatur et dummodo nemini scandalum praebetur; ast a tactibus minus honestis vir omnino absteat, nam actus, verba aut quidquid turpe non necessarium paulatim cor mulieris corrumpunt, amorem mutuum minuunt, statum matrimonialem aggravant, unde frequenter oritur ardor libidinis, negligentia in rebus domesticis, discordia, absentia mutui amoris, proditioes et adulteria; hoc praesertim a viro perpendendum est, cum ex eo fere semper omnia mala indicata procedant;

p) *tempore praegnationis* mater labores consuetos et vitam priorem continuare debet; excipiuntur labores difficiles, maiores inclinationes, elevationes magni oneris, vel elevationes manuum in altum; prohibentur saltationes, itinera in vehiculis per vias asperas vel in via ferrea; absteat quoque a vehementioribus affectibus irae, impatientiae, tristitiae; utatur cibis, qui facile digeruntur, qui non nimis conditi sunt; a potu alcoolico omnino absteat; vitam agat piam coram Deo, orationi frequentius et ferventius incumbat, ad Sacramenta saepius accedat, totumque suum statum, prolem eiusque natiuitatem Deo quotidie commendat; deinde vero quiete, freta auxilio divino tempus partus expectet; medici dicunt *lotiones pectoris et ventris aqua tepida quolibet vespere repetita multum conferre ad faciliorem partum et ad faciliorem lactationem*;

q) expositis praecipuis doctrinae christianae capitibus circa usum matrimonii, sponsis *obligationes* explicentur oportet, quae illis ut *maritis* incumbent et quidem primo *obligationes communes*, ut sunt: amor coniugal, castitas et fidelitas coniugal, custodia pacis, convictus et mutuus auxilium, *secundo obligationes speciales* viri, quatenus caput est mulieris, domus et familiae et mulieris, quae obedientiam viro praestare, domum curare, pietatem fovere, affabilitatem ostendere et munditiam

servare debet, *postea obligationes erga prolem* tum quoad educationem corporis quam animae, *demum obligationes* erga parentes, erga famulos, erga superiores ecclesiasticos et civiles; cum vero tales instructiones de officiis status finem huius Synodi praetergrediuntur, hisce hanc partem concludere possumus.

Titulus II.

De bonis ecclesiasticis nec non de cancellaria parochiali.

Praeter curam ecclesiae atque cultus divini, quae parochio incumbit, cura quoque *bonorum ecclesiasticorum* nec non *rerum cancellariae et archivii* parochio iniungitur. Cum etiam eiusmodi cura magni sit momenti ligetque conscientiam, Synodus officia quoque parochi relate ad *bona ecclesiae, ad negotia cancellariae et ad archivium parochiale* describat inculcetque.

Cap. I.

De bonis ecclesiasticis eorumque administratione.

Praemissa brevi enarratione *iurium ecclesiae* in bonis temporalibus Synodus stabiliet ea, quae administrator religiosus tum in *ingressu beneficii, tum in decursu administrationis, tum in ratione reddenda* observare tenetur.

§ 1.

De iuribus ecclesiae circa bona temporalia.

Propter varios errores, qui in hac materia circumferuntur, quique in legislationem quoque civilem pessime influunt, haud erit absque re, iura ecclesiae circa bona temporalia accurate determinare.¹⁾ Agitur vero *de acquisitione, de administratione et alienatione* bonorum ecclesiasticorum.

¹⁾ Cfr. Wernz, S. J. *Ius decretalium* t. III., pg. 153—343.

1. De acquisitione bonorum.

Ecclesia ius habet *nativum et legitimum* acquirendi et possidendi bona temporalia.¹⁾

Etenim societas, quae ab ipso Deo ut perfecta planeque independes cum praeclarissimo fine et distinctis officiis est condita, habet etiam ius nativum et legitimum ad media necessaria, quibus finem illum attingat et promoveat atque gravissimis suis officiis satisfaciat. Iam vero Ecclesia catholica est huiusmodi societas perfecta et sine bonis temporalibus finem suum prosequi et officiis a Deo sibi impositis satisfacere nequit: ergo etiam habet ius nativum et legitimum a Deo concessum acquirendi et possidendi bona temporalia. Inde patet:

a) Ius Ecclesiae acquirendi bona temporalia *nulli auctoritati civili* ordinandum et limitandum vere subiicitur, sed solummodo legibus divinis atque iudicio et legibus Ecclesiae pro ipsius fine et necessitatibus latis regitur.

Quare quamvis Ecclesia in acquirendis et possidendis bonis temporalibus de facto sequatur leges civiles de simili materia in foro civili vigentes, aut forte illarum observantiam etiam in suo foro praescribat, tamen stricto iure ad observandas istas leges civiles vi legum civilium non obligatur.

b) Leges *civiles amortisationis* vero, quibus Ecclesia in acquirendis bonis ecclesiasticis impeditur, nisi accedat consensus potestatis civilis, in se sunt odiosae et iniustae et ex defectu iurisdictionis plane nullae et irritae, nisi a Romano Pontifice gubernio civili speciale indultum ad exigendum illum consensum datum sit.

c) Bona in ecclesiae dominium translata etsi per se retinent eandem naturam physicam, tamen naturam iuridicam omnino mutant, iisque *inviolabilitas* plane singularis accedit. Nam omnia bona Ecclesiae utpote in dominio personae sacrae constituta et ad scopos sanctos et religiosos destinata, sunt vero quodam sensu *sacra*. Quare bona ecclesiastica praeter inviolabilitatem omnibus bonis saecularibus legitime propriam,

¹⁾ Cfr. Syllab. Pii IX, prop. 26.

illa speciali gaudent praerogativa, quod ipsorum usurpatio verum sit sacrilegium.

d) *Dominium* vero bonorum ecclesiasticorum altum vel mediatum residet in Ecclesia universali, dominium autem immediatum vel proximum inhaeret singulis institutis ecclesiasticis iurisdictioni Romani Pontificis subordinatis, ut sunt dioeceses, ecclesiae parochiales et filiales, beneficia, ordines religiosi, confraternitates, loca pia. Inde patet, bona ecclesiastica destructo immediato subiecto dominii non transire in potestatem fisci, sed in potestatem Ecclesiae universalis vel Sedis apostolicae vel alii subiecti immediate competentis, nisi fundator in limine foundationis aliud quoddam subiectum expresse substituerit.

e) *Leges civiles*¹⁾ *imperii austriaci* permittunt quidem ecclesiae acquirere bona temporalia, at modis et formis legibus civilibus definitis.²⁾ — Subiectum dominii non agnoscitur Ecclesia catholica qua talis, agnoscuntur vero singulae ecclesiae et singula instituta. — Bonis legitime acquisitis conceditur tutamen status, prouti foundationibus ad commune bonum pertinentibus concedi solet. — Sed status civilis ius sibi reservavit condendi leges, quibus ecclesia in acquirendis bonis temporalibus restringatur.

Leges civiles hac in re nunc vigentes a praesulibus austriacis observantur et quidem vi facultatum, quae in concordato austriaco vel speciali modo a Sede apostolica concessae sunt. Nam licet concordatum ex parte status abrogatum sit, nihilominus ex voluntate summi Pontificis leges civiles de rebus ecclesiasticis in tantum observantur, in quantum intra limites vi concordati stabilitas continentur.

2. De administratione bonorum ecclesiasticorum.

Administratio bonorum ecclesiasticorum denotat omnes illos actus, qui ad conservationem et meliorationem substantiae bonorum iam acquisitorum, aut ad legitimam perceptionem, conservationem, meliorationem et praesertim applicationem fructuum et reddituum ecclesiasticorum referuntur.

¹⁾ Gesetze vom 7. Mai 1874.

²⁾ Codex civilis pars II., pg. 17—24, p. III., c. 4.

A.

Qua in re *ius nativum et legitimum administrandi bona ecclesiastica* et ab omni iurisdictione civili plane liberum et independens est penes solam Ecclesiam, quod ex perfecto dominio eiusdem aperte sequitur. Hinc potestas civilis titulum iuris nullum habet, ex quo partem quamdam in administratione bonorum ecclesiasticorum praetendere possit, nisi expressa vel tacita concessio Ecclesiae accedat.

B.

Personae iuridicae, quibus dominium bonorum ecclesiasticorum competit, cum per se agere non possint, sese habent ad instar pupillorum; quapropter *administratio bonorum personis physicis committitur*, quae personae curatoribus vel tutoribus aequiparantur atque administrationem sibi legitime concessam magna cum diligentia et absque culpa exercere debent. Administratores vero sunt:

1. Summus administrator omnium bonorum ecclesiasticorum est *Romanus Pontifex* vi primatus iurisdictionis. Ast in administrationem particularium institutorum Romani Pontifices sese immiscere non solent, sed legibus generalibus administrationem ordinant, constanti vigilantia promovent et solummodo causas graviiores suo iudicio reservant.

2. *Episcopi* sunt supremi administratores bonorum ecclesiasticorum, quae in dioecesi reperiuntur, neque iure speciali episcoporum iurisdictioni sunt subducta. At cum in dioecesi plura existant subiecta domini distincta, episcopus non est unicus administrator, sed alii quoque administratores inferiores iure Ecclesiae communi vel particulari constituti sunt.

3. Qui *administratores inferiores* ab episcopo sunt deputati, dummodo iure canonico exceptio non sit statuta; quapropter iurisdictioni episcopi subsunt, a quo suspendi vel amoveri possunt.

Administratio bonorum ecclesiasticorum fiat nomine Ecclesiae dependenter ab inspectione et revisione superiorum ecclesiasticorum iuxta normas praescriptas in iure communi vel particulari ecclesiae vel in instrumento foundationis.

C.

Praescribitur vero, ut administratores rite suscepto officio omnium rerum, reddituum, bonorum sive mobilium sive immobilium, quae in dominio instituti ecclesiastici sibi commissi reperiuntur 1. accuratum conficiant *inventarium*,¹⁾ cuius unum exemplar tradendum est Ordinariatui, alterum propria manu subscriptum inter libros ecclesiasticos est retinendum;

2. ut omnia *documenta et instrumenta*, quibus iura ecclesiae in bona ecclesiastica nituntur, caute conservare, rite ordinare et in archivio deponi satagant, postquam semet persuaserint, omnia documenta ad praescripta iuris civilis accurate esse exarata;

3. ut *libros dati et expensi*, quot necessarii sunt, bene ordinatos teneant et ut

4. *rationem administrationis* suae legitimo tempore et ordine servato reddant,²⁾ neque futurarum expensarum et annuorum reddituum elenchum prudenter praeparare omittant.

D.

Quae *forma* administrationis non est negligenda, ast maiore diligentia *res ipsa* est curanda. Quare 1. probus administrator imprimis *substantiam* bonorum conservare, meliorem efficere et augere debet.³⁾ Hinc damna a bonis avertere, domus, quae reparatione indigent, restaurare, praedia male culta melius excolere, bona dilapidata vindicare et contra novas violationes defendere tenetur; lites tamen non intendat, nisi competentis superioris ecclesiastici expressam licentiam obtinuerit.

2. Quodsi bona ecclesiastica constant *pecunia*, ex cuius foenore expensae ecclesiasticae sunt solvendae, maxime curandum est, ut *substantia* conservetur ideoque tuto et cum necessariis cautionibus et utiliter investiat. Ex variis declarationibus S. Congregationis Ep. et Reg. patet, pecuniam ecclesiasticam

¹⁾ Cfr. cap. 2, § 1 de reliq. dom. III. 11 in Clem.; Conc. Trid. sess. XXII. c. 8. 9. de reform. sess. VII. c. 5 de ref.

²⁾ Conc. Trid., l. c.

³⁾ Cfr. c. 2. X. de donat. III. 24.

per se et ordinarie investiendam esse in *bonis stabilibus*, tutis et frugiferis; vestimentum vero in *censibus* vel in *tabulis debiti publici* nonnisi secundo et tertio loco in subsidium admitti. Ast superior lex omnibus attentis circumstantiis est ipsa *conservatio* bonorum et legitima sufficientium reddituum *perceptio*.

3. Porro *reditus* ecclesiastici a provido administratore accurate et iusto tempore sunt exigendi, ne ex dilatione damnum oriatur, praescriptio locum habeat, aut saltem actio et executio iudicialis impediatur.

4. *Reditus* percepti rite conserventur et ex mente fundatorum vel ex praescriptionibus iuris communis vel particularis applicentur.¹⁾ Hinc non solum ab *arbitrariis expensis* est abstinendum, sed etiam *extraordinariae* ne fiant, nisi omnibus formalitatibus servatis, quae a iure statutae sunt.

5. Quod si administratores sua culpa ecclesiae *damnum* intulerunt, illud ex bonis propriis resarcire tenentur.²⁾ Porro ecclesia habet *beneficium restitutionis in integrum*, si ex negotiis administratorum damnum passa est.³⁾ Item si administratores negotia ineant ex titulo oneroso absque licentia competentis superioris, ecclesia de tali negotio non tenetur respondere, nisi forte illud in ipsius utilitatem redundavit.⁴⁾

E.

Administrationi bonorum ecclesiasticorum in nostro Imperio *potestas quoque civilis* sese immiscet,⁵⁾ multasque desuper tulit ordinationes, quae ad bonam administrationem bonorum ecclesiasticorum multum conferunt. Quam ingerentiam, licet hinc inde terminos saltem aequitatis transilire videatur, ecclesia non respuit, eo quod in Concordato Pii IX. potestati civili ingerentia in administrationem bonorum ecclesiasticorum concessa fuit.

1) Cfr. cit. cap. in Clem.

2) Conc. Trid., I. c.

3) Cap. 1. 3. 6. X., de restit. etc.

4) Cfr. c. 4 X. de fide III. 22.

5) Lex de 7. Mai 1874, §§ 38—58.

3. De alienatione bonorum ecclesiasticorum.

Alienatio bonorum sumitur sensu lato, quatenus denotat actum, quo in alium transfertur rei dominium (venditio), aut rei usus (locatio) aut aliud ius in re (hypotheca). Hinc actus alienationis sunt donatio, venditio, permutatio, cessio iuris vel litis vel actionis iam quaesitae; nam his actibus vere transfertur ius in re.

Porro alienationi adnumerantur alii actus, qui alienationem praeparare vel inchoare censentur velut pignus vel hypotheca specialis, aut transferunt dominium saltem utile e. g. locatio diuturna i. e. ultra triennium frugiferum, aut generatim ad longum tempus bona ecclesiastica gravibus oneribus subiiciunt v. gr. per concessionem servitutis.¹⁾

At *repudiatio lucri* etiam sine causa ab administratore facta, quamvis *illicita* sit, tamen vera et propria alienatio dici nequit; item alienatio non est *pecuniam mutuo accipere*, si hypotheca speciali bona ecclesiastica non graventur, neque pecuniam fundorum ecclesiasticorum *mutuo dare* in forma alias legitima et segura.

De alienatione a iure statuitur:

1. De *iure Ecclesiae* alienandi bona sua dubitari nequit. Id enim ex pleno et perfecto dominio Ecclesiae in sua bona evidenter deducitur et haud raro ad finem Ecclesiae promovendum alienatio potest esse necessaria vel saltem summopere utilis. Quod ius alienandi a potestate civili est omnino independens.²⁾

2. At ecclesia, quae est persona moralis et per se agere non valet, sed ad instar pupilli per praelatos ecclesiasticos et administratores de bonis disponit. Nemo ex illis, ne ipso Romano Pontifice excepto, habet ius bona ecclesiastica absque *proportionata causa* valide alienandi.

3. Propter proclivitatem hominum dilapidandi bona ecclesiastica inde a primis saeculis contra praeposteras alienationes ab Ecclesia severae *prohibitiones* promulgabantur.

¹⁾ Cfr. c. II. X, de reb. eccl. III. 9. in Sexto.

²⁾ Syllab. Pii IX., prop. 19.

4. Res ecclesiasticae *liberae alienationi subductae* sunt res immobiles, v. gr. praedia, res mobiles pretiosae, quae servari possunt v. g. calices pretiosi, usus fructus longi temporis, census sive redditus et pensiones ex re immobili, v. gr. ex praedio provenientes, actiones rerum mobilium et immobilium pretiosarum, bibliotheca bene instructa. Quibus rebus iam ab antiquis canonistis enumeratis nostra aetate addendi sunt tituli, qui foundationem vel dotationem beneficii vel instituti ecclesiastici constituunt.

5. Ab alienatione *non excluduntur* res mobiles ecclesiae non pretiosae, aut quae servari non possunt e. gr. fructus; res etiam immobiles exigui valoris et Ecclesiae inutiles atque interveniente necessitate vel utilitate Ecclesiae; immo bona quaecumque in casu maximae et urgentis necessitatis, in qua sine gravi damno consensus superiorum requiri nequit.

6. Res ecclesiasticae sive mobiles sive immobiles, quarum alienatio per se est prohibita tamen *iusta causa* interveniente et solemnitatibus servatis alienari possunt.

Causae iustae sunt quatuor: urgens ecclesiae necessitas, evidens eiusdem utilitas, pietas, ipsius rei alienandae inutilitas vel incommoditas. Quibus de causis rite constare debet. Alienatio absque iusta causa facta in se nulla et irrita est; quodsi solemnitates iuris fuerint servatae et dubium sit de causa, in praxi praesumitur, causam fuisse legitimam; si vero constat, causam legitimam tantum fuisse existimatam, praeferenda est sententia, qua tenet alienationem esse irritam.

Praeter iustam causam requiruntur *solemnitates* a iure statutae. Ex disciplina nunc vigente licentia Sedis apostolicae requiritur, ut pretiosae res mobiles vel immobiles alienentur. Excipiuntur casus, in quibus ex iuris dispositione consensus solius episcopi sufficiens est, quales sunt e. gr. locatio, conductio non ultra triennium.

7. Alienatio *legitime facta* vere transfert ius dominii vel aliud ius, de quo in negotio alienationis actum est.

Quodsi alienatio rei pretiosae sit *illegitima*, nulla et irrita est in foro quoque interno; idem valet de illegitima alienatione rei modicae. Consequenter praelatus ius et officium

habet revocandi alienationem a se illegitime factam. Immo clerici addicti ecclesiae, quae damnum passa est, assurgere tenentur contra malam alienationem. Qui vero ex illegitima alienatione bona ecclesiastica accepit, is omnino tenetur illa *restituere*.

Quodsi alienatio formaliter est valida et nihilominus ecclesia *graviter laesa est*, quod causa utilitatis tantum fuerit apparens, competit ecclesiae beneficium *restitutionis in integrum* i. e. ecclesia recuperat bona alienata et alteri parti restituit, quod ex alienatione receperat.

8. Alienantes et recipere praesumentes bona ecclesiastica solemnitatibus non servatis ipso facto incurrunt *excommunicationem* nemini reservatam.

9. In imperio austriaco in Concordato¹⁾ stabilitum est, bona ecclesiastica alienari non posse, nisi etiam Imperator, aut ii, quibus hoc munus demandatum fuerit, consensum tribuerint.

§ 2.

De administratione bonorum ecclesiasticorum.²⁾

Recensitis legibus et obligationibus generalibus bonorum ecclesiasticorum acquisitionem, administrationem nec non alienationem moderantibus descendere nos ad particularia oportet, ut administrator sciat, quid sibi agendum sit *in initio administrationis, in eiusdem decursu atque in ratione reddenda*. Nam hac scientia destitutus obligationibus suis gravissimis haud poterit facere satis.

1. De initio administrationis.

Cum beneficium parochiale morte vel translatione beneficiati vasuum evaserit, *administrator* constituitur, cui administratio omnium bonorum ecclesiasticorum usque ad installationem novi *beneficiati* incumbit.

¹⁾ Art. XXX.

²⁾ Anleitung zur kirchlichen Vermögensverwaltung — Poč, Duhovni poslovník, 2. izdanje, str. 222—348.

a) Quid agat administrator?

Decanus ab ordinariatu certior redditur de deputatione administratoris simulque obligatur, ut illum pro suo munere in administrationem bonorum inducat atque *protocollum* super hoc in *tribus exemplaribus* conficiat, quorum unum manet in *archivio* parochiae, alterum ad *ordinariatum*, tertium ad *officium decanale* transmittitur.

Praeparatio.

Ut vero commissio administrationis bonorum facilius et accuratius absolvatur, administrator omnia, quae ad id conducunt, *iusto tempore praeparet* et quidem; cognoscere studeat ambitum et statum bonorum *ecclesiae parochialis et ecclesiarum filiarum*, nec non bonorum *beneficialium* et eorum, quae fors ad *praedecessorem* pertinent.

1. Statum atque ambitum bonorum *ecclesiarum* cognoscet:

a) *ex inventario* ecclesiastico, in quo omnia bona descripta inveniuntur;

b) *ex protocollo* confecto tempore, quo praecessori administratio bonorum commissa fuit;

c) *e ratione ultima* ab ordinariatu probata, cui adiacet consignatio omnium bonorum;

d) *e diurnali ecclesiastico*, in quo proventus et exitus accurate describuntur, quodque cum pecunia numerata *arcae nummariae* («cassae») concordare debet;

e) requirat *elenchum*, in quo obligationes publicae, libelli cassae parsimoniales et debitores recensentur, conferat cum inventario et ultima ratione, inquiratque in *archivio*, utrum omnes obligationes, omnes *syngraphae* nec non omnes libelli cassae parsimoniales praesto sint necne;

f) quaerat insuper, num omnes obligationes et libelli cassae parsimoniales *vinculo* necessario provisi sint, num praecessor omnes *fructus* perceperit et legitime applicuerit, num omnes *fundationes* confirmatae earumque proventus rite distributi sint;

g) inquirat in *aedificia ecclesiastica*: in ecclesiam parochialem, ecclesias filiales, aedes pro aedituo vel organista,

ut de statu earum, imprimis tecti, murorum, portarum, fenestrarum iudicium sibi formare possit;

h) ultimo *agros*, prata, silvas non praetergrediatur, nam et de horum statu cognitionem certam acquirat sibi oportet; fines quoque horum accurate cognoscat curetque, ut signo visibili notentur, nisi id iam factum sit.

2. Eodem fere modo cognoscere studeat *bona beneficialia*, quorum proventibus sustentetur beneficiatus.

Ad obtinendum hunc finem ipsi servire debet;

a) *inventarium* bonorum beneficialium;

b) *protocollum* de commissione bonorum facta praecessori;

c) *fassio* praecessoris exarata eum in finem, ut cognoscatur, utrum proventus beneficii congruam pro clero stabilitam assequantur necne atque *fassio* exarata eum in finem, ut census proventuum personalis stabiliri potuerit;

d) *diurnale* oeconomicum, in quo proventus et exitus oeconomiae accurate designati inveniuntur;

e) revisioni demum subiiciat, *aedificia beneficialia*, *agros*, *prata*, *silvas*, ut cognoscat statum eorum, in quo a praecessore relicta fuerunt, nec non limites, utrum determinati et signis provisi sint.

Valde commendatur, ut imprimis ad perquirendum statum omnium aedificiorum, silvarum, agrorum, pratorum sibi adiungat *vitricos* ecclesiarum vel etiam alios viros in re *peritos*, ut deinde iudicium latum de statu aedificiorum et possessionum certe iustum sit atque aequum.

3. Diiudicet postremo, num *praedecessor* omnes fructus iam perceperit, necne, praepremis, num ad reficiendos defectus, qui forsitan in bonis mobilibus vel immobilibus tum ecclesiae tum beneficii detecti fuerint, praecessor obligari debeat.

Si beneficium vacavit *morte praecessoris* et separatione facta bonorum ipsius a bonis ecclesiae et beneficii defectus varii inventi fuerint, regressus patet ad haereditatem, cui summa ad defectus reparandos necessaria detrahi debet.

Commissio.

Qua praeparatione facta a decano, qua commissario episcopali *dies statuatur*, quo omnia bona ecclesiastica curae administratoris committantur. Tunc 1. dies significetur:

- a) *vitricis* ecclesiae parochialis et ecclesiarum filialium;
- b) *patrono privato*, si per se vel per alium substitutum praesens esse desiderat;
- c) *potestati civili*, si parochia patronatus est caesarei vel fundi religionis.

2. Die assignata omnia bona administratori *praesentibus vitricis et patrono, si forsitan comparuit, committuntur*. Desuper protocollum conficiatur et quidem triplex, in quo omnia bona forma praescripta separatim enumerentur, status aedificiorum et possessionum describatur, simulque addatur, num ob defectus inventos in bonis mobilibus vel immobilibus praecessori obligationes plus minusve graves incumbant.

Per se patet in protocollo libros quoque ecclesiasticos esse enumerandos, praecipue matriculas, quae administratori traditae fuerunt.

b) Quid agat beneficiatus?

Tempore canonico vel forsitan adhuc longiore elapso beneficium sacerdoti prae ceteris digno atque idoneo confertur.

Novus *beneficiatus* ab Ordinario vel eiusdem Vicario generali per installationem in possessionem beneficii inducitur eique tum cura fidelium spiritualis, tum cura bonorum omnium mobilium et immobilium committitur. Die stabilita solemniter ingressu in parochiam curam utramque de facto in se suscipit.

Quoad *administrationem bonorum* attendat ad sequentia:

- 1. *cognoscere* studeat vel saltem in memoriam sibi revocare, quid de acquisitione, administratione et alienatione bonorum ecclesiasticorum statutum sit per *leges ecclesiae generales*¹⁾, per *leges dioecesanarum* nec non per *leges civiles*, quae apud nos ab ecclesia receptae sunt²⁾;

¹⁾ Cfr. supra tit. II. c. I., § 1.

²⁾ Lege hanc § 2.

2. eodem modo, quo administrator, ipse quoque in *ambitum et statum bonorum* tum ecclesiae parochialis et filialium tum beneficialium inquirat. Innixus protocollo in manibus administratoris ceterisque instrumentis et libris, duce administratore, vitricis et peritis lustret omnia bona mobilia, recenseat varia iuria ecclesiarum et beneficii, inspiciat aedificia, agros, prata, silvas.

Beneficiatus *ne acquiescat* prioribus protocollis neque meris assertionibus praecessoris, vel administratoris et vitricorum, sed *ipse in propria persona* in omnes partes bonorum inquirat; nam ipse rationem dare debet coram Deo et superioribus, num officio suo in administratione bonorum, quae inviolabilia sunt et sacra, satisfecerit necne;

3. ultimo *praeparet protocollum* in quo omnia bona, prouti sunt, describuntur, ut negotium formalis commissionis bonorum in manus suas facilius et accuratius expediatur;

4. praeparatione finita die stabilito beneficiato bona omnia temporalia per *decanum* praesentibus *vitricis* omnium ecclesiarum, quae in ambitu parochiae sunt, praesente quoque vel saltem invitato *patrono* publico et patrono privato, si forte praesens esse vult, nec non *administratore* administranda committuntur.

Protocollum *accurate* conficiatur; nam *visitatores* legitimi, imprimis episcopus, ope huius protocolli iudicium iustum et aequum de administratione bonorum formare sibi atque proferre poterunt.

2. De administratione ipsa.

Administratio bonorum magnas nec non perpetuas generat curas atque continuos imponit labores tum *administratori* constituto ad tempus beneficii vacantis, tum et quidem praeprimis *beneficiato* legitime installato.

a) De cura administratoris.

Concedimus, munus administratoris valde *molestum* esse et *periculis* plenum. Caveat ne ecclesiae damnum inferat, neque in baratrum debitorum personalium semet praecipitet.

Quapropter omnem suum agendi modum rite disponat attendatque praecipue ad sequentia:

1. Omnia bona tum mobilia, tum immobilia conservet *in statu quo*; *reparationes* non suscipiat nisi revera necessariae sunt; idem valet de *permutatione* quacumque sive in elocandis pecuniis sive in colendis possessionibus; *necessarias* vero *reparationes* vel alias transactiones absque approbatione *ordinariatus*, resp. *potestatis civilis* ne incipiat; si agitur de bonis ecclesiae, consilium quoque cum *vitricis* ineat;

2. quoad bona ecclesiarum parochialis et filialium curet, ut *fructus omnes percipiat*, praecipue illos, qui fors e locatione agrorum vel a pecunia investita apud privatos proveniunt; *onera* quoque omnia solvat, *expensasque* currentes faciat;

3. omnia data et percepta ecclesiarum in *libro diurnali* fideliter describat, nec non in *libris*, in quibus *debitores* tum privati tum publici consignati sunt, accurate significet memor rationis reddendae ordinariatus resp. potestati civili ad finem anni civilis;

4. idem valet intuitu *bonorum beneficialium*, quibus curam impendat quasi anxiosam memor rationis intercalaris, a qua sustentatio propria et proventus proprii dependent; propter incuriam fere semper culpabilem administratores non pauci damna gravia, hinc inde vix reparabilia, passi sunt;

5. *proventus enim intercalaris* in fundum religionis, qui permittente ecclesia a potestate civili administratur, fluunt; ideo potestas civilis *rationes intercalares* simul cum probationibus minutissimis exigit; finita administratione enim determinari debent proventus, qui obveniant fundo religionis et administratori, quique successori.

6. ideo in *diario speciali* omnes proventus et exitus accurate describat, quod facile erit quoad proventus e pecunia numerata, ex obligationibus vel syngraphis vel e locatione possessionum;

7. si vero cum beneficio *oeconomia* coniuncta invenitur, suadet, ut ad annum tantum *locetur* et quidem publico concursu nec non permittente ordinariatu; *instrumentum huius locationis* servari et rationibus intercalaribus adiici debet; si

vero administrator universam oeconomiam vel partem eiusdem ipse curare vult, e. gr. vineam vel agros tunc *diurnale teneat oeconomicum*, in quo omnes expensas omnesque proventus fideliter describat, ut in rationibus intercalaribus illos absque ulla difficultate possit probare;

8. decurrente administratione nemini praeter administratorem competit *ius percipiendi quoslibet fructus* beneficii non exceptis illis, qui fors praecessori vel eiusdem haeredibus debentur, nam rationibus intercalaribus demum separatio necessaria fructuum perficietur;

9. *pro sustentatione* administratoris legibus civilibus¹⁾ ita provisum est, ut initio cuiuslibet mensis et quidem anticipate *salarium* determinatum illi solvatur, vel ut ipse sustentationem sibi procuret e *proventibus* beneficii, ita tamen ut summa legibus determinata rationibus intercalaribus in rubricam expensarum inseratur; vi quidem legis modus unus vel alter libero administratoris arbitrio relinquitur, qui suam desuper voluntatem gubernio infra mensem notam faciat; *in nostra vero dioecesi propter graves difficultates usu venit, ut administratori sustentatio e proventibus beneficii assignetur.*

Si instructionem hanc administrator observaverit, finita administratione rationem iusto tempore et absque damno reddere poterit.

b) De cura parochi.

Parochus installatus ampliores in se suscepit obligationes prae administratore non solum quoad curam spiritualem, sed etiam quoad administrationem omnium bonorum ecclesiasticorum, quapropter administrationi in genere nec non omnibus eiusdem partibus magnam impendant sollicitudinem.

Cum vero bona ecclesiarum parochialis et filialium separatim a bonis beneficialibus administrari debeant, nec non modo aliquantum diverso, ideo officia quoque parochi intuitu *bonorum ecclesiarum* atque *bonorum beneficialium* separatim inculcentur.

¹⁾ Lex de 29. Sept. 1898. § 2.

Bona ecclesiarum.

Ad legitimam administrationem requiritur primo, ut omnes *consignationes* in scriptis et libris pro ordinata administratione necessariae haud ulla neglecta rite scribantur, atque secundo, ut *leges de conservatione* nec non de immutatione bonorum ad minutissimas usque formalitates observentur.

a) De scriptis et libris statuitur:

1. *Protocollum*, exaratum tempore commissionis bonorum in curam parochi, servetur in archivio.

2. *Inventarium* bonorum ecclesiarum exaretur novum et quidem separatim pro ecclesia parochiali et pro qualibet ecclesia filiali, nisi inventarium iam existens nuper exaratum fuerit atque propterea adhuc sufficiat.

Parochus strenue obligatur, ut *immutationem* quamlibet in bonis ecclesiarum ad finem inventarii explicite et nominatim describat, sive sint incrementa, sive imminutio pretii propter usum, sive permutationes vel alienationes vel interitus; si debitor summam debitam restituit, notetur utrum et quando scripto illi concessum fuerit ius delendi debitum in libris publicis.

Quolibet *decennio* conficiantur inventaria nova, nisi decanus causam habuerit *dispensandi* ab hac obligatione, eo quod decursu decennii vix ullae mutationes in bonis locum habuerint et additamentis in inventario facile dignoscantur. Dispensatio ad finem inventarii adnotetur.

3. Omnino necessarius est *liber*, in quo omnes *obligationes*, *libri cassae parsimonialis* et *debitores* privati accurate descripti inveniuntur et quidem cum rubricis, unde patebit census debitus, tempus solutionis nec non solutio iam facta vel omissa.

In initio vel ad finem *index* exaretur omnium, addita *pagina*, in qua singuli debitores publici vel privati consignati habentur.

Permutatio quaelibet in investimento pecuniae e. gr. si debitor pecuniam solvit, si pro pecunia elocata in cassa par-

simoniali obligatio emitur, accurate notetur in eadem pagina libri, in qua invenitur summa nunc aliter investita; notetur dies pecuniae a debitore solutae, nec non modus et dies novae elocationis.

4. *Necessarius est liber dati et expensi vel diarium ecclesiasticum*, in quo proventus omnes et exitus ecclesiarum describantur.

Diarium proprium sit pro ecclesia parochiali et pro qualibet ecclesia filiali, nisi proventus ecclesiarum filialium valde sunt exigui; in quo casu in uno diario pro singulis ecclesiis folia necessaria designentur, ita ut nihilominus rationes separatim pro qualibet ecclesia confici possint.

Describantur vero *omnes* proventus et exitus nullo excepto; ergo varii census, collectae in ecclesia, donationes licet ad liberam dispositionem parochi.

Permutatio quoque in elocatione pecuniae e diario fiat evidens, nam tum perceptio pecuniae e. g. a debitore, e cassa parsimoniali, tum nova elocatio e rubricis huius diarii clare pateant. Nam solummodo hac via parochus discrepantiam declarare poterit inter primum protocollum vel inventarium et praesentem statum pecuniae.

5. Praesto sit praeterea *liber missarum fundatarum et fundi religionis*. Ex hoc libro primo obtutu pateat numerus foundationum, nomen fundatorum, obligationes missarum vel aliarum functionum, elocatio pecuniae, divisio inter participantes nec non persolutio obligationis. Voluntas enim fundatorum sancte impleatur; ergo providendum est, ne oblivioni detur, quod vero absque tali libro vix praecaveri poterit.

6. In speciali *libro sedilium* in ecclesia pateat tum persona, cui usus determinatae sedis competit, tum summa quotannis solvenda, tum solutio ipsa. Nemo audeat affirmare, in ecclesia ordinem absque hoc libro servari posse.

7. Postremo *liber quoque funeralium* procurari debet, etenim funera quoque fontem constituunt proventuum ecclesiasticorum, quapropter talis liber omnino necessarius est.

Ex illo insuper probari poterit tum taxae impositio, tum eiusdem solutio, qua probatione ansa adimitur variis querelis immo et accusationibus in foro civili.

b) De conservatione et permutatione bonorum ecclesiarum parochialis vel filialium.

Conservatio sequentibus normis ordinatur.

1. Parochus curam gerat, ut omnes possessiones ecclesiarum, etiam coemeterium, *in publico libro fundorum* inscribantur qua proprietates istarum ecclesiarum. *Damna* possessionibus illata statim *procuratori fiscali* denuntientur. Idem valet de obligationibus vel libellis cassae parsimonialis, quae *vinculo* proprietatis sint munitae. Curent denique, ut aedificia *in statu bono* conserventur.

2. *Omnes proventus* iusto tempore *exigantur*, ne fors praescribantur vel actio iudicialis impossibilis fiat, quod eveniret, si exactio per tres annos negligeretur:

Proventus accepti statim tum *libro diurnali*, tum *elencho debitorum* inserantur, ut porta erroribus praecludatur. Eadem ex causa pro quolibet debitore privato *parvus libellus* praescribitur, in quo solutio praestita adnotetur.

Expensae currentes absque ulteriori permissione superiorum praestari possunt. *Expensae vero extraordinariae*, quae *in eadem re decursu unius anni summam 60 coronarum* superant, expendi non possunt absque licentia *decani*; pro illis, quae *summam 120 coronarum superant*, exigitur licentia *Ordinariatus*.

3. Substantia omnium bonorum conservari debet. Hoc valet de capitali, de agris, de pratis, de silvis, de aedificiis.

Exactio pecuniae investitae, alienatio bonorum, permutatio bonorum quaecumque licite et valide fieri non potest absque *licentia* obtinenda tum ab ordinariatu, tum a potestate civili.

4. Sollicitudo magna impendi debet *novis foundationibus* missarum vel aliarum sacrarum functionum. Procurari enim debet tum pecuniae fructuosa *elocatio*, tum foundationis legitima *erectio*.

5. Cum ab ecclesia *vitrici* permittantur, ut nomine parochianorum partes habeant in administrandis bonis ecclesiarum, parochus *opem eorum non recuset*, immo in omnibus negotiis, saltem difficilioribus adhibeat.

Quapropter *mandamus* parochis, ut vitricos de *statu bonorum instruant*, ideo v. gr. pecunias oblatas simul cum ipsis numerent, in annuali ratione reddenda de proventu et exitu informent, decurrente anno saepius cum illis consilium capiant, maioresque expensas absque eorum consensu non faciant.

Insuper volumus, ut in *deputandis vitricis parochi vota fidelium* perquirant, neque pro lubitu viros quoscumque fors sibi bene visos seligant.

Mandamus quoque, ut quolibet *triennio* elapso vitrici vel novi, vel priores de novo deputentur modo in nostra dioecesi praescripto. Hoc mandato non observato fieri potest, ut vitrici nimis potentes evadant, partes inter parochianos sibi acquirant, in ecclesia praedominentur, neque absque scandalis removeri possint.¹⁾

6. Praeter vitricos *patronus* privatus ius habet informationis de statu bonorum ecclesiarum; quapropter facultas inquirendi in statum bonorum ei non denegetur. — Patronus autem publicus alio modo ius suum exercet.

7. Ultimo necessaria est *cassa ecclesiastica*, et quidem posita in loco tuto et munita *tribus seris tribusque clavibus*, in qua tum documenta maioris momenti, tum pecunia numerata recondi possit. Suadentur sic dictae *cassae* »Wertheimer« utpote securitatem maiorem praebentes, licet non tres sed duas claves habeant.

Bona beneficialia.

Parochus *non habet ius dominii directi* in bona beneficialia; sed hoc ius est *penes officium ecclesiasticum*, quod ut pia causa censetur subiectum iuris dominii in bona beneficialia ipsi adnexa.

Est autem parochus primo *defensor* beneficii, qui ipsius res et iura tueri debet; dein etiam *tutor et curator* beneficii,

¹⁾ Cfr. Anweisung zur Vermögensverwaltung.

qui bonis sui pupilli singulari circumspectione consulere debet; ultimo *administrator* bonorum sui beneficii.

Intuitu vero *fructuum* parochus est verus *usufructuarius*, ita ut omnes fructus pro rata temporis suos facere atque iure domini privati possidere possit.

Ex hac relatione parochi in beneficium, eiusdem sc. substantiam et fructus, sequentes pro ipso oriuntur obligationes et quidem quoad *substantiam* et *quoad fructus*.

a) Obligationes quoad substantiam.

1. Cavere tenetur, ne *substantia* beneficii reddatur *deterior*, quo in casu propriis sumptibus damnum resarcire obligatur.

2. Onus illi incumbit aedificia beneficialia *sarta tecta* servandi. *Reparationes minoris momenti*, v. gr. tecti, portarum, fenestrarum, podii suis sumptibus perficiat. *Reparationes vero maiores* ne suscipiat absque formalitatibus iure praescriptis, nisi *certus* sit fore, ut via privata donis benefactorum sumptus sufficientes obtineat.

3. *Praedia locare* propria auctoritate ne audeat *ultra triennium et absque clausula* locationem evadere nullam casu suae mortis.

Locare vero *praedia ultra triennium* licitum non est nisi obtenta licentia ordinariatus et potestatis civilis et modis praescriptis.

4. *Silvas* quoque in statu quo conservare obligatur. Quapropter solummodo illam quantitatem arborum caedere potest, quam absque damno successoris leges civiles caedere permittunt.

Si ex gravi causa *massa maior* caedi debet, fructus percepti non cedunt parochi, sed substantiae, quapropter fructuose locari debent.

5. *Pecunia* cum necessariis cautionibus et utiliter investienda est et quidem ordinarie in bonis stabilibus, secundo etiam in tabulis debiti publici, prouti de peculio ecclesiarum definitum est.

6. Ut vero administrationis suae rationem reddere possit necesse et, ut sequentes consignationes praesto habeat:

a) *Protocolum* exaratum in ingressu administrationis, in quo bona beneficialia describuntur.

b) *Inventarium* bonorum beneficialium, de quo eadem valent praescriptiones ac de inventario bonorum ecclesiae parochialis et filialium.

c) *Fassio* nempotestati civili exhibendam, ut sibi persuadeat, num proventus beneficiales congruam debitam attingant nec ne.

d) *Diurnale oeconomicum*, in quo expensae et proventus beneficii qua talis consignantur, quod praecipue tunc omnino necessarium est, si parochus praedia ipse colit. Quae necessitas praeprimis tunc patet, quando parochus morte vel translatione beneficium dimittit et propterea fructus, qui pro rata temporis illi obveniunt, dimetiri oportet.

b) *Obligationes quoad usumfructum.*

Quoad *usumfructum* proventuum beneficii beneficiati omnino libere disponere non possunt, sed propter *naturam* proventuum, quibus fruuntur, variis obligationibus tum in *vita* tum in *morte* ligantur.

1. Parochi bonis quidem *patrimonialibus et quasipatrimonialibus* omnino libere disponere possunt; meminerint vero, quod fructus ex *reditibus vere et proprie beneficialibus* perceptos, qui supersunt post obtentam congruam sustentationem, in *causas pias* vel eleemosynas pauperum erogare teneantur.

Quae *obligatio* beneficiatorum expendendi superfluos redditus beneficiales ad causas pias est *certa et indubia*, estque repetenda ex lege ecclesiastica, cui obedientia debetur.

2. Inde variae fluunt sequelae in *condendis testamentis*.

Beneficiati *libere disponere possunt* de bonis patrimonialibus et de bonis, quae his aequiparantur.

De bonis vero *e reditibus beneficialibus* acquisitis, neque inter vivos in causas pias erogatis, in testamento disponere quidem possunt, at tantum ad *causas pias*.

Si vero ab intestato moriuntur, tunc *haeredes in conscientia eodem onere gravantur*, quo ipsi clerici defuncti erant

obstricti. Cum vero difficile sit, distinguere fructus vere beneficales a reliquis, haeredes non sunt inquietandi.

3 Rebus ita stantibus parochi et clerici omnes monentur, ne *instituti St. Stanislai obliviscantur*, eo quod vix opus datur magis meritorium ac est cura pro conservanda iuventute in vera fide et moribus christianis, pro educandis laicis cultis persuasione et vita vere christianis, praecipue pro procurando bono clero atque exemplari.

3. De reddenda ratione administrationis.

Parochio et administratori officium incumbit reddendi *rationem de administratione bonorum ecclesiarum* tum parochialis tum filialium, quae ratio quotannis elapso anno civili confici debet.

Quod vero bona beneficialia attinet, distinguendum est inter substantiam et inter fructum eorum. Relate ad *substantiam* quotannis fateri debent eiusdem incrementa vel decrementa. Relate vero ad *fructus parochus* omnes facit suos, quapropter de usu eorum nullam tenetur reddere rationem nisi soli Deo. Fructus vero, qui tempore *vacaturae* obveniunt, pro rata temporis in *fundum religionis* fluunt, neque administratori, eos sibi applicare, fas est; sed pro administratione proventus sibi a lege assignatos e fundo religionis, vel nomine huius fundi e redditibus beneficii percipit. Ut vero pars proventuum applicanda fundo religionis iuste designetur necesse est, ut administrator *rationem intercalarem* tempore determinato ponat.

a) De ratione intercalari.¹⁾

Ut ratio intercalaris rite conficiatur, accurate definiantur *tempus intercalare, proventus intercalares et divisio proventuum*

Tempus intercalare.

Tempus intercalare sensum habet *strictiorem vel latiore*:

1. Tempus intercalare sensu *strictiori* denotat dies *vacaturae beneficii*. *Inchoat* vero a die investiturae beneficiati

¹⁾ Poč, l. c. pg. 338; Anweisung § 149.

in novum beneficium, vel die inchoatae pensionis aut prima die post mortem secutam; *terminatur* vero die ante installationem novi beneficiati.

2. Tempus intercalare sensu *latiori* complectitur integrum *annum canonicum*, infra quem vacatura contigit, i. e. tempus a festo S. Georgii 24. aprilis anni currentis usque ad illud festum et illum diem anni sequentis.

Si vero vacatura *ultra* hoc festum perdurat, tunc *duo anni* intercalares computantur.

Haec distinctio prae oculis habeatur in instruenda ratione intercalari nec non determinandis fructibus, qui singulis participantibus obveniunt.

Proventus intercalares.

Quod de tempore intercalari diximus, idem etiam de proventibus statuendum est.

1. Nomine »proventuum intercalarium« designantur proventus *integri anni canonici*. De his proventibus animadvertendum est:

a) fructus *praediorum* in fassione declarandi sunt illi, qui *revera* obtenti sunt, non vero puri fructus catastrales; quapropter rationi speciale computum oeconomicum tamquam instrumentum probationis adiciatur;

si vero *elocatio* praediorum, quae nonnisi ope publicae licitationis fiat, locum habuit, tunc proventus probari debent e protocollo licitationis:

fructus *sibi reservati* ab administratore inter proventus assignari debent et quidem pretio locali;

idem observetur quoad fructus e silvis, unde administrator nec ad usum proprium ligna gratis habere potest, atque de fructibus e *vineis*, quae ob periculum deteriorationis numquam locari possunt.

Proventibus adiciantur omnes fructus, qui ratione beneficii obveniunt atque in *fassione beneficiati* approbati sunt.

b) A proventibus detrahi debent *expensae* et quidem impensae necessariae pro *oeconomia* curanda, quibus *merces*

quoque servorum et ancillarum, *quae oeconomiae causa* tenentur, computari debet;

inter expensas veniunt varia *vectigalia* beneficio imposita;

in genere omnes *praestationes* debitae intuitu beneficii, etiam pensiones beneficii impositae nec non in *fassione* approbatae.

c) Ad varias assertiones oeconomicas a *praefecto communitatis* declaratio exigitur, eas circumstantiis localibus *revera* respondere.

2. Nomine »proventuum intercalarium« sensu strictiori designantur proventus vacaturae, qui fundo religionis obveniunt.

Isti proventus componuntur:

a) *e parte proventuum integri anni* pro rata temporis atque

b) *e proventibus attingentibus solummodo tempus vacaturae* v. gr. proventus stolae nudaе, proventus capellaniae eo tempore vacantis, expensae ob remunerationem pro duplici servitio, pensio antecessori solvenda.

Stipendium vero pro *missis manualibus et fundatis* nec non pro aliis functionibus sacris reliquitur administratori; pro missis pro *populo* et pro missis beneficialibus administrator nihil exigere potest; pro missis vero fundi religionis conceditur stipendium.

Divisio proventuum intercalarium.

Divisio proventuum integri anni fieri debet inter antecessorem, fundum religionis et successorem et quidem cui libet horum *pro rata temporis*.

Ut haec divisio iusta sit, prae oculis habeantur, quae sequuntur:

a) annus oeconomicus censetur habere 360 dies, mensis vero dies 30; hoc posito haud difficile portiones singulorum participantium determinabuntur;

b) ista pars tunc comparari debet cum summa, quam antecessor et successor iam perceperunt, unde determinari

poterit, qualis summa illis adhuc debeatur vel qualem summam fundo religionis restituere teneantur;

c) eodem modo comparari debent fructus et quidem fructus intercalares latiori sensu simul cum proventibus intercalaribus strictiori sensu, quos administrator iam percepit cum salario, quod vi legum illi debetur, unde patebit, numquid e fundo religionis adhuc exigere vel fundo religionis restituere teneatur.

d) *potestas civilis* non attendit nisi *ad partem debitam fundo religionis*; quapropter in computo intercalari non proponatur nisi isthaec pars; unde comparatione facta cum salario administratoris patebit summa, quam administrator fundo religionis, aut fundus religionis administratori solvere teneatur;¹⁾ partes vero participantes inter se conveniant;

e) cum vero in *determinanda parte*, quae e proventibus in pecunia numerata, in lignis, in fructibus oeconomiae, in collectura, e variis foundationibus participantibus obveniat, *saepius difficultates haud spernendae suboriantur*, ad praecavendas varias lites *Synodus statuit*.²⁾

1. Quoad proventus e *variis foundationibus* Synodus statuit:

De proventibus e *missis fundatis* aliisque *functionibus fundatis* quilibet eam partem percipit, quae pro functionibus persolutis vi foundationis determinata est. Quoad foundationes, quae decursu anni persolvi debent, *quin dies mensis determinatus* sit, caveat beneficiatus vel administrator, ne relictis foundationibus *tenuibus* successor ipse *uberiores* tantummodo persolvat;

quoad *missas*, quae *beneficio* inhaerent atque propterea in congruam computantur, tenendum est: si proventus istius foundationis *beneficialis* tam *tenuis* sunt, ut pro singulis missis tantummodo *taxa* dioecesana, vel summa, quae illam taxam *notabiliter haud* superat, obveniat, fructus dividatur pro *rata temporis*. Si vero fructus *uberiores* sunt, tunc detracta ab

¹⁾ Poč, I. c., pg. 341; Anweisung § 148—149.

²⁾ Skof. List, an. 1907, pg. 65, sqq.

illis taxa dioecesana pro missis pars proventuum superabundans inter participantes pro rata temporis dividatur. Idem in qualibet alia *simili fundatione* tenendum est. — In hoc casu annus computari solet *solaris*.

2. Quoad *collecturam* tenendum est, *omnem collecturam* tum liberam tum obligatam inter participantes pro rata temporis dividendam esse; prius vero expensae pro collectura a summa detrahantur, iique, qui illas facere debuit, rependantur. Suadetur, ut successori fructus naturales: lignum, frumentum, foenum, aliaque relinquantur, non autem pretium illorum, nam si e. g. hieme succederet, obiecta praedicta, quibus indiget, nonnisi pretio magno comparare sibi posset. — In hac divisione annus computatur canonicus, sc. a S. Georgio usque ad S. Georgium.

3. Quoad *fructus e praediis beneficialibus*, quorum iusta divisio saepe valde difficilis et vix possibilis est, Synodus statuit:

Si praedio *fundationes* v. g. missarum inhaerent, expensae et fructus illi obveniunt, qui onera portavit, vel si antecessor et successor partem onerum portavit, tunc detractis expensis fructus inter utrumque pro illa parte distribuuntur;

si praedium, quocum varia onera v. g. missarum coniuncta sunt, ad *beneficium* pertinet, cui meliorum proventuum causa donatum fuit, distributio modo fiat eodem, sicut supra de missis beneficialibus stabilitum fuit: detractis expensis uterque participantium accipit taxam pro onere ab ipso persoluto, reliqua vero summa inter utrumque pro rata temporis dividitur;

si vero praedium ad *nuda bona beneficialia absque ulteriori onere* pertinet, tunc distinguendum est:

quando permutatio in persona beneficiati *in festo Sancti Georgii die 24. Aprilis* fit, *omnes fructus*, qui iam collecti sunt, antecessori obveniunt; si vero frumentum etc. hiemale vel vernale seminavit, cuius fructus successoris erunt, antecessor ab illo nihil revindicet praeter *expensas necessarias pro cultura*, scilicet pretium laboris, stercoris et seminis; consuetudo rependendi antecessori *duplex pretium seminis*

nostris temporibus, quibus operarii tam magnam exigunt mercedem, sustineri amplius non potest. *Diarium oeconomicum* hoc in casu optima praestabit servitia; illo deficiente expensae secundum aequitatem computentur;

quando autem permutatio beneficiati *infra aliam anni partem* fit, solutis antecessori expensis fructus pro rata temporis inter utrumque dividuntur; si antecessor seminavit, successor autem messem procurabit, tunc valor fructuum adhuc stantium stabilitus a peritis detractis expensis, quos uterque beneficiatus pro cultura habuit, inter utrumque pro rata temporis dividatur.

Vectigalia, quae pro praedio solvenda sunt, inter beneficiatos pro rata servitii distribuuntur.

Quando vero usus praedii *locatione* ad tertiam personam translatus fuit, hoc in casu inter utrumque beneficiatum pro rata temporis dividuntur tum vectigalia, tum pretium pro locatione obtentum et quidem semper, quocumque anni tempore permutatio facta est.

Hoc in casu annus computatur canonicus non vero solaris vel civilis.

4. Quoad *silvas* beneficiatus tantam lignorum quantitatem caedere potest, quanta pro calefactione et pro reparaturis aedificiorum necessario requiritur, si leges hunc in finem conditae, caesionem tantae quantitatis permittunt. *Ligna*, quae tempore permutationis ad calefaciendum vel ad reparaturas *supersunt*, antecessori non licet vendere, vel auferre, sed relinquere illa debet successor, qui expensas habitas rependere illi tenetur. *Vectigalia* uterque pro rata temporis solvit.

5. Fructus e *vineis* detractis expensis *pro rata temporis* inter utrumque beneficiatum distribuitur.

6. *Casu dissensionis* inter antecessorem et successorem sequens modus observetur:

si *cooperatores* dissentiunt, rem componat *parochus*, cui omnes circumstantiae notae sunt; si compositio non placet, recursus ad decanum patet; casu quo *decanus et parochus*

consentiunt, recursus ulterior *non* datur; si vero dissentiunt, recursus ad Ordinariatum permittitur;

si vero parochi, vel parochus et administrator dissentiunt, rem componere studeat decanus, qui qua installator novi beneficiati circumstantias omnes bene novit; si beneficiati cum iudicio decani contenti non sunt, lis Ordinariatui dirimenda proponatur.

b) De ratione annuali ecclesiastica.

Cum bona ecclesiastica sacrum prae se ferant charactere, non tantummodo administratio eorum legitime peragatur, sed etiam ratio quotannis reddenda fideliter componatur. Quapropter iam *per decursum anni* praeparentur omnia, quae ad rationem faciliorem conducant, *anno vero elapso* ratio legitime absolvatur.

Per decursum anni.

Decurrente anno rationis reddendae causa prae oculis haec habeantur:

1. singulae expensae, quae non fiant nisi postulante iusta causa, *documentis* probentur v. gr. protocollo licitationis, computis subscriptis a venditoribus, a percipientibus;

2. *fructus* omnes iusto tempore percipiantur; ideo v. gr. omnes *debitores* tempore suo usuras, *usufructuarii* agrorum vero conductam solvant mercedem; nisi solverint, morneantur; census quoque ex *obligationibus* status percipiantur;

3. *fundationes* novae statim Ordinariatui ad confirmationem proponantur;

4. *mutationes* in statu bonorum accurate notentur simulque conserventur licentiae scriptae Ordinaria tui vel potestatis civilis.

Anno elapso.

Anno elapso rationes statim absque ulla cunctatione exarentur:

1. Ad rationem componendam viam sternet ratio ultima approbata ab Ordinariatu;

2. in omnibus datis et acceptis concordare debet ratio cum diurnali ecclesiastico;

3. documenta et probationes prouti praescribuntur, colligantur et conficiantur;

4. ratione composita invitentur *vitrici*, ut rationem sua subscriptione approbent; si patronus postulaverit rationem, ratio illi ad manus mitti potest; immo patrono permittitur, ut suis expensis copiam sibi procuret;

5. *vitricis ratio omnesque eiusdem partes explicentur*; occasio ipsis praebeatur procurandi sibi persuasionem substantiam omnem mansisse intactam: adesse ergo omnes obligationes, omnes syngraphas, omnes res pretiosas, omnes res mobiles et immobiles;

6. *aedificia* omnia ecclesiastica et beneficialia revisioni subiiciantur, ut statu cognito necessariae fors reparationes ordinentur, vel in casibus difficilioribus periti ad sententiam dicendam provocentur;

7. *vitrici et patronus Ordinariatum de negligentia in servandis et reparandis aedificiis* certiore reddere possunt, immo obligantur.

8. *Ratio* composita saltem usque ad diem 15. Februarii decano mittatur, qui facta revisione nec non additis necessariis vel utilibus observationibus illam quam primum ad Ordinariatum expediturus est.¹⁾

Cap. II.

De negotiis cancellariae.

Ad curam animarum negotia quoque cancellariae, licet nexu remotiori, pertinent. Quae negotia bonus curator animarum haud negliget, sed iusto tempore et praescripto ordine expeditare sataget.

Quapropter prompto animo *commercium* cum variis aliis officiis sustinebit, *libros omnes*, qui plus minusve stricte

¹⁾ Instructio uberior porrigitur in Poč, I. r., pg. 290—312; Anweisung §§ 123—134.

praecipiantur, sibi procurabit nec non legitime exarabit, postremo *tabularium* (archivium) exemplariter ordinatum conservabit, nec non cooperatores desuper sufficienter informabit.

§ 1.

De commercio cum officiis.

Curator animarum multa negotia expedire non poterit, nisi res ad illas pertinentes *scriptis mandaverit et scriptotenus* cum aliis officiis sibi paribus vel superioribus, ecclesiasticis vel civilibus, saepe saepius *communicaverit*.

Ut hanc quoque partem officiorum rite adimpleat, nec ullam ignorantiam in sui ignominiam prae se ferat, attendat oportet ad *naturam* variorum actorum, quae scriptis sunt exaranda, ad *formam* eorum atque ad *protocollum gestorum*.

1 De natura scriptorum.

Quoad *naturam* eorum, quae scriptis expediri debent, attendat curator animarum:

a) *personam*, ad quam scriptum dirigatur: utrum confiendum sit pro persona privata et pro usu privato, an pro usu publico, num dirigendum sit ad officium civile an ecclesiasticum, ad aequalene an sibi praepositum, rectane via, an via decanatus vel ordinariatus;

b) *genus* scripti exarandi: litteraene, an preces supplices, informationes, querelae, recursus, documenta, exemplaria apographa, (copiae), litterae duplices (duplicata), attestations, pacta, contractus, protocolla, promemoria;

c) *modum*, quo tale scriptum pro persona, ad quam dirigatur et pro natura sua concipi debeat; nam decursu temporis pro variis scriptis *stilus proprius* invaluit, quapropter curator animarum hunc quoque stilum in negotiis expediendis probe addiscat, ne forte scriptum propter varios defectus invalidum sit.¹⁾

¹⁾ Vide Poč, Duh. poslovník, §§ 1. – 29.

2. De forma scriptorum.

Curator animarum ad formam quoque scriptorum attendat, tum ad *intrinsecam*, quae e natura rei fluit, tum ad *extrinsecam*, quae decursu temporis in praxi obtinuit; et quidem

a) quoad *formam intrinsecam* stilus ecclesiasticus postulat primo *omnimodam veritatem*; tenor igitur rebus et circumstantiis omnino correspondeat immunisque sit ab omni subreptione vel obreptione;

brevitatem et simplicitatem: ambages, repetitiones, multiloquium omnino excludantur;

dexteritatem, quae formas grammaticae et syntaxis non negligit, longas periodos vitat, rethoricas exuberationes respuit, paucisque verbis omnia declarare nititur; quapropter scriptum quodvis *prius concipiatur et corrigatur, tum demum describatur et expediatur*;

decentiam et dignitatem prouti a sacerdote iure expectatur; caveat ergo sacerdos a rusticitate, verbis offensivis, expressionibus inspiratis ira, laeso amore proprio, despectu proximi vel superioris; caveat ab his imprimis tunc, quando ab aequalibus vel etiam a superioribus putat iniuriam sibi esse illatam;

modestiam, quae in scriptis erga superiorem non quidem abominabilem servilismum, sed decentem reverentiam prae se fert.

b) quoad *formam extrinsecam* notanda sunt, quae sequuntur:

Cum decursu temporis, ut *negotia facilius celeriusque expediri valerent*, variae formae extrinsecae in usum venerint, *minime negligendae* sunt;

ideo id, quod ex offio scriptis referendum venit, primo perscribat, deinde diligenter emendet, tum demum exemplar transmittendum conficiat: ita non modo eius scripta mendis carebunt, sed simul omnium scriptorum exempla in tabulario reservare poterit, quod quidem haud raro magno usui erit;

ad primum exemplar exarandum adhiberi poterit *charta* communis, ad scriptum vero, quod transmittendum erit, eli-

gatur *charta melior*, immo pro scriptis, quae characterem documentorum prae se ferunt, adhibeatur *charta pro documentis adaptata*;

acta ex offo *nitide scribantur* et quidem in *charta integra* cum duobus foliis, exceptis certificatis, testimoniis, chirographis debiti et similibus, pro quibus *unum folium* sufficit; textus nunc ordinarie per omnem latitudinem cuiuslibet paginae extenditur exceptis forte libellis supplicibus, quorum textus non occupat nisi dexteram partem chartae per medium plicatae;

res diversi generis, licet cum eodem officio pertractentur, nihilominus *diversis scriptis* consignari debent, cum diversis officialibus eiusdem officii solvendae traduntur, insuper in protocollo gestorum sub diversis numeris inscribuntur;

variis scriptis, v. gr. precibus pro transactione in bonis ecclesiasticis, pro dispensatione obtinenda, pro congrua assignanda saepe saepius probationes vel declarationes adiungi debent, quarum *exemplum*, si maioris sunt momenti, in archivio ad usus fors futuros reponatur;

in responsis, quae aliis officiis dantur, ponere oportet *numerus* et *datum* istius scripti, deinde decet, ut responsum exaretur in *charta separata*, non autem a tergo alieni scripti, quod in archivio recondi debet; exceptio admitti non posset, nisi pro scriptis *exigui momenti*, vel pro iis, quae ad officium *remitti* debent, si responsum valde breve est; si vero responsum non est breve, tunc exarari debet in *charta separata*, cui scriptum remittendum adnectatur;

numerus currens magni est momenti, secus scriptum in fasciculo et archivio repositum inveniri non poterit; hic numerus in propriis actis ad sinistram superioris partis primae paginae intrinsecae, in actis ab alio officio acceptis vero ad sinistram superioris partis extrinsecae folii plicati ponitur;

titulus extenditur per latitudinem chartae; in superiori parte dextera ponitur locus et datum; *finis* consuetus in epistolis omittitur exceptis libellis supplicibus; finito scripto *charta plicatur*, tunc exterius in parte dextera superiori in-

scribitur *officium*, cui scriptum expeditur, inferius *argumentum* scripti et ultimo numerus probationum, quae addi debuerunt;

charta plicetur adhuc una vice atque involucro separato tegatur; si vero *totum scriptum pluribus constat foliis*, plicatione secunda omissa involucrum oblongius adhibeatur;

in parte externa involucri adnotari oportet: officium a quo in superiori parte; officium ad quod in medietate, dein inferius in sinistra parte verbum ex offo, in stricte officiosis, ut scriptum a stigmate postali solvendo liberum maneat.

3. De protocollo gestorum.

Omnia scripta sive accepta sive expedita *magni esse solent momenti*: nam ex illis probari poterit, hoc vel illud negotium fuisse absolutum; ex illis in memoria repeti poterunt mandata superiorum vel conditiones contractuum; ex illis instructio decerpi poterit de modo, quo res tempore praeterito peractae fuerint.

Ut vero talis usus possibilis fiat, omnia scripta breviter referre oportebit in *protocollum gestorum*, de quo protocollo notandum est:

in *qualibet cancellaria* protocollum gestorum praesto sit;

rubricae formularis omnes accurate expleri debent; et quidem, primo loco numerus currens scripti, secundo dies et mensis scripti accepti; tertio officium a quo simul cum argumento breviter relato; quarto solutio; quinto dies scripti expediti; ultimo signum fasciculi; quando vero parochus proprium scriptum expedit, tunc in rubrica tertia loco officii a quo, ponatur »ex offo«, deinde argumentum breviter describatur per totam latitudinem rubricae tertio et quarto loco positae; numeri currunt per scripta, ita ut quodlibet novum scriptum novum immediate sequentem numerum obtineat. Notetur »signum« scripti esse nomen, quo unico materia scripti praecise exprimitur; potest vero hoc signum esse nomen proprium personae, de qua, vel loci, de quo agitur, vel rei, quae exponitur v. gr. taxa, visitatio, reductio missarum, sarta tecta, binatio, dispensatio a bannis etc.

acta exhibeantur *ordine*, quo accepta vel expedita fuerunt et quidem *propriis*, quorum exempla conservanda sunt, non exceptis;

scriptura sit nitida et clara; quapropter necesse est protocollum scribere lente et atramento nigro;

intra singulos numeros remaneat *spatium* tale, ut numerus a numero facile distinguatur, propterea optimum erit post quemlibet numerum ducere lineam.

§ 2.

De libris ecclesiasticis.

Praeter illud commercium officiorum in qualibet parochia *varii occurrunt eventus*, ad quos curator animarum attendere debet et quidem vi legum latarum ab ecclesia et civitate aut vi ordinationum, quae pro dioecesi latae et pro ordinata cura animarum necessariae sunt.

Huc pertinent *nativitas et baptismus, confirmatio, copulatio et casus mortis* evenientes apud fideles cuiuslibet parochiae. Insuper valde proficuum, immo pro cura necessarium est, ut curator animarum *statum* fidelium omniumque familiarum accurate noscat. Ultimo vitam fidelium, prouti *variis associationibus* aggregati sunt, immo vitam quoque *politicam et socialem* non ignoret.

Quapropter necessarii sunt varii libri, in quibus isti eventus omnesque motus in parochia describuntur. Quibus libris adnumerantur: *matriculae, liber de statu animarum*, consignationes membrorum in variis *confraternitatibus et congregationibus* et *liber memorabilium* (chironicon).

1. De matriculis.

Matriculae i. e. liber natorum et baptizatorum, liber copulatorum, et liber defunctorum ab *utraque potestate* tum ecclesiastica, tum civili praescriptae sunt. Immo *potestas civilis* valorem *documenti publici* illis agnovit. Inde patet non solummodo, quanti sunt *momenti* pro *iuribus* fidelium stabiliendis, sed etiam, qua de causa potestas utraque tam *accurate usque*

ad res minutissimas praescripserit, quomodo matriculae scribi debeant, necnon a *scriptoribus* matricularum illas ordinationes *conscientiose et stricte* observandas esse et quidem sub variis poenis, quae pro casu negligentiae ipsis imponi possint.

Quapropter praescripta civilia et ecclesiastica, quae matriculas attinent, *generalia* et *specialia* brevi in memoriam revocentur.

a) Praescripta generalia.¹⁾

Primo enumerentur praescripta, quae omnes matriculas respiciunt:

1. Matriculae sunt *libri*, in quibus tot folia simul ligata sunt, ut pro aliquot annis sufficiant; statim ab initio omnibus foliis *paginae* assignentur, ne postea folium unum vel alterum in fraudem removeri possit; in fronte destinatio libri indicetur;

2. matriculas scribat parochus, resp. vicarius vel capellanus independens; si vero *substitutum* habet, quod licet, nihilominus ille pro omnimoda veritate et rectitudine respondebit; in utroque casu *ad finem cuiuslibet folii* parochus nomen suum subscribere tenetur;

3. Inserat vero in matriculas actus respectivos, qui inter *catholicos suae parochiae* eveniunt; exceptiones referuntur infra, ubi de singulis matriculis sermo erit; actus vero inseratur *statim absque remora*, ne patrini vel testes, qui propria manu nomen suum in matriculis inscribere tenentur, prius discedant; actus describatur, prouti rubricae formularis expostulant;

4. *scriptura* sit *clara* adhibito atramento nigro, atque distincta, ut facile legi possit; *errores*, qui fors subrepererunt, *non radantur*, sed linea super illos superducta ita, ut legi possint, corrigantur; abbreviatio non admittitur, sed semper et ubique nomina omnia plene scribenda sunt;

5. attendi praeprimis debet, ut *nomen familiae* accurate scribatur; *nec una littera* omittatur, *nec correctura* ulla v. gr. orthographica permitti potest; tale nomen depromi debeat

¹⁾ Poč, Duh. poslovník, pg. 62 sqq.

e veteribus documentis, e prioribus matriculis, e libro status animarum;

6. nomen familiae in *aliud* mutari non licet, nisi mutatio a potestate civili ordinata fuerit; idem valet de nomine *gentilicio*, quando familiae cuidam conceditur;

7. *testes et patrini*, quibus actus rite peractus probatur, nomen suum in matriculis *propria manu* inscribere tenentur; si scribere ignorant, nomen eorum addito propria manu signo crucis ab alio scribatur, qui etiam nomen suum qua testis subscribat;

8. ad *finem anni* matricula clauditur; ad calcem ponatur numerus casuum exhibitorum, datum et nomen parochi;

9. correctura vel additamentum auctoritate propria non permittitur; *una* tantum datur *exceptio: legitimatio* natorum.

10. si aliquis actus matriculis *insertus non fuit*, causa via ordinariatus ad potestatem civilem deferatur, a qua correctura mandabitur; si in loco correcturae spatium non datur, tunc correctura post ultimum actum anni currentis et quidem absque numero currenti per extensum inscribatur addita annotatione loci, ad quem pertinet; tunc in hoc etiam loco exhibeatur nota, nomen x y inveniri in pagina x y post numerum currentem x y;

11. copiae (apographa) quoque omnium matricularum, quae cum originali ad unguem concordent, saltem ad *finem mensis januarii* via officii decanalis ad ordinariatum expediantur; si vero postea *correcturae aliquae, legitimations, additamenta* vi potestatis civilis in matriculis locum habuerunt, statim *ordinariatus* desuper certior reddatur, ut etiam copiis idipsum additamentum inseri possit;

12. a partibus vel a variis officiis saepe saepius *testimonia* de actibus in matriculis descriptis, vel *extractus* praecisi e matriculis utpoti necessarii expetuntur; curator matricularum votis fundatis absque cunctatione et mora satisfacere debet;

13. quoad *legalisationes* documentorum, quae e matriculis exhibentur, si pro statu extraneo inservire debent et

vice versa, observare oportet leges civiles, a quibus modus legalis decernitur;

14. *repertorium* ad omnes matriculas accurate conficiatur, cui omnes et singuli casus *statim* inserendi sunt.

b) Praescripta specialia.

Quid *in specie de singulis matriculis* deque expletione rubricarum, quae in iis occurrunt, observari debeat, confer *auctores probatos*.¹⁾ Quapropter solummodo eas indigitabimus circumstantias, ad quas parochus praeprecis attendat:

1. *Liber natorum et baptizatorum*. Parochus prae oculis habeat, quae sequuntur:

libro infantes quoque, qui *mortui nati* fuerunt, inserantur, si ad illud stadium evolutionis pervenerunt, quo in lucem editi vivere potuissent, i. e. si assecuti sunt saltem sextum mensem a conceptione;

si *gemelli* nati sunt, omnes rubricae quoad utrumque expleantur, ad lineam vero, quae utrumque complectitur, addatur vocabulum: *gemelli*; notetur insuper, quinam illorum est primo —, quinam vero secundogenitus;

qua *legitimi* notentur omnes, quos nuptiae legitimos ostendunt, exceptis liberis natis decimo mense iam elapso a die, quo iudicialiter proclamata fuit separatio coniugum; quae nota *corrigi non potest nisi vi decisionis facta a iudicio*, apud quod pater infra tres menses post acceptam notitiam de nativitate infantis, quem legitimum agnoscere nolle, reclamaverit; ut vero correctura in libro perfici licite possit, requiritur praeterea mandatum potestatis civilis;

pater illegitimi infantis libris non inseratur, nisi ipse directe *exegerit* et quidem coram *duobus testibus*; quem actum parochus in libro infra nomen et reliquam descriptionem infantis per extensum describat; praeter testes affirmatio quoque et subscriptio illegitimae matris postulatur; quapropter in *casu illegitimae prolis in libro spatium relinquatur liberum*;

¹⁾ Vel Poč, Duh. poslovník, vel Seidl, Matrikenführung.

idipsum valet pro casu *legitimationis* prolis illegitimae, in quo praeterea etiam in extenso tempus signetur *copulationis* parentum, simulque tomus et pagina libri copulatorum; si vero copulatio non in illa parochia contigit, in qua infans illegitimus natus fuit, neque parentes coram parodio loci nativitatis personaliter comparere et testimonium copulationis exhibere possunt, parochus *legitimationem* libris suis inserere non potest *nisi ex mandato potestatis civilis*;

si locus nativitatis *urbs* est, nomini urbis addatur nomen vici (plateae), postea numerus domus;

in rubrica »adnotationes« *dies nativitatis et copulationis parentum* exhibeatur, et quidem propter exhibitiones faciendas potestati civili; vi decreti: »Ne temere« nova addatur rubrica de copulatione infantis peracta aetate conveniente;

si baptizatus *moritur*, mors eius *in libro quoque baptizatorum* signetur posita parva cruce † ad nomen defuncti; quoad pueros exhibitiones variae, praecipue illae pro re militari, hanc notitiam exigunt, pro puellis vero exhibitio necessaria propter obligationem frequentandi scholam idem exposcit;

quando casus dubii vel difficiliore obveniunt, recursus patet ad ordinariatum;

repertorium nullo modo negligendum est.

2. *Liber copulatorum*. De hac matricula observetur:

Parochus vel eius vices gerens celebratum matrimonium statim in libro matrimoniorum describere tenetur, etsi sacerdos delegatus matrimonio adstiterit (decr. Ne temere.);

ut vero legibus civilibus satisfiat, tenendum est: si parochus domicilii vel quasi domicilii utriusque vel unius sponsi matrimonio adstitit, ipse matrimonium in matricula apposito numero currente describet; si vero matrimonio adstitit parochus, qui non est parochus domicilii, ex delegatione tamen parochi domicilii, ipse in propriis matriculis matrimonium describet et quidem cum numero currente; parochus vero domicilii actum copulationis, de quo a parodio delegato infra octiduum post copulationem peractam certior redditur, inscribit quidem suo libro copulatorum, ast *sine numero currente*;

idem observandum *in casu matrimonii mixti*, si matrimonium antea coram ministro acatholico initum et in matriculis huius ministri sub numero currente insertum fuit;

in rubricam »*copulans*« parochus vel cooperator vel delegatus *propria manu* nomen suum ponit; et quidem sacerdos *delegatus addita affirmatione* delegationis;

in rubrica »*aetas*« indicentur anni completi sponsi resp. sponsae addito die, mense et anno nativitatis;

nomini *viduae* praeter cognomen a patre deductum *nomen quoque, cognomen et character defuncti viri* adiiciatur;

in rubricam »*vidua*« notetur *tempus, ex quo* vidua facta est;

rubrica »*documenta*« patet; *probationes* omnes de legitima copulatione notae fiant *dato*, quo exaratae, numero currente et officio, a quo editae fuerant;

documenta in archivio reponantur, ibique servantur; nemini tradere ea licet, neque officiis absque licentia obtenta a potestate civili; *copias* vero in casu necessitatis conficere licet; *excipiuntur testimonia nativitatis*, quae partibus id petentibus tradi poterunt; ast factum et datum in protocollo examinis sponsorum accurate notetur;

repertorium accurate scribatur; in repertorio ordine alphabetico inseri debent nomina tum sponsorum, tum sponsarum;

matrimonium insuper notari debet *in libro baptizatorum*; quodsi coniux alibi baptizatus fuerit, *matrimonii parochus notitiam initi matrimonii ad parochum baptismi transmittat*, ut matrimonium in librum baptismi referatur; haec res nova *gravis* est, quia praescribitur, ut de matrimonio contracto constet, nec ullum matrimonium occultari vel negari possit.

3. *Liber defunctorum*. De hac matricula notandum est:

in librum defunctorum inscribuntur *omnes casus mortis*, qui in parochia contigerunt nullo habito respectu ad locum domicilii; nomina vero eorum, qui *infortunio aliquo disparuerunt*, quorumque *corpora inveniri haud possunt*, libro defunctorum non inseruntur nisi *ex ordinatione potestatis civilis*; inseruntur vero nomina eorum, qui in parochia licet non mortui, attamen *sepulti* sunt;

sine numero currente referuntur casus solius sepulturae, nec non casus, si defunctus acatholicae confessionis in coemeterio catholico sepelitur;

in rubricam »*nomen, cognomen*« ... additur utrum defunctus fuerit *liber*, an *matrimonio iunctus*, an *viduus*; deinde character defuncti, apud *infantes* sexennio minores *legitimusne, an illegitimus*; apud omnes personas *liberas* nomen, cognomen et character parentum; non solummodo ad *feminas* uxoratas aut viduas nomen, cognomen et character viri vivi vel defuncti adiiciatur, sed ad viros quoque vel viduos adiiciatur nomen uxoris, et quidem propter exhibitiones, quae a potestate civili requiruntur;

rubrica »*aetas*« exhibeat annos defuncti completos, annum et diem nativitatis.

Repertorium non negligatur.

4. *Liber confirmatorum* legibus civilibus non praescribitur; praescribitur vero *legibus dioecesanis*, ne in fraudem sacramentum *bis* recipi possit, ut in certis casibus *testimonium* de suscepto hoc sacramento exarari nec non *impedimenta matrimonii* detegi possint.

2. De libro status animarum.

Liber status animarum a rituali romano praescribitur, quapropter etiam a nostra Synodo cura eiusdem omnibus parochis inculcatur.

Liber enim status animarum *ad faciliorem parochiae administrationem fideliumque cognitionem haud parum confert*. Insuper parochum in conficiendis variis litteris, quae ex officio iniunguntur multum adiuvat. Nam numerum parochianorum, aetatem infantium, statum moralem fidelium, varias cognationes et affinitatis aliaeque plurima absque multo negotio eruere parochus ex hoc libro poterit.

Quapropter *parochus obligatur*, ut huic libro sollerter omnia inserat, quae inserenda veniunt. Observet vero regulas sequentes:

1. *Ab initio libri ponatur locus parochialis ecclesiae*; postea vero reliqui pagi ordine *alphabetico relictis inter singulos nonnullis foliis* pro novis familiis inserendis; si parochia pagos multos numerat, duo vel tres libri procurentur, ne unus nimis magnus evadat;

2. In *parte* formularis nunc praescripti *superiori* scribatur locus habitationis, numerus domus eiusque nomen vulgare, nec non status patrisfamilias; domus sibi secundum *ordinem* suorum numerorum succedant;

3. pro *qualibet familia duae paginae* destinentur et quidem ita, ut aperto libro pagina ad sinistram et illa ad dexteram eidem familiae sit assignata;

4. rubricae expleri haud difficile poterunt; tempus nativitatis, confirmationis, primae confessionis, primae communionis, copulationis et mortis *statim* ac isti actus obvenerunt, in libro exhibeantur, ne labente tempore oblivioni dentur atque liber evadat defectuosus;

5. *nomen patrisfamilias*, prouti usque nunc scriptum fuit, nulla facta immutatione nunc quoque describatur; ad nomen *matrisfamilias* addatur nomen, quod ante matrimonium gessit;

6. *non expungatur* e libro nomen personae, quae propter mortem, vel propter matrimonium vel alia ex causa familiam perpetuo dereliquit, sed casus talis signo apposito notetur; et quidem casus mortis signo †, matrimonii et emigrationis linea nomini subducta; filio, qui domi qua novus paterfamilias mansit, apponatur signum*; id valet de filia, quae ob defectum filiorum qua materfamilias domum obtinuit;

7. si *viduus vel vidua* novum matrimonium contrahunt, nomen secundi mariti inseratur libro post nomina filiorum ex primo coniugio aliquo tamen intervallo relicto, addataque nota: vir secundus, uxor secunda;

8. si *filius sponsam duxit, vel fors filia haeres sponsum in suam recepit domum*, nomen utriusque describitur post nomina superioris familiae spatio inter utramque sufficienti relicto;

9. *parentes aliiue consanguinei* patrisfamilias, praeter proprios infantes, ad calcem folii pro familia designati inserantur;

10. idem observetur quoad *infantes illegitimos*; in eadem rubrica ac nomen infantis apponatur nomen matris illegitimae, quae in proprio loco in nota qua talis signetur;

11. pro *inquilinis*, qui habitaculum saepius mutant, alius liber procuretur, in quo inquilini ordine alphabetico vel chronologico adventus describantur, in nota signetur tempus adventus, locus unde venerunt, atque communitas, in qua ius indigenatus possident; ad calcem vero index conficiatur alphabeticus addito numero paginae, ubi familia comparet ita, ut facile inveniri possit;

12. idem valet de *famulis*, operariis, officialibus, custodibus publicae securitatis et similibus;

13. in rubricam »*nota*« notetur locus, quo persona abiit, poena afflicta, scandalum datum etc.;

14. tempore *examinis paschalis* liber status animarum strictae revisioni subiiciatur;

15. semper *attramentum* nigri coloris adhibeatur, numquam autem plumbum; scriptura sit clara, nitida, ut facile ab omnibus legi possit.

3. De libris piarum associationum.

Ad fovendum spiritum verae pietatis, ad excitandum fervorem orationis, ad extirpanda vitia, ad promovendas virtutes, ad inducendam et conservandam frequentiam Sacramentorum in singulis parochiis variae erectae sunt associationes, congregationes, confraternitates.

Ut vero istae piae associationes fructum producant expectatum, dirigantur oportet in spiritu fundatorum atque secundum regulas pro iis praescriptas. Necessarius quoque esse videtur *elenchus membrorum cum adnotationibus de progressu et regressu associationis*, unde eiusdem rector suum agendi modum facilius determinabit. Quapropter parochios aliosque praesides variarum associationum *monemus*:

1. pro diversitate associationum, sive congregationes sint, sive confraternitates, diversos sibi procurent *libros* in quibus nomina eorum, qui associationi pie adhaeserunt, accurate describantur;

2. in libro pateat locus domicilii, aetas, praepremis *tempus adhaesionis, tempus atque causa egressus*;

3. pars libri posterior destinata sit ad delineandas *res gestas* associationis; huc pertinet *protocollum* de iis, quae in sessionibus fors habitis acta sunt, dein *notitiae* de concionibus, de variis pietatibus aliisque eventibus sive prosperis sive adversis;

4. *decani* hos quoque libros suae visitationi subiiciant clerumque excitent, ne propter labores hanc operam neglegant, vel penitus omittant.

4. De libro memorabilium.

Historia est magistra vitae. Inde magnum momentum historiae patet. Sacerdotes ad historiam populi secundum veritatem conscribendam multum conferre possunt. Quomodo? Consignando *in speciali libro omnes res memorabiles*, quae in parochia decursu temporis obvenerunt.

Liber memorabilium in nostra dioecesi iam praescriptus est; nunc vero *iterum praescribitur*. Ideo parochios *serio monemus*:

1. Ubi liber memorabilium nondum adest, *statim procuretur*;

2. liber firmiter *ligatus* sit; charta ad illum adhibeatur solida, si haberi potest lineis obducta; liber non sit nimis amplus, nam tomi minoris amplitudinis facilius prae manibus volvuntur;

3. initio libri *historia prior* parochiae breviter describatur; erui vero poterit e vetustis documentis et scriptis, e libris parochialibus, adnotationibus praecessorum, ex archivio parochiae, e matricis, e testimonio hominum fide dignorum aliisque fontibus;

4. deinde sequitur *topographia* parochiae, clima, cultura materialis et spiritualis;

5. postea recenseantur *curatores animarum*, qui inde ab origine usque ad tempus praesens parochiae praeerant; acta quoque eorum, in quantum resciri possunt, delineentur;

6. deinde *historia parochiae praesens* modo chronologico continuetur colligendo omnes eventus memorabiles e vita fidelium *religiosa, politica, sociali, morali*;

7. parochus, vel cooperator, cui a parochio cura huius libri commissa fuit, eventus referat, prouti acciderant absque studio partium, absque conviciis in varias personas, absque animositate in proprios adversarios;

8. *scriptura* sit distincta, usus linearum observetur, ad exteriorem partem foliorum liberum relinquatur spatium, variis materiis titulus praeponatur, verba, quibus eventus maioris momenti referuntur, linea subduci possunt; initium novi anni, immo novi mensis distincte appareat;

9. eventus describantur statim, cum acciderunt, ast breviter et concise, non secundum famam, sed *diligenti adhibita exploratione*.

§ 3.

De tabulario.

Decursu temporis magnus numerus actorum coacervabitur atque librorum. Multa ex actis magni immo maximi sunt momenti, tum pro historia, tum pro tuendis iuribus beneficii et beneficiati, tum pro necessaria rerum gerendarum cognitione et pro aliis usibus.

Ast usus eorum erit impossibilis, nisi ita in certum et definitum ordinem redacta et conscripta sint, ut scriptum nunc necessarium e congerie omnium facile erui possit.

Huic necessitati occurritur per tabularium, sive *archivium* et *registraturam*, ubi acta et libri convenienti actione *certoque ordine* reponuntur, atque ope bene compositi *repositorii* cito absque multo labore reperiri possunt, ad quem finem *regestum* quoque multum inserviet.

A nostris praedecessoribus saepe saepius parochis omnibus mandatum fuit, ut in quilibet parochia archivaria comparentur atque bene ordinata teneantur. Et revera, visitando

parochias fere ubique archivia invenimus, licet praescriptis de archivio editis ubique non responderent. Quapropter nunc in praesenti Synodo *mandata priora repetimus novisque perficimus.*

1. De archivio.

Archivium quod attinet cura habeatur convenientis *constructionis* et opportuni *loci*, in quo collocetur.

a) De forma armarii.

a) In qualibet parochia sit *armarium* cum inscriptione: »*archivium parochiae N.*«; *magnitudo* huius armarii seligenda est pro amplitudine et antiquitate parochiae, pro multitudine actorum et librorum, qui in illo recondendi sunt; *profunditas* armarii sit circa 45 cm;

b) ad archivium *lignum* adhibeatur induratum; quapropter lignum quercus valde suadetur;

c) *intus* totum spatium in varios *loculos* dividatur; qui asseribus ab invicem separentur; loculi recondendis tum actis tum libris inservient, unde altitudo et latitudo eorum dependet; latitudo cuiuslibet loculi sit circa 30 cm; nam acta reconduntur charta manente *extensa, non vero plicata*; excipiuntur archivia iam ordinata, in quibus charta plicata manere potest;

d) in parte *superiori* sint loculi pro variis documentis aliisque actis, in parte vero *inferiori* spatium reservetur pro matriculis aliisque libris ecclesiasticis; *vel* spatio armarii in *partem sinistram et dexteram* divisio, sinistra actis, dextera vero libris reponendis inserviat;

e) *pro documentis aliisque actis* ordinandis *septem* loculi sufficiunt, quibus singulis pro varia materia convenientes tituli praefigantur: I. documenta; II. bona ecclesiarum; III. bona beneficialia; IV. beneficiatus; V. rationes ecclesiasticae; VI. acta matrimonialia; VII. acta currentia;

f) necessarium est, ut armarium *firmiter claudi* possit, quam ob rem sera ianuae cum clave tali modo sit constructa, ut aliis clavibus et quolibet modo artificioso haud possit aperiri.

b) De loco armarii.

Locum quod attinet, in quo archivium collocetur, attendendum est:

a) Desideratur locus separatus pro armario, saltem in parochiis valde magnis; locus instructus sit fornice atque praeservatus a humiditate; fenestrae et porta admittant permeationem aeris, pavimentum, si possibile est, non sit ligneum, porta sit ferrea vel saltem lamina ferrea obducta, fenestrae munitae sint cancellis ferreis, fornax pateat ad extra;

b) cum talis locus separatus in perpaucis parochiis inveniat, ast nihilominus in parochiis saltem amplioribus et vetustis, in quibus maior numerus documentorum, actorum et librorum occurrit, necessarius esse videatur, procurari poterit *occasione novae aedificationis vel maioris reconstructionis* domorum parochialium;

c) loco separato deficiente archivium in alio conclavi domus collocetur, si possibile in ipsa cancellaria, vel saltem iuxta illam; in casu necessitatis armarium etiam in alio tuto loco domus, fors in ambulatorio, stare permittitur, quo in casu curandum est, ut semper clausum sit exceptis diebus, quibus ad removendam humiditatem aperitur et anxiose custoditur, ne aliquid ex eo depereat.

2. De registratura.

Opportunum est, ut parochus semper et facile prae manibus habeat libros et acta, quorum *usus* est fere *quotidianus*. Quam ob causam aliud parvum armarium illi praesto sit et quidem in ipsa cancellaria ad mensam vel supra mensam, quae ad expedienda negotia illi inservit. Tale armarium *registratura* dicitur. In qua procuranda tenendum est:

1. In illa disponetur *collectio librorum*, quae parochus in instruendis, delineandis et exarandis variis scriptis praesto esse debent, ut omnia negotia secundum praecepta ecclesiastica nec non civilia conficiantur;

2. locus sit pro *matriculis*, pro libro *de statu animarum* necnon pro aliis libris, quorum usus frequens est;

3. locus separatus destinetur pro actis matrimonialibus et alius pro actis currentibus istius anni;

4. a numero librorum et scriptorum, qui pro diversa extensione parochiae in singulis parochiis erit diversus, *magnitudo et loculatio* registraturae dependet; generatim *profunditas registraturae et latitudo* loculorum non differat ab illa in archivio adhibita, nam acta etiam in registratura ponuntur charta manente extensa, non vero plicata.

3. De ordinatione et usu archivii.

Modus tractandi omnia scripta, quae in cancellaria occurrunt, magni est momenti; *ordo enim actorum et librorum facilisque illorum usus exinde dependet*. Quapropter necessarium esse videtur, ut *Synodus nostra* accuratas desuper regulas praescribat. Proponendae veniunt imprimis regulae de *ordine* scriptorum et librorum in archivio, dein vero regulae de *repositione* scriptorum.

a) De ordine in archivio.

Ut *ordo scriptorum* pernecessarius in archivio constituatur et constitutus conservetur, parochus prae oculis habeat, quae sequuntur:

a) *Pecunia* numerata, *libelli cassae* parsimonialis atque *sygraphae* publicae cum scidulis usurarum (coupons) non in archivio, sed securitatis causa in *cassa* parochiali reponi debent;

b) in archivii *loculo sub numero I. et titulo »documenta«* reponantur 1. documenta de fundatione parochiae, deque eius limitibus et privilegiis; 2. documenta fundationum ecclesiarum aliorumque aedificiorum ecclesiasticorum et coemeterii; 3. instrumenta fundationum missarum in ecclesia parochiali; 4. instrumenta fundationum missarum in ecclesiis filialibus; 5. instrumenta aliarum fundationum e. gr. pro conservatione capellarum, pro lumine coram Sanctissimo; 6. instrumenta de iure patronatus;

c) in *loculo sub numero II. et titulo »bona ecclesiarum«* reponantur: 1. Inventaria singularum ecclesiarum; 2. proto-

colla de commissa administratione bonorum ecclesiasticorum; et quidem protocolla etiam antecessorum in munere parochiali; 3. folia possessionum atque extractus e libris publicis, in quibus iura possessorum describuntur; 4. syngraphae a privatis debitoribus; 5. varii contractus de bonorum emptione, venditione, permutatione, locatione et similes; 6. documenta securitatis contra varia damna; 7. actiones iudiciales de iuribus proprietatis;

d) in loculo sub *numero III. et titulo »bona beneficialia«* reponantur: 1. Inventarium beneficii; 2. folia possessionum et extractus e libris publicis de iure proprietatis; 3. varii contractus emptionis, locationis et similes; 4. documenta securitatis contra varia damna; 5. actiones iudiciales de iure proprietatis;

e) in loculo sub *numero IV. et titulo »beneficiatus«* servantur: 1. Fassiones pro congrua probatae a gubernio tum illae quae ad parochum, tum illae quae ad cooperatores et beneficiatos pertinent; 2. fassiones pro determinando tributo fundi religionis et aequivalente taxarum; 3. fassiones pro determinando tributo e proventibus personalibus; 4. consignationes de collectis debitis, necnon de collectis voluntariis; 5. consignationes de oblationibus in ecclesia vel in variis occasionibus; 6. proventus stolae;

f) in loculo sub *numero V. et titulo »rationes ecclesiae«* ordine chronologico ordinentur rationes annuales cum copiis documentorum, quae rationibus adiici debent;

g) in loculo sub *numero VI. et titulo »acta matrimonialia«* detineantur omnia acta omniaque documenta, quae in contrahendis matrimoniis comparari debuerunt;

h) in loculo sub *numero VII. et titulo »reliqua acta«* reponantur omnia reliqua acta, quae quotide occurrunt et quidem ordine omnino chronologico secundum numerum currentem et secundum annos sibi subsequentes; his actis prima quoque scriptorum exempla (»concepta«) adnumerantur;

i) in loco destinato pro *libris ecclesiasticis*: pro matriculis, pro statu animarum, pro libris foundationum, debitorum,

pro libris variarum confraternitatum et sodalitatum, pro folio dioecetano et reliquis omnibus, libri recto ordine dispositi collocentur.

b) De repositione scriptorum.

Exposito ordine in archivio servando ostendere oportet adhuc *viam, qua scripta in suum locum perveniant.*

a) Quando parochus ipse ad aliud officium scribere tenetur, necesse est imprimis, ut conceptum litteris mandet, illum expoliat atque expolitum nitide transscribat;

postea *statim* materiam, de qua agitur, in *protocollo gestorum* modo iam explicato memoriae prodatur:

ultimo exemplar transcriptum ad officium, cui destinatum est, expediat, conceptum vero in registratura reponat;

b) si vero scriptum ab alio officio obtinet, in parte superiori externa datum scripti accepti, in parte vero inferiori numerum currentem ponat;

argumentum scripti statim in *protocollo gestorum* sub eodem numero corrente describat, scriptum vero ipsum in *registratura* aliis adiungat;

in responso parochus similiter procedere debet, prouti supra sub a) notavimus; attendat vero ad numerum currentem, qui est idem ac numerus scripti, ad quod respondet, atque ad *protocollum gestorum*, in quo *argumentum* responsi in *rubrica quarta* »quid cum scripto factum sit« immediate ad dexteram *argumenti* scripti ipsius concise notare oportet; in rubricam quintam venit dies expeditionis;

responsum inseratur scripto, ad quod respondetur, quique in registratura iam iacet;

c) si vero scriptis adiecta sunt alia documenta et libelli, qui in loculos I., II., III., IV., V. vel VI. reponendi sunt, statim illuc reponantur; et quidem ordine supra descripto; documenta in loculis I.—IV., quae ob simile *argumentum* ad eundem numerum pertinent, proprium habeant involucrum, cui iste numerus et *argumentum* superscribitur; acta matri-

monialia et rationes ecclesiasticae, quae ad istum annum pertinent, involvantur in unum involucrum;

d) acta matrimonialia omnia retineri in registratura possunt; idem valet de rationibus ecclesiasticis;

e) *anno autem finito* rationes ecclesiasticae et acta matrimonialia in involucro e charta firma cum ligulis colligati in loculo archivii sub numero V. resp. VI. reponantur; eodem modo reliqua quoque acta in loculo archivii sub numero VII. recondantur; involucris vero superscribitur: rationes ecclesiasticae, acta matrimonialia resp. acta parochialia ex anno N.

4. De repertorio.

Quo determinato agendi modo fit, ut varia documenta necnon varia acta *loco definitio, numquam mutando, in perpetuum servantur.*

Ast quomodo varia scripta ex annis praecedentibus in casu usus necessarii poterunt reperiri? Ope sollerter composito *repertorii*. De repertoriis notandum est:

a) Pro documentis et scriptis *cuiuslibet loculi* proprium repertorium procurandum est;

b) pro documentis in loculo I. *tot folia chartae firmae in unum ligari debent*, ut pro singulis numeris materiarum huius loculi tot paginae praesto sint, ut, consignatis in pagina una vel pluribus documentis in eodem involucro sub eodem numero contentis, adhuc parvum saltem spatium remaneat, in quo nova documenta, quae decursu temporis addenda erunt, describi poterunt;

in huius libelli pagina prima sub numero 1. describantur documenta foundationis parochiae; dein pagina secunda vel tertia sub numero 2. documenta enumerentur foundationum ecclesiarum...; postea sub numero 3. instrumenta foundationis missarum et sic porro;

libellus in isto ipso locuto repositus habeatur;

c) idem modus valet pro scriptis in loculis sub numero II., III., IV.;

d) pro loculo V., ubi rationes ecclesiarum custodiuntur, *repertorium brevissimum* sufficit, nam satis erit notare in folio annum rationis positae et diem rationis approbatae;

e) pro loculo VI. *repertorium nomina recenseat sponso- rum* cuiuslibet anni ordine chronologico, quo copulatio contigit;

f) pro loculo VII. *repertorium separatum necessarium non est*; sed sufficit *repertorium commune*, quod e protocollo gestorum sequenti conficitur modo:

anno absoluto tituli materiarum vel personarum vel locorum, prouti in protocollo gestorum in rubrica »Signum« occurrunt, simul cum numero corrente et numero loculi in parvis scidulis scribuntur, *ordine alphabetico disponuntur, atque eodem ordine in libellum dictum repertorium ita referuntur*, ut in parte sinistra paginae isti tituli, in rubrica secunda iuxta titulum argumentum brevissime conceptum, in rubrica tertia numerus currens, in rubrica vero ultima numerus loculi notetur.¹⁾

1) Repertoriis modo praescripto comparatis documentum quodlibet et scriptum quodlibet facili reperiri poterit negotio; e. gr. parochus novus conficere desiderat fassiones pro assignanda congrua; ast absque fassionibus praedece sorum vix aut ne vix quidem atque multo cum labore illas conficiet; nunc recurret ad loculum archivii sub numero IV. sub titulo »beneficiatus« et statim in repertorii pag. 1. consignatas inveniet fassiones praedecessorum; si vero de proventibus stolae certior esse vult, in eodem repertorio sub num. 6. signationes desideratas inveniet;

vel si sponsus x y documenta matrimonialia petit, parochus in loculo sub num. VI. habebit repertorium, ubi nomina sponsorum ordine alphabetico consignata sunt, quo inspecto facile scripta requisita inveniet;

si agitur de alia re, de relationibus ad ordinariatum vel ad potestatem civilem, v. gr. de collectis expeditis, vel de schola, vel de scriptis et actis, quae ad scripta sub I—VI. pertinent, tunc repertorium adhibebit ad num. VII., in quo materiae ordine alphabetico dispositae sunt; in illo requiret nomen »collecta« vel »schola«, vel »fundatio missae« statimque cognoscet numerum currentem, quo cognito in protocollo gestorum de actis circa collectam vel scholam vel fundationem sciscitabitur, vel si necessarium erit, loculum adibit sub num. VII., unde cognito anno et numero corrente facile scriptum ipsum eruere poterit.

5. De regesto.

Regesto cura pro archivio rite ordinato perficitur atque absolvitur. Est autem regestum *discriptio omnium documentorum, actorum et librorum*, qui in archivio depositi sunt.

Quoad regestum attendendum est:

a) Primo describi debet *locus* archivii; an sit conclave separatum, an in domo parochiali, an in ecclesia? an fornice, portis ferreis, fenestris cancellatis praeditus?

b) deinde *archivium* ipsum describatur, utrum sit ligneum, an scrinium?

c) notetur *numerus documentorum*, quot documenta exarata sint in *pergamena*, quot in *charta*? ex quo *saeculo*?

d) idem valet de *numero scriptorum*, saltem *quot* scripta circiter adsint, vel *quot* fasciculi? ex quo *saeculo*?

e) numerentur archivalia, quae *formam librorum* habent, ut sunt urbana, cartularia, i. e. monumenta et documenta in librum transscripta, chronicon, matriculae iuris localis, libri possessionum, libri rationum, inventaria, catalogi, antiphonarii, antiqua missalia, conciones, protocolla, scripta scientifica et similia; addi poterit *notitia temporis*, quo praedicti libri scripti fuerunt;

f) notetur *numerus matricularum*, addito anno, a quo inchoaverunt, signatis annis, quibus forte interruptae fuerint;

g) si parochia vetustiore possidet *bibliothecam*, notare oportet, num bibliotheca ordinata sit, num libri theologici vel alterius materiae praevaleant, num dentur libri *antiquiores anno 1800*, num praesto sint *incunabula*;

h) deinde investigandum, existantne scripta exarata in *peculiaribus festis vel eventibus*, num prelo impressa, fors usque ad hoc tempus neque bibliographis cognita; ex quo *saeculo vel anno*? Libri huiusmodi, si maioris momenti sunt, describantur uberius adducendo *titulum, auctorem, locum, argumentum*.

Tali modo absolvitur regestum, quod pro cognoscenda historia locorum et populi permagni momenti esse potest. Formulare in appendice ad Synodum praebetur.

§ 4.

De instructione cooperatorum in gerendis negotiis parochialibus.

Non solummodo in casu, quo cooperatores ad parochiam promoventur, sed etiam in casu, quo propter mortem vel discessum parochi cooperator qua administrator parochiae constituitur, necesse est, ut omnia negotia parochi tum in administrandis bonis ecclesiasticis, tum in gerenda cancellaria bene noverit.

Quapropter iam Synodus prima¹⁾ parochios obligavit, ut cooperatores in omnibus negotiis parochialibus instruere haud negligant. Cum vero haec Synodus secunda de istis negotiis toto titulo II. uberius disseruerit, necessariasque instructiones proposuerit, *serio volumus, ut cooperatores omnia huc pertinentia revera addiscant*. Quem in finem mandamus:

a) Materia tituli II. obiectum sit *examinis* tum in seminario in examine e *theologia pastoralis*, tum in examine pro *concursu parochiali*;

b) *parochus* cooperatorem suum *in omnia negotia inducat*, cooperator vero parochum in istis negotiis gerendis libentissime *adiuvet*;

c) *parochus* procedat *gradatim*, ne cooperator propter multitudinem negotiorum, instructionum et formularium perturbatus animum despondeat;

d) procedere autem *parochus modo poterit sequenti*:

1. primo loco invitetur cooperator, ut in *transscribendis matriculis* parochum *adiuvet*;

2. *parochus* invigilante cooperator varios casus occurrentes *in libros ecclesiasticos inscribat*;

3. cooperator *testimonia conficiat* de baptismo, de sepultura, de copulatione, quae tamen a *parochus* accuratae revisioni subiiciantur;

¹⁾ Synodus pg. 174, c.

4. item cooperator *varias relationes* conficiat, quae singulis mensibus, vel quolibet tertio mense, vel quolibet anno ad varia officia transmittenda veniunt;

5. ulterius progrediendo parochus cooperatori ostendet librum, in quo *fundationes missarum* consignatae sunt, instruatque illum de *formalitatibus*, quae in erigendis fundationibus requiruntur, de investitione sortis vel in fundo vel in syngraphis publicis vel in instituto parsimoniali, de *vinculo syngrapharum* et librorum cassae parsimonialis, de requisitione fructuum sortis, deque divisione eorum inter participantes;

6. eodem modo parochus cooperatores *de debitis et debitoribus* informabit, deque modo progrediendi in casu, quando debitor summam restituit;

7. deinde parochus cooperatorem edocere poterit de *proventibus et expensis ecclesiarum*, deque necessariis probationibus expensorum;

8. huc pertinet *diurnale* dati et accepti, quod cooperatori ostendi atque explicari debet;

9. parochus cooperatorem paulatim de modo edocebit, quo *rationes ecclesiasticae* quolibet anno confici debeant; computum pro una vel altera ecclesia filiali cooperator ipse manucente parochus conficiat;

10. cooperator de variis quoque *fassionibus*, deque variis *censibus et vectigalibus* informari debet et quidem practice per explicationem legum et formularium;

11. *protocollum quoque gestorum* parochus a cooperatore non occultabit, sed cooperatori declarabit nec non scribere illum invitabit;

12. deinde parochus cooperatori varia *scripta conficienda* permittet invigilabitque illum, num scriptum quoad formam intrinsecam et extrinsecam rite exaratum sit;

13. *libros* quoque confraternitatum, associationum, sedilium in ecclesia, publicationum dominicalium, memorabilium aliosque parochus cooperatori non *solummodo inspiciendos sed etiam scribendos ostendet*;

14. idem valet de *protocollo nupturientium*;

15. ultimo cooperatorem *de registratura et archivio* informabit, tum de forma et constructione, tum de modo, quo varia scripta illuc reponuntur, de modo, quo repertorium conficitur nec non de via, qua scripta usui necessaria facili modo inveniri possunt.

Hac vel simili via cooperator negotia parochialia omnia cognoscet, in iisque gerendis maiorem in dies dexteritatem sibi acquireret, de qua *dexteritate acquisita in testimoniis, quae cooperatori a parocho eduntur, mentio fiat.*

Conclusio.

Regi saeculorum, immortalis et invisibilis, soli Deo honor et gloria atque gratiarum actio pro adiutorio, quo Synodus haec secunda convenienter praeparari, legitime celebrari nec non ad felicem exitum perducere potuerit.

O dulcissimum Cor Jesu! per manus beatissimae Virginis Mariae constitutiones et instructiones huius Synodi omnes Tibi offero atque commendo supplexque peto uberrimas nec non efficacissimas gratias pro clero, ut mandata et consilia omnia, praecipue illa, quae ad doctrinam christianam pertinent, executioni ab illo mandentur, bona spiritualia multa procurentur et progrediendo in virtutibus christianis illuc omnes perveniant, ubi Te a facie in faciem videre atque in aeternum Tecum beati esse valeant. Fiat! Fiat!

Approbatio.

In Nomine Sanctissimae Trinitatis.

Nos Antonius Bonaventura, episcopus Labacensis, ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, Immaculatae Virginis Mariae, Sancti Ioseph, Patroni Carnioliae, Sanctorum Hermagorae et Fortunati, Patronorum huius dioeceseos, nec non ad fidelium Nostrorum salutem, Constitutiones et Institutiones, quae in Synodo hac, Venerabili Clero assistente, promulgatae sunt, auctoritate nostra approbamus, confirmamus, ratas habemus ac constituimus, ut obligandi vim die 1. Ianuarii anni proxime futuri 1909 nanciscantur.

Datum Labaci die 28. Augusti 1908.

† **Antonius Bonaventura**
episcopus.

Andreas Kalan
praelatus et canonicus
Secretarius Synodi.

Dr. Franciscus Ušeničnik
Rector Collegii S. Stanislai
Notarius Synodi.

Constitutionum index alphabeticus.

- Acquisitio** bonorum ecclesiasticorum 105 sqq.
Acta matrimonalia, reposita in archivio 151.
Actus carnales 85.
Administratio bonorum ecclesiasticorum 104; — 106 sqq.; — 112 sqq.; — 116 sqq.
Administrationis ratio 108; — initium 112 sqq.
Administrator 112 sqq.; — eius cura in bona ecclesiastica 116 sqq.; — eius sustentatio 118.
Adoratio Sanctissimi per integrum diem 33.
Aedificatio novae ecclesiae 4.
Aedificia ecclesiastica 113.
Aedificium ecclesiae, v. *Ecclesia qua aedificium*.
Aedituus 38 sqq.; — collatio eius muneris 39; — eius vita et variae relationes 39 sqq.; — obligationes 44 sqq.; — 61.
Aetas contrahentium matrimonium 98.
Alcoolismus 98.
Alienatio bonorum ecclesiasticorum 110 sqq.; — mentis 98.
Altare maius sit semper fixum 6.
Altaria minora in ecclesiis parochialibus et filialibus 10.
Altaris pars posterior 10.
Ambo 11.
Amortisationis leges civiles 105.
Amplitudo musicae liturgicae 59 sq.
Annualis ratio ecclesiastica 131 sqq.
Anomalia corporis 97.
Archivium parochiale 104; — 147 sqq.; — eius ordinatio et usus 150 sqq.
Armarium in sacristia ad reponenda ornamenta 7; — parvum pro eleemosynis recipiendis in ecclesia 17; — pro archivio 148.
Ars ecclesiastica colenda 2; — 22 sq.
Associationes caecilianae 48; — 61.
Associationum piarum liber 145.
Baptisterium 15 sq.
Baptizatorium liber et natorum 140.
Benedictio ecclesiae 6.

- Beneficiatus** novus quid attendat circa administrationem bonorum ecclesiasticorum 115; — eius obligatio in condendo testamento 124; — acta ipsius reposita in archivio 151.
- Bona** beneficialia 114; ecclesiastica 104; — ius nativum et legitimum ea administrandi 107; — eorum conservatio et permutatio 121 sqq.; — acta de bonis ecclesiae reposita in archivio 150.
- Campanarum sonitus** 25 sq.; — eius ordinatio ad functiones sacras *ibid.*
- Campanulae** usus intra missam 26.
- Cancellaria** parochialis 104; — eius negotia 132 sq.
- Cancelli** 10 sq.; — occasione communionis linteo tegantur 11.
- Cancer** morbus 98.
- Cantores** 57.
- Cantus** ecclesiasticus 49 sqq.; — eius historia 50 sqq.; — Ambrosianus 50; — Gregorianus *ibid.* — figuratus *ibid.* — in nostra dioecesi 61 sq.; — choralis traditionalis 64.
- Capsae** ad mensam in sacristia 7.
- Cassa** ecclesiastica 122.
- Catechesis** 65; — dominicalis, eius ordo 29 sqq.; — pro pueris et puellis, qui annum aetatis 16. nondum compleverunt 30.
- Catecheta** 65.
- Catechetica institutio** in genere 67; — diebus dominicis 67 sq.; paschalis (examen paschale) 68.
- Catechismus** 66.
- Causae** actuum carnalium 85; — alienationis bonorum ecclesiasticorum 111.
- »**Cerkveni Glasbenik**« 62.
- Chorus**, in quo altare maius erectum est 10; — cantorum 16; — Tantummodo organo et cantoribus destinatur *ibid.*
- Chrismale** super altare 10.
- Chronicon** v. **Liber memorabilium**.
- Civilis potestas** circa bona ecclesiastica 109.
- Commendationes** variae post concionem quam plurimum restringantur 29.
- Commercium** cum officiis 133.
- Commissio** dioecesana pro arte ecclesiastica fovenda 4; — semper consulatur a parcho, quando opus arte conficiendum in ecclesia suscipiat 23; — ad invigilandum super musica sacra in ecclesiis 64; — bonorum ecclesiasticorum novo administratori 115.
- Communio** fidelium diebus festivis 29; — prima infantium quibus solemnitatibus celebranda 34; — generalis membrorum congregationis Marianae *ibid.*

- Computus** de expensis in aedificanda nova ecclesia 5.
- Concio** 28; — eius thema *ibid.*; — liturgica *ibid.*; — dogmatica *ibid.*; — apologetica *ibid.*; — catechetica quotannis per decursum trium mensium 29; — modus procedendi in concione habenda *ibid.*; — de passione Domini 34; — v. *Doctrina, Catechesis.*
- Concurrentia** in aedificanda nova ecclesia 5.
- Confessionale** 13 sqq.; — pro surdastris in sacristia 8.
- Confirmatorium** liber 143.
- Confraternitates** — consignatio membrorum in istis 137.
- Congregatio** Mariana — eius conventus 31; — eius communio generalis 34.
- Congregationes** — consignatio membrorum in istis 137.
- Consanguinei** — matrimonium inter ipsos 99.
- Consecratio** ecclesiae 6.
- Conservatio** ecclesiae, quaenam requirantur a parochis circa — 2 sqq.; — bonorum ecclesiasticorum 121 sqq.
- Consignationes** in scriptis et libris 119.
- Conventus** congregationis Marianae 31; — tertii ordinis *ibid.*
- Cooperatores** vi missionis in parochiam ad officia omnia deputantur, quae a parochis ipsis imponuntur 65; — quomodo instruuntur in gerendis negotiis parochialibus 156 sqq.
- Copiae** matricularum 139.
- Copulatorum** liber 141.
- Cor Jesu Ss.** triduum in honorem eius 32; — solemnitatis die ipso vel dominica festum sequente 33; — eius cultus in Ss. Sacramento qualibet prima dominica cuiuslibet mensis *ibid.*
- Corpus Christi** — devotio infra Octavam huius festi 32; — ipsius adoratio 33.
- Crepidae** pro ministrantibus in sacristia 8.
- Cruces** duodecim in memoriam consecrationis ecclesiae 18.
- Cultus** divini cura parochis incumbit 1; — divinus publicus 24 sqq.; — Ss. Cordis Jesu 33.
- Cura** pro ecclesia parochum attingit 1; — administratoris 166 sqq.; — parochi circa bona ecclesiastica 118 sqq.
- Decanus** qua commissarius episcopalis in tradenda administratione bonorum ecclesiasticorum 113 sqq.; — librorum associationum suae visitationi subiiciat 146.
- Defunctorum** liber 142.
- Delineamenta** cuiuslibet restorationis vel innovationis via ordinariatus ad commissionem dioecesanam pro arte ecclesiastica fovenda approbationis causa transmittenda sunt 4; — 23; — item in aedificanda nova ecclesia 5. v. *Lineamenta.*

- Devotiones publicae** — earum ordo 31 sqq.; — mensis Maii 32; — novendiales in honorem s. Spiritus *ibid.*; — infra Octavam Corporis Christi *ibid.*; — in honorem Ss. Cordis Jesu *ibid.*; — Ss. Rosarii mense Octobri resp. Decembri 33; — tempore siccitati vel imbrium 35; — hebdomadae maioris *ibid.* v. Solemnitas.
- Diarium ecclesiasticum** 120; v. Liber dati et expensi; — oeconomicum 124.
- Diurnale** diarium 117 sqq.; — oeconomicum 124.
- Divisio** proventuum intercalarium 127 sq.
- Doctrina** catholica — institutio populi in ipsa parochia incumbit 1; — christiana, eius cognitio et praedicatio 65; — eius sodalitas 72.
- Documenta** bonorum ecclesiasticorum 108; — reposita in archivio 150.
- Dominica** prima cuiuslibet mensis destinata adorationi publicae Ss. Sacramenti 31; — omni mensis Maii devotio maiialis addatur catechesi dominicali *ibid.*
- Dominium** bonorum ecclesiasticorum 106.
- Ecclesia** — cura de ipsa parochia incumbit 1; — qua aedificium 2 sqq.; — eius conservatio *ibid.*; — restauratio 3; — novae aedificatio 4; — consecratio simplex benedictio 6; — visitanda a parochia simul cum vitricis vel aliis peritis quotannis ad detegenda damna 3; — filialis — ordo cultus publici ad ipsam 36 sqq.; — excursus ad eam *ibid.* — v. Excursus.
- Educatio** infantum v. Institutio; — mediis indirectis 76 sqq.; — mediis directis 81 sqq.
- Electrica** lux in ecclesia 18.
- Elenchus** debitorum 121.
- Elocatio** pecuniae fructuosa 121.
- Epilepsia** 98.
- Erectio** legitima foundationis 121.
- Examen** paschale 68; — sponsorum 96 sqq.
- Excursus** ad ecclesias filiales 36 sqq.; — novi ne inducantur 37; — prohibeantur in festis per annum principalioribus *ibid.*
- Expensae** pro ecclesia cum licentia Decani et Ordinarii 121; pro aedificanda nova ecclesia 5.
- Expositio** Sanctissimi diebus ante feriam 4. Cinerum 34; — eius ordo 35 sq.
- Extractus** e matriculis 139.
- Fassio** 114; — 124.
- Forma** externa sacrarum compositionum 56; — scriptorum in cancellaria 134.
- Fornax** in sacristia 8.
- Fundorum** liber publicus 121.
- Funeralium** liber 120.

»Gas« et lux electrica in ecclesia 18.

Gemelli nati 140.

Genuflexorium in sacristia 7.

Gestorum protocollum 136.

Haereditas per generationem 97.

Historia brevis ordinis cultus publici 25; — cantus ecclesiastici et musicae sacrae 50 sqq.; — reformationis musicae sacrae in nostra dioecesi 61 sq.; — catechismorum in ecclesia 66.

Homilia 28.

Hysteria 98.

Januae in ecclesia 17.

Idiotismus 98.

Illegitimi nati 140.

Imperatoris licentia in concordato austriaco requiritur circa alienanda bona ecclesiastica 112.

Incrustatio murorum intrinseca et extrinseca in aedificanda nova ecclesia protrahatur saltem ad unum annum 5.

Infantium educatio 76; — mediis indirectis 76 sqq.; — mediis directis 81 sqq.

Initium administrationis bonorum ecclesiasticorum 112 sqq.

Institutio expressa de rebus sexualibus 81 sqq.; v. *Instructio*, *Educatio*.

Instructio sponsorum 95 sqq.; — de usu matrimonii 99 sqq. — cooperatorum in gerendis negotiis parochialibus 156 sqq.; v. *Educatio*, *Institutio*.

Instrumenta musicalia 58 sqq.; — bonorum ecclesiasticorum 108.

Intercalaris proventus 117; — 126; — eius divisio 127 sq.; — ratio 117; — 125.

Intercalare tempus 125 sq.

Inventarium bonorum ecclesiasticorum 108; — 119; — bonorum beneficialium 124.

Investigatio in peccata masturbationis 87 sqq.

Inviolabilitas bonorum ecclesiasticorum 105.

Joseph S. — triduum in eius honorem 32.

Jus ecclesiae in bona temporalia 104 sq.; — nativum et legitimum administrandi bona ecclesiastica 107.

Labrum cum aqua benedicta 17.

Lampades in ecclesia 18.

Lavacrum in sacristia 8.

Legalisatio documentorum e matriculis exhibitorum 139.

Legitimitas prolis illegitimae 141.

Legitimi nati 140.

Lex haereditatis per generationem 97; — civilis circa bona temporalia ecclesiae 106.

Liber specialis, in quo dispositiones concionum describuntur 28; — dati et expensi 108; — 120; — missarum fundatarum et fundi religionis 120; — sedilium *ibid.* — funeralium *ibid.* — publicis fundorum 121; — de statu animarum 137; — 143 sqq.; — memorabilium *ibid.*; — 146 sqq.

Libri ecclesiastici (matriculae) 137.

Maii mensis devotio 32.

Manutergium in sacristia 8.

Masturbatio 84 sqq.; — eius causae 85 sqq.; — investigatio in talia peccata 87 sqq.; — remedia contra talia peccata 91 sqq.

Matriculae 137 sqq.

Matrimonium inter consanguineos 99; — eius usus 99 sqq.

Memorabilium liber 137; — 146 sqq.

Mensa in sacristia 7; — altaris 9.

Mentis alienatio 98.

Missa — ordo quoad ipsam 27 sq.; — quotidiana saltem una tempore statuto celebranda *ibid.*; — tempus, quo facienda diebus festis 28; — parochialis *ibid.*; — pro sponsis *ibid.*; — in die depositionis defuncti, die septimo, anniversario *ibid.*; — a privatis exoptata *ibid.*; — fundata et fundi religionis 120.

Missio popularis quando et quomodo instituenda 34.

»**Motu proprio**« Pii X. de musica sacra 52 sqq.

Mundities in ecclesia 18 sq.

Musaeum dioecesanum 2; — 23 sq.

Musica sacra 49 sqq.; — eius historia 50 sqq.; — principia generalia 53 sq.; — eius genera 54; — liturgica, eius amplitudo 59 sq.; — media praecipua ad fovendam ipsam 60; — in nostra dioecesi 61 sq.

Natorum liber et baptizatorum 140.

Negotia cancellariae 132 sq.; — parochialia, quomodo co-operatores in iis gerendis instruuntur 156 sqq.

Obiecta in ecclesia 2.

Oeconomicum diarium 124.

Officia — commercia cum ipsis 133 sq.

Opacula lignea in altari remota maneant 9; — e metallo proscribuntur *ibid.*

Ordinatio de musica sacra et cantu ecclesiastico in nostra dioecesi 62 sq.; — et usus archivii 150 sqq.; v. **Ordo**.

Ordo quoad sedilia 2; — 19 sqq.; — cultus publici 25; — eius brevis historia *ibid.*; — quoad missam 27 sqq.; — concionis 28 sq.; — catechesis dominicalis 29 sqq.; — devotionum publicarum 31 sqq.; — in expositione Ss. Sacramenti 35 sqq.; v. **Ordinatio**.

Organoedus 38 sqq.; — collatic eius muneris 39; — eius vita et variae relationes 39 sqq.; — obligationes 42 sqq.; — salarium 47 sqq.; — eorum schola 61; — 62.

Organum 58.

Parochus quotannis cum vitricis vel aliis peritis visetet ecclesiam damni detegendi causa 3; — quid perpendendum ei in restauratione ecclesiae *ibid.*; — quomodo procedat in aedificatione novae ecclesiae 5; — per se et personaliter ad praedicandum verbum divinum deputatus et obligatus 65; — qua defensor, tutor et curator beneficii 122; — administrator bonorum sui beneficii 123; — obligationes eius quoad substantiam beneficii *ibid.*

Paschale examen v. *Examen paschale*.

Patronus — eius iura in bona ecclesiastica 122.

Pavimentum in sacristia saltem singulis hebdomadibus mundatur 8; — ecclesiae 17.

Penicilli in sacristia 8.

Permutatio bonorum ecclesiasticorum 121 sqq.

Phtysis 98.

Physiologica haereditas per generationem 97.

Pictura ecclesiae novae sive ornamentalis sive figuralis per plures annos differratur 6; — decens sit et adaptata structurae ecclesiae 18.

Plumarum fasciculi in sacristia 8.

Portatile altare 10.

Potestas civilis v. *Civilis potestas*.

Praedispositio ad morbos per haereditatem 97 sq.

Processiones ad ecclesias filiales 38.

Procurator fiscalis 121.

Protocolum initio administrationis bonorum ecclesiasticorum 113; — 115; — 116; — 119; — bonorum beneficiorum 124; — gestorum 136.

Proventus intercalares 126 sq.

Prunarum spatium separatum in sacristia 8.

Ratio administrationis 108; — 125; — intercalaris 125 sqq.; — annualis ecclesiastica 131 sqq.

Rationes ecclesiae repositae in archivio 151.

Regestum 147; — 155.

Registratura 147; — 149 sq.

Remedia contra peccata masturbationis 91 sqq.

Reparatio v. *Restauratio*.

Repertorium ad matriculas 140; — pro actis cognoscendis ex archivio 153.

Restauratio ecclesiae 3.

Restitutio in integrum 112.

- Rorate** missa 31.
Rosarium — eius devotio mense Octobri resp. Decembri 33.
Sacristia 2; — 6 sqq.
Scalae in chorum cantorum 16.
Scamna in choro pro laicis nunquam permittantur 11.
Schola organoedorum 61; — 62.
Scopae in sacristia 8.
Scripta in cancellaria 133; — natura istorum *ibid.*
Scrophula 98.
Sedilia, ordo quoad — 2; — ecclesiastica 12; — ordo quoad ipsa 19 sqq.; — eorum liber 120.
Sexuales res, institutio circa ipsas 81 sqq.
Sodalitas doctrinae christianae 72.
Solemnnitas v. *Devotiones publicae*; — Ss. Cordis Jesu 33.
Solemnnitates in rebus ecclesiasticis alienandis requisitae 111.
Spiritus S. — devotio novendialis in eius honorem 32.
Sponsi — eorum instructio 95 sqq.; — quanam utiliter sciant in matrimonio contrahendo 96 sqq.
Status animarum — liber 137; — 143.
Stilus proprius in negotiis cancellariae 133.
Stipes altaris 9.
Substantia bonorum ecclesiae 108.
Suppedaneum ante altare 9.
Surdorum confessionale in sacristia 8.
Syphilis 97.
Tabella in sacristia, in qua orationes ante et post missam occurrunt 7; — cum nomine Papae, episcopi et imperatoris *ibid.*; — cum adnotatione orationum imperatarum in sacristia *ibid.*; — missarum fundatarum *ibid.*
Tabernaculum pro Ss. Sacramento 9 sq.
Tabula v. *Tabella*.
Tabulae viae crucis in ecclesia 18.
Tabularium 147; v. *Archivium*.
Tempus missae diebus festivis 28; — intercalare 125 sqq.
Tertius ordo, eius congregatio 31.
Textus liturgicus in musica sacra 56.
Testamentum quomodo condatur a beneficiatis 124.
Testimonia de actibus in matriculis descriptis 139.
Thema concionis 28.
Triduum in honorem s. Joseph 32; — in honorem Ss. Cordis Jesu *ibid.*

Tuberculosis 98.

Turris ad novam ecclesiam quo loco aedificanda 5.

Usus campanulae intra missam 26; — campanarum in functionibus sacris 25 sq.; — matrimonii 99 sqq.; — et ordinatio arhivii 150. sqq.

Ususfructus beneficii 124.

Vacatione beneficii fructus pro rata temporis in fundum religionis fluunt 125.

Valvae ecclesiae 17.

Verecundia — educatio infantium ad ipsam 77 sq.

Via crucis peragitur dominicis in Quadragesima et quatuor temporum 31; — 34.

Vinculum proprietatis 121.

Virtutes theologicas orat sacerdos post concionem 29.

Visitatio ecclesiae a parocho cum pitricis vel aliis peritis quotannis damni detegendi causa 3.

Vitrici 3; — eorum iura et officia 122; — ad compositionem rationis annualis ecclesiastici deputantur 132.

Constitutiones et Instructiones Synodi dioecesisanae II.

Titulus I.

De cura pro ecclesia, cultu divino et doctrina christiana 1

Cap. I.

De ecclesia	1
§ 1. de aedificio ipso	2
1. de conservatione ecclesiae	2
2. de restauratione ecclesiae	3
3. de aedificatione novae ecclesiae	4
§ 2. de sacristia	6
§ 3. intra ecclesiam	8
1. de altaribus	9
2. de cancellis	10
3. de ambone	11
4. de sedilibus ecclesiasticis	12
5. de confessionalibus	13
6. de baptisterio	15
7. de choro cantorum	16
8. de quibusdam aliis obiectis	17
9. de munditie in ecclesia	18
§ 4. de ordine quoad sedilia	19
§ 5. de arte colenda	22
§ 6. de museo dioecetano	23

Cap. II.

De cultu divino publico	24
§ 1. de ordine cultus publici	25
1. de ordine cultus divini in genere	25
2. de ordine quoad missam	27
3. de ordine concionum	28
4. de ordine catechesis dominicalis	29
5. de ordine devotionum publicarum	31
6. de ordine in expositione Ss. Sacramenti	35
7. de ordine cultus publici apud ecclesias filiales	36
§ 2. de organoedo et aedituo	38
1. de collatione muneris	39
2. de vita et variis eorum relationibus	39

3. de obligationibus organoedi	42
4. de obligationibus aeditui	44
5. de salario	47
§ 3. de cantu ecclesiastico et musica sacra	49
1. de cantu et musica in ecclesia catholica	50
notae historicae	50
disciplina vigens	52
instructio super Musica sacra Pii Pp. X.	53
2. de cantu et musica in nostra dioecesi	61
status praesens	61
ordinationes adhuc necessariae	62

Cap. III.

De doctrina christiana	65
§ 1. de catechetica instructione in genere	67
1. de dominicali institutione catechetica	67
2. de paschali institutione catechetica	68
3. de sodalitate doctrinae christiana	72
§ 2. de speciali institutione in doctrina christiana	75
1. de educatione infantium universim	76
media indirecta	76
media directa	81
2. de instructionem puberum	84
de causis actuum carnalium (masturbatio)	85
de investigatione in peccata masturbationis	87
de remedio contra peccata masturbationis	91
3. de instructione sponsorum	95
de sciendis in matrimonio contrahendo	96
de usu matrimonii	99

Titulus II.

De bonis ecclesiasticis nec non de cancellaria parochiali 104

Cap. I.

De bonis ecclesiasticis eorumque administratione	104
§ 1. de iuribus ecclesiae circa bona temporalia	104
1. de acquisitione bonorum	105
2. de administratione bonorum	106
3. de alienatione bonorum	110
§ 2. de administratione bonorum ecclesiasticorum	112
1. de initio administrationis	112

a) quid agat administrator	113
praeparatio	113
commissio	115
b) quid agat beneficiatus	115
2. de administratione ipsa	116
a) de cura administratoris	116
b) de cura beneficiati	118
bona ecclesiarum	119
a) de scriptis et libris	119
b) de conservatione et permutatione bonorum eccle-	
siarum	121
bona beneficialia	222
a) obligationes quoad substantiam	123
b) obligationes quoad usumfructum	124
3. de reddenda ratione administrationis	125
a) de ratione intercalari	125
tempus intercalare	125
proventus intercalares	126
divisio proventuum intercalarium	127
b) de ratione annuali ecclesiastica	131
per decursum anni	131
anno elapso	131

Cap. II.

De negotiis cancellariae	132
§ 1. de commercio cum officiis	133
1. de natura scriptorum	133
2. de forma scriptorum	134
3. de protocollo gestorum	136
§ 2. de libris ecclesiasticis	137
1. de matriculis	137
a) praescripta generalia	138
b) praescripta specialia	140
liber natorum et baptizatorum	140
liber copulorum	141
liber defunctorum	142
liber confirmatorum	143
2. de libro status animarum	143
3. de libris piarum associationum	145
4. de libro memorabilium	146
§ 3. de tabulario (archivio)	147
1. de archivio	148
a) de forma armarii	149
b) de loco armarii	149

2. de registratura	149
3. de ordinatione et usu archivii	150
a) de ordine in archivio	150
b) de repositione scriptorum	152
4. de repertorio	153
5. de regesto	155
§ 4. de instructione cooperatorum	156
Conclusio	158
Approbatio	159

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000509384

